

MB

178.184

Koncsek József

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

DAMÓ

Konczek József

DAMÓ

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Konczek József

DAMÓ

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Masszi Kiadó
Budapest, 2001

875716

A kötet megjelentetését támogatta:
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Magyar Könyv Alapítvány

**NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA**

Masszi Lap- és Könyvkiadó Kft.
1054 Budapest, Zoltán u. 12.
Tel/fax: 473-1470, 473-1471
E-mail: masszikiado@matavnet.hu
Honlap: www.masszikiado.hu

A kiadásért felel: a kft. ügyvezetője
Felelős szerkesztő: Szondi György
Szerkesztő: Bognár Antal
Betűhív gépelet: Csengei Dóra és Szondi Bence
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence

A szerző portréját Illyés Tibor készítette
Damó arcmását Dallos Jenő mintázta meg
A szövegközi rajzokon páncélruhát öltött apród 1456-ból

Nyomdai kivitelezés: deMax Művek

ISBN 963 86135 9 9

MB 148.184

2001

A könyv ajánlása

Konczek Thyriának

Hazudom-é aztat,
hogy én írtam ezzen könvet,
s eleitül végeig,
én, a Hadnagy,
az ki
elejin még Katonának
vagyok megnevezve?

Kerül ember
kívülső és belső,
úgy mint lelki
kalandokban.

Fényes égből hull a hó,
levél se leng a fán,
réten-erdőn jár Damó,
az átkozott zsvány.

(Damó balladája, 1-ső strófa)

MÁJUS

Dalolt a pacsirta

melyből megtudjuk, hogy kár a vitéznek gőgösködni, amikor nem tudna elrejtőzni az ártatlan és igaz békés élet mögé. Kiért vagyon, merthát különben minek is vóna

Elment a Katona a Paraszthoz. Azt mondja: „Gyere, testvér háborúba!” Ránéz a Paraszt, megrántja a gatyakorcát, nagyot pök a barázdára. „Nem lehet most” – mondja. „De hát mért nem, nézd, mindenütt háborúznak, ölik egymást, te is olyan sorsra jutsz.” „Milyenre?” „Hát olyanra, hogy fölgyújtják a házadat.” „Nem a’” – feleli a paraszt. „Mért nem?” „Mert a ház kőből van. Ha leég is a teteje, rakok rá új zsuppot.” „Ejnye, te kolontos. Asszonyod is meggyalázzák, összedíbolják a vetést, téged meg a gémeskút ostornyelére húznak jó magasra.” „Nem a’” – feleli a paraszt. „Hát’ má’ mé’ nem?” „Mer’ az asszony nem fog kiabálni. Maga fekszik a szalmára, arcát elfordítja félre, szemét meg becsukja. Engem fog látni akkor is, amikor gyalázzák. Ha élet fogan belőle, nekünk fog felnőni, miénk lesz az is. Mer’ a vitéz elmegy lován, ő meg itt marad porontynak ökrök közt meg a barázdán, s mivel félig vér szerint is, sorsa szerint meg egészen bennünket él, mi is éljük, szépre fordítjuk a múltját, amiről ő nem te-

het.” „S hát a vetés?” „Nem pusztul el minden. Ami marad, majd be-
érik, egy év múltán ezerannyi lesz. Megőrizzük azt is.” „Őrizhated,
amikor a kút gémjéről vigyorogsz le, két kezed ásta kutadba mártog-
gat és billeget a szél, amint a kút gémjét mozgatja.” „Még az is
lehet...” – mondta csendesen a Paraszt és új sorra fordult az ekével.

„sz nem is a magadét szántod!” – lökte oda foghegyről a Katona.
Féloldalt feküdt a fűben, töre élet próbálgatta bütykös hüvelykujján.
Feje fölött pacsirta dalolt. „Robotba jársz, ciberén élsz, korán meg-
görnyed a hátad, elveszik tőled az erőd, de amit magad termelsz is,
tél közepéig, ha elég, mire hát a sorsod?”

De a Paraszt nem felelt, csak haladt a soron.

S kopják csillogtak az úton, fényes szőrű paripákon turbánosok
jöttek. A Paraszt szántott tovább, a Katona pedig gyorsan elbújt a
csalítba. „Kié ez a ló, te Paraszt?” – kérdezi a turbánosok közül egyik.
„Az... enyém!” – mondja a Paraszt. „Igen??? Kantárral, szerszám-
mal? Hazudsz, kutya fajzat. Hol van a gazdája?” „Enyém, merthogy
elbolyongott, itt legelész reggel óta, meglehet, hogy amonnan a
harcmezőről bókászott idáig.” „No, ha így van, nem a tiéd, és hogy
máskor ne hazudozz, nesze, jól jegyezd meg.” S azzal arcába ütött a
szeges korbácsával. „Visszük a lovat. Meg az egyik ökrödet is, mert
hogy nyársra húzzuk. Te meg hallgass, ne kiabálj. Fűrészdeld ketté az
igát, úgy magad bújj bele, aztán lovainknak így is művelj zsenge, édes
búzáat” – nevetett a turbános. A kopjások elmentek, tomporán bökd-
dösve, űzve a kifogott ökröt. Elvitték a lovat is.

Előbújt a Katona. „Nagyurunk az erdő mögött csapattal várja
ezeket, oda mentem volna én is, s téged hívtalak. S ezek elvitték
az ökröt, elvitték a lovamat, beszakították az arcod, hát, még így is
jól van?” „Jól van – felelte a Paraszt. – Az is jól van, hogy aki az ar-
comba ütött, a saját véremből van. Kis pulya volt, amikor a hóna
alá kapta egyik, s messzi földre vitték. Vitézt neveltek belőle, meg-
ismerem most is. Bal orcáján a barna folt féléves korából való, ami-
kor a ház leégett, s magam mentettem ki. Tudom, te most azt gon-
dolod, mire ennyi sok türelem, amikor díbolnak mindent, magza-
tom is elrabolják, s ellenem fordítják. De azt mondom, jól van.
Mert ha nem szántom a földet, ha nem dalol a pacsirta, ha a lovat
nem hazudom, ki mentett meg volna? Végighajtották volna a kis-
csalítost, s téged is kiűznek. Indulj most már gyalogszerrel, s szé-
gyenem, ha van, váljon mind benned jó erővé. Menj, ne kérdezz
semmit.”

Pár nap múlva kinn az úton széttaposott arcú halott feküdt széj-
jeltárt karokkal. Ki volt az? A Katona volt? A Paraszt volt?

Holdudvar

melyből azt tudjuk, miként nehéz harcossá lennie a gyerekeembernek, kivált, ha mézen-tejen nevelődött vala

„Coki, ebanyádba!” – rántott nagyot lova kantárán a Suta, s hogy a nehéz, ütött csánkú ígás félig fölтарajlott, mezítlábsarokkal lökte homlokon a Kicsi Urat: „Feküdj csak a porba!” Annak ujjai a kenderkötélből csavart kantárról leszakadtak, s nem restellte elnyúlni a földön.

Telihold volt. Járt a Suta körül az udvarban. Rudas lovát lovagolta, ott állt kifogva a szekér, a széna közt tücskök ciripeltek.

„Nédd e’! – léptetett közelebb. – Magam sután, nyútt gatyában lovon ülök mégis. Szerszámom csak a vonyiga, ha ki törökbe ezt lökvén le nem rántom a lováról, húsából kitépve, foglyul ejt az engem. Vagy homlokán karistolom szembe jövőn, vagy fölülről vágom jól nyakszirtton, mikor mélyre lehajolva, könyökhajlatba szorított jatagánját felém nyesi, lovam bélit ontja. Kerül majd jó paripa is, mit törődjek ezzel. De ha pusztítok egyet is öközlük, bosszulom apádat. Én, magam, a Suta, e! Mert te, mézen-tejen nevelt lány-kisférfi, hiába, hogy szegett nyakkal ott fekszik a kastélyon túl immár az egész nemzetséged, hol van a pucádbúl a vér, bújkász a szénába. Nem vagy méltó Nagyurunkhoz. Híjjam tán a lányokat, hogy képedbe pisáljanak?”

Amaz megmozdult. A porból sár lett síró arcán, tíz ujjával maszatalta, fehér körömgököű ujjá vörös-szegélyes a vértől, önarcát csikarta. Mint aki a saját szemét akarja kitolni, kikaparni, ne lássa, soha ne lássa, amit kellett látnia. Ölelni akart valakit, vacogását hogy csitítsa, legalább a Rudas nyakát, hisz ismeri ezt a lovat kicsi gyerekkortól. A Suta volt az, aki a hátára tette először, pelyhes haja a ló nehéz sörényével keveredett, arcát izzadt nyakára hajtotta. Tíz éve sincs annak.

Sütött a hold. Udvarában fönn az égen habcsipkék, golyósos lányruhák, égbe sikamlottak. Árnyék a hold közepében, mint Nagyurunk arca. Itt csak ez a poronty, igaz, hogy félig még gyerek, de a szép szót is ellökte. Lelke tán megnémult? Még a lovat is lefogná, tejgrízből van vére ennek. Majd ha nehéz zokogása fölszakad végül a torkán, érleli a férfit.

Körbe-körbe az udvaron lovagol a Suta. Mellkasa, mint füledt széna, letépi mellén a göncöt, elfullad, nagy nehéz szívét szakítaná ki legelébb, hogy mint lámpást arcába tegye emennek, „Világosodj, Kicsi Urunk, fegyvert fogj, gyere a hadba, erdő fáí, mező-bokrok rejt-

hetnek, míg le-lecsapván, fosztogatók, Istenünkben bizonyosan magunkban a haza kevés maradékát őrzjük, vigyázzuk! Én a Rudast neked adom, könnyű termetedet bírja, lökj le inkább róla, de ha te vagy, aki nem szól, kardot aki meg nem suhint, taknyos parasztként a porban major, falu szeme láttán elnyúlsz, mit tanítasz? Szakajtsa be inkább nehéz buzogány lyányos mellkasod, heverjek melletted én is, de a porból állj föl!”

Ez meg, mintha értené is, lassan föláll, odatámolyog. Arcába néz, keze után nyúl, fejére vonja. A Suta, mint aki tűzbe kapott, kezét hátrarántja: „Sose lesz e’ férfi!”

Ott áll a lány a kitárt kapuban, nem bírja tovább. Sötét vállkendője lebben, gyászos madár, nem sajnálná magához ölelni félénk Kis Urunkat. Az hátrább lép, homlokát a Suta lábfejehez dönti, még hátrább lép, keresztet int. „Az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek, Istennek...” Elkeseredett szájszállal néz, azután fejet hajt a Suta.

„Sorsát ha magadra vetted Kis Urunknak, ne alázd meg érte.”

A vallatás

a pásztorok bizony, hogy nem engedik a fiatal pásztort öfölejük nőni fontosságban. Meg önérzetben, mint ahogy az máskor is lenni szok

„Miért mondtad, hogy az ágyúink a dombon túl a rekettyésben állnak? Mondd meg igaz istenedre!”

Mit lehet felelni kínkötélre vonva? A legény már elgondolta magában, hogy mindegy neki, akármit felel. Kétoldalt a pásztorok, lefogatta őket is a nagyságos úr, igencsak mondják a Miatyánkot, itt meg ő, és fordult körbe a nagykerék, igen feszíti a kötél lábfejét is, meg a csuklóját is. Feje a mellére horgad, a sarokban bőrfújtatóval a paraszat élesztik. Rád vár hiszen az is, te szegény!

„Adjatok neki vizet!” Vödröt tartanak eléje, iszik nagy kortyokban.

A kámzsás odalép eléje, arcából a csapzott haját a füle mögé simítja, keresztet emel felé: „Az egy igaz Istenre, beszélj, mondj el mindent őszintén lelked könnyebbülésére, Nagyságos Urunk tudatására. Honnan tudtad, hogy ott állnak az ágyúk?”

Beszélni kellene. El kellene mondani, hogy nem hitt ő a furcsa vitézeknek, mikor odajöttek, ahol legeltetni szokott. Láta, nem magyar egyik se. Templomharangszókor kiköpött az egyik és a másik se vetett keresztet. Tudta, törökök, tudta, kémek. Tán eltűnhetett volna ő is a szemük elől. A két idősebb tudta, nem jó az, ha bárki közelít, mert

bárhogyan is, végül kevesebb marad a bárány. Akár török, akár magyar, mindegy. Amikor a vártoronyból hozzájuk szállt a harangszó, könnyű lovon jöttek ketten, azt mondták, hogy Fürednek tartanak, még jó út van előttük, s hadd üljenek le a tűzhöz. Hagyta.

A himlősképű kezdte mondogatni, hogy a várban van egy cimborája, ágyúmester, meg is látogatnák, de hát sietős az út. S mikor leírta, hogy néz ki, ő látta, sehogyan sincs olyan ágyúmester fönn a várban. Így hát közbeszólt. Azt mondta, hogy volt itt ilyen, az régen elment, ám de van helyette egy kis vörös, az igen ügyes egy ágyúmester. A múltkor is, amikor a hat ágyút a völgybe hozták... s figyelte, mit szólnak erre... „azt, azt nem ismerjük” – mondták szint egy szusszantásra.

Nohát az ágyúk érdekelnek titeket, tudtam, hiszen úgy is. A török előőrse vagytok, s tudni akarjátok, hogy nincs-e telepítve ágyú ideki is, hátulról bombázni meg a karavánokat, aki itt menne el majd az úton.

Tudta, hogy a rekettyésben nem lehet egy ágyú sem, hát azt mondta, hogy arra fele vitték. Nem ám, mert az ágyúk fönn lapultak a sziklák alatt.

S innen kezdődött a baj. A két pásztor nevetett, amikor ezek elmentek, s ő eléjük állt, hogy a várba kell mennie, elmondani, hogy s mint. „Maradj csak a fenekeden, jobb, ha nem ártod bele magad.” Lekötözték, mit ugrál, mit okoskodik, fiatalabb náluk. Egyikük éjjel beszökött a várba, s beszélt a Nagyságos Úrral. Ki tudhatja, hogyan történt, valamiért átvontatták az ágyúkat, s éppen a rekettyésbe. Ki hát most a bűnös? Mert a török ott talált rá az ágyúkra, el is vitte mindet. És az ágyúk csak úgy kerülhettek a rekettyésbe, hogy aki a várba ment, azt mondotta bizonyára, hogy ő elárulta a sziklák alatti helyet. Így lehet, hogy átvitette őket a nagyúr.

„Tudod-e, hogy rád vallottak? Dózsa-kutya, te! Innen cigányokkal szöktél Dózsához, mint kis taknyos, ottan török ellen indultatok, urak ellen fordultatok... Szólalsz hát?”

„Miatyánk Isten, ki vagy a mennyekben...” – motyogta a legény. A kámzsás inte: „Gyerünk a parázssal!”

De mielőtt még arcát érné a parázs, nagyot lendítenek rajta, s kinn az udvaron elterül. „Nem ő vót az, hanem ez itt, ez a másik!” – hallja még, miközben zúgó fejjel feltápáskodik. Bekémlél a rácson. A kérdező előtt a szőke kis úrfi ácsorog. Ő hát béordít a rácson, hogy mit akarnak tőle, nem bűnös az semmiben. Aztán fejbe is rúgják, s megint az udvari sárba ájul.

„Küldj utána...”

melyből látjuk, hogy a közös érdek helyett önmaga körébe visszautasított Damó, ha végvári vitéz is, miként gondolja keseredetten csináni következőköt a valóságban. S hogyan, hogy így sem lehetne igaza

Húsvétvasárnap-hajnalban három lányt raboltak. Megugrattak két szpáhit, a harmadik meg ott adta ki lelkét az éledő fűzesben. A kocsis földre borulva reszketett, a nagy hasú herélt meg két vesszővel a nyakában úszott a patakon lefelé. Illatos olajat találtak a kocsin, rózsaoilaj volt egy karcsú csőrös rézkancsóval, vörös posztót, csak két vég, de a selyem kiadta mindegyiküknek legalább egy mellyes lányingre valóval. Karddal hasogatták.

A bugyogós lányok összeszorultak a ponyvatetős szekéren. A hímes szőnyegeket kirángatták alóluk, letépték a fejük mellől, fene tudja, melyik imaszőnyeg. Majd a Deák az tudja, azon embert is lehet visszacserélni. S hát a lányokon?

Kirakták a fűre a zsákmányt. Egy kis zsákra való szelídgesztenyét szórt éppen egyikük a széthúzott posztóra, azt gondolták, hogy arany lesz, keserűen nevetgéltek, a kocsist rugdosták.

Ez alatt a Deák meggyaszatolta a kisebbik lányt a fűzesben, nem messze a halott szpáhitól. Gyönyörű egy nőszemély! Bokája, mint a legfinomabb kínai porcelán, de nem fehér, hanem valami gyengéd, szelídfényű barna, s bokája alatt, ahogy a bőr átváltott hófehér talpához, a kis erecskék úgy mozogtak, mint zsebbe való óramakkinában a rugók. Topánját kezében fogva jött utána a Deák. A lány az inget nem húzta össze a mellyén, elődőccentek, akár a hamvas őszibarack. Csecsrőzsái ágaskodtak. Öröme lehetett.

A Deák kifújta az orrát, nadrágszárbá törölte ujját, a másik karjával meg elkaszálta egyiküket, amelyik a lányka felé indult: „Vigyázz, tőr van nála!” Aztán derékon kapta a lányt, lovára tette, nem törődve a villanó kövesnyelű tőrrel. Nem fogja belémártani. Tudja azt a férfi, ha érzi, hogy a kedvére tett.

A két másik a szekéren maradt. Visszaültették a kocsist, egy-egy legény odaállt a két lóhoz oldalról, úgy vezették. A hadnagy két komát előreküldött a posztóval, maga egy dombról nézett szét, nem követi-e valaki őket. Legalább tízen lehetnek, gondolta, mikor a lovát sarkantyúba kapva lerúgatatott a dombról a szekér elé, ahol a Deák haladt. „Jönnek! Szaporázd!” – ordított, aztán a Deákhoz fordult: „Látom, megszelídítetted! De tán magadnak akarod-é?” A Deák nem szólt semmit. Lova nyakára feküdve igyekezett tartani az ira-

mot. Kettővel nehezebb. „Csak vidd! Így a szekér könnyebb! De úgysem tarthatod meg!”

Tudta. Törökül szólt a leányhoz, amint fél karján tartotta, farával hátrább csúszva a kápában, hogy a lány keskeny csípőjének jusson kevés hely, az meg a bal karjával a Deák inge hasítékán benyúlva kapaszkodott a nyakába, szinte ráájulva a férfi vállára, fölötte a báránygöndör-felhős tiszta ég. Majd ha lerázták az üldözőket, ismét megnézi az arcát. Ismét megnézi a szemét. Mert amíg a többi a zsákmányt cibálta, beletekintett a lány szemébe. Az hiába emelt rá tört, karja lehanyatlott, úgy ölelte aztán a füzesben.

„Lehet, hogy ilyen a szerelem? – gondolta. – Lehet, hogy ezért nem akarom, hogy láthassa más is, hogy más is megérintse?” Láta, hiába nyargalnak, a várig már nem jutnak el, mögöttük a török csapat szétterült, hogy elvágják útjukat. De, ha kiugratna, talán még a mocsarat eléri.

A többiek felvették a harcot. Vad erővel viaskodtak, hatot levágtak, a négy meg visszafordult. Jól látta a hadnagy, hogy mi a Deák szándéka. Ha a mocsarasba bejut, nem jön az a várba se a lánnyal.

„Küldj utána egy vesszőt, fiam” – szólt egyik legénynek. Majd, hogy a Deák hátába beszisszent a nyílvevessző, a hadnagy hozzátette: „A lány meg, ha van csöpp esze, úgyis visszajön...”

A kútnál

bizony, hogy késő mán azon gondolkodnia a Damónak, ami úgy nem lehet

Jó reggel a kútválunál mezítelen felsőtesttel fürdőzik a Púpos. Szórja magára nevetve a sok nagyfehér vízgyöngyöt, marka, csuklaja, akár a bukó réce sikamlása, s mikoron összetalákszik, két tenyérrel szakít föl friss víz-szőnyeget. Bú alája, lapickája meg-megrándul, szőrös fejét rázza.

Híves van pedig. Tavaszi kis hó lopakszik istállótul el a kútig, benne egy-két lábnyom. De má' nem húzza sokáig. Böjtmás hava elközelgett, madarak is csivitolnak. Mit tudja a Púpos? Tám má' azt se, hogy fertályévnék előtte vitézként még maga is a fényes mezőben lovaglott, most meg néma jószág.

Mondják aztat, Úrasszonyunk igön keményített szívvel íteltette nyelvekivágásra, holott hiszen törökből néha foglyot ejtven ki mondja meg magyarul a választ? Ha nem ő, a Púpos, akit előtte még Deáknak neveztek? De talántán akartatik, ne tuggyon beszélni ma-

gyarul is. Mért, mért? Aztat mán nem mongyák, de hiszen lehet tudhatni, volt oly' üdő, amikorón vala szabad bėjárása Deáknak még a hálószobába is.

Ezen búsulja magát a leány, amikor káposztáshordó kövivel kezében töri a diót az ámbituson, s nézegeti vállát, hátát a Púposnak. Hogy rejtette, hogy titkolta keblének hő nagy izgalmát, hogy kerengette forróság régtől óta, valahánszor látta! Hogy tépte éjjel a szalmásvánkust, hevervén csak két szobával odébb Úrasszonyunknál, ahová Púpos többé bé nem jöhet, s nem hozzá, de Úrasszonyunkhoz se.

Fogatta estvéli gyertyagyújtogatónak Asszonyunk a Dejákat, akit a Suta hozott emide át. Mongyák, Deák kezét fogva sokszor éjfelelig imátkozott Asszonyunk a szobájában térgyepelvén. Aztán vót, hogy ez a Deák vitézekkel portyázott, és ottan ezt a lányt a török szekérről rabolta magának. Deám Úrasszony a lányt elvette, s akkor a Deák lett púpos, Má' neve is – Púpos.

Jöttek is terek, de hun nem lévén vélők dragomán, aki mondaná, hát a vesszőn bélövött levelet fogoly lyánnak mutatja Úrasszon. Olvasta az, és zokogott erőssen. Deják papírba másolja magyarul: lyányt a terek keveslette cserébe naccságos úrért.

Marad a lyány várnak toronyszobájában, mert a' ezer arannyokot Úrasszon össze nem gyűjtheti.

Nohát ennek örül úgy a Púpos, ferdődzik vidáman, hogy nem megy el innent az ő kedvese. Csakhogy nem mehet bé a lyányhoz, zárják aztat kulcsok. Hallatik onnan édes dalolgatás, de meg szomor-kás is nagyon.

Gondója is a leján, amint dióra nagyot sújt, hogy szétfröccsenik, hisz nem alítja vetélytársnak ő azt a teret lyánt, megsajnájja inkább.

Másik dolog vonzása a Púpos eránt. Az meg nem érti, hogy szépen, tenyere is remegtén bútt volna hozzá, mutatván szerelmét, hiszen mán akkor nézte magának, mikor Úrasszonnak szobájában járt-kelt. Szógák őket kiszógáták, mikor Deják olvasott az könyvben. Vót szíp Deják. Utána meg lovasvitéz.

No és mostan? Semmi. Mán szinte elvadulván nem érzékelli, hogy ez az igazi szerelem, amelyik ragaszkodik-kapaszkodik, hacsak maradékához is annak a vitéznek. De iszonyú, Uramisten, hogy ennek a lelke néma, alázásra adja magát. Hogyan legyen mán, hogy ékes kedvességgel? Mert ha nem is ideslánya ő az Asszonyunknak, Pál Naccságos Úrnak sarja, szógák között első. Jó is, hogy a büszke deákságbul amaz lejjebb jött, s lett Púpos. Így mán észrevönné?

Vóna jobb csak ámbitusznak faragott deszkájin átalnézve sírni nagyon, mint fönn a terek lyán. Hiszen hadnagy is csavarint bajsán, mikor látta őtet, nem vélli szolgállónak, megadja a tisztességet, szelíden köszöntvén, de Púpos nem, csak bámul. „Fogd le kezem, Uramisten, káposztáskővel hogy arcába ne vágjak neki. E' csak hán-nya magára a hideg vizet, mint a kereszteket. Tán imátkozhatnék is ilyen, hogy méla szíve erántam forduljon. Elepeszt majd éngemet a vágyakozás, mint szomorúság a terek lányt, s láthattja akkor talán, hogy vagyok én es egy ollan gyenge viaszarc, miként ő.

S akkor Púpos lelke maj' megszólal, s két szemem lesz nagyon lázassan sugárzó, fogaim vacogva. Nyíljon meg a szeretete magyar lányra, tuggya, mindőtig szolgálnám, büszkeség bennem nem volna, mikor tudom, ő lett az én eggyem.”

A Púpos madarakot rajzol

de ám azért üdöbe tellik, amíg Damóbul kifáj a bánat

Mind karistojja az arcust, lúdpennával kaparássza, mit firkáz a Púpos? Megírja a nádist. Sokan, török elvonultán ott maradtanak, igaz, csak csikász, rákász, halász népek, várban mi helye van annak? Hegyes cölöpsor szegéllyel nádasösvény így is jó védelmet kínál portyázó kutyahitűek ellen. Azt is megírja a Púpos, hogy nyilat szalasztván rája, társak visszatartani akarták, amikor a lyánt rablotta. Jó hüvelykujj mélyen vágott hátába a vessző, hol a török szekérrel többiek térültenek a vár felé, s észrevevék, hogy nem tart velök. Hanem a nádasnak! Kivonni akarván magát hadi rendből, bizon pedig minden lovas jó vitézre nagy szükség van ottan. Átallotta volna szégyen nélkül tudni, mit tész? S megérdemlette a vesszőt keményen, maga is tudgya.

Amint akkor bekeríték, nem is magát vette, hanem a lyánt az elébe fektetett csupasz kardval. Nevetének rajta: „Ha ki istened van néked, mondsza, olyan igen kéne néked ez a leán, hogy minköt is el akartál volna hanni érte?” Megírja a Púpos, hogy csak hallgatott. De akkor már le is ájula lovárul, vötte ki aztán vesszőt lapickája allul vári borbél. Izzada, lázalt vala éjten-éjjel, de szint' sok napokig átal. Hanem, megmarada.

Mind karistojja az arcus papírost. Nagy cirkalmakat húz rája, átalfekeztíti aztat, amit eddig írott, esmég kezdi újra. Hisz ami van, aztat írni minek is? Álmodoz a Púpos. Lett vóna jó terek mennyor-

szágba'? Ha sok terek eltakaronnék vala mind innent, lett vón' isten szép békéje, csalitokban májusvirág, jáccint, jószagokkal tejjes tiszta levegő, hogy ágyú füstje nem kormozza aztat. Akkor ő a lyánnal mind szépen sétálgatna keresztül a téres réten, enyhe patakvíz fordultán, holott jó iszapokat hoz, teríti a rétet, marhának, csikónak jó legelőt megcsinálja. Lenne igazi magyar menyország az.

Álmodoz a Púpos. Álmodozhat hiszen. Hólyagablakon a téli enyhe fény most béviláglik. Jól szétkeveri a kormot dióhéjban vegyített vízzel, piszkálja kalamárisával, s rajzol arcus szélire kevés nagy farkú fácánokat, gólyát, szépen lépegetőt, még fecskemadarat is.

Csak má' tavasz lenne. Jaj, csak ne légyen tavasz! Mert akkor az út felszárad, terek küldött a szép leánt követelli a toronybul, úgy elviszik, nem is látja többé. Jaj, csak magyar tavasz lehetne, ahogyan kellene a Púposnak, s ne török tavasz.

Szalmát kotor a sarokbul, dobja kemencébe öllel, fellángol a tűz. Hát mit akarsz? Gennyedhettél volna a nádasba', ki mentett meg vóna? S csak elveszett vóna a szép leján úgy es. De akkor hogyan lehetne, hogy legyen? Nem tud kimenni ember abbul, ami vagyon?

Ostoba! Ostoba! De mégis, hogyan lehetne? Térden kuporog, veri a mejjit, két kezit összevécsojja, beszél valakihöz.

A padlás

melyben igazán a Damó bánatának gyógyítására egy udvari leány – kit Idusnak gyanéthatunk – van jó gyakorlatokkal

Jön a Púpos, megy a Púpos, lóbálja a vödröt. Leng, mint a madár-ijesztő, huhog, mint az éji bagoly, haja az arcába bukik, megáll az udvar közepén, kezét hátul összefonja, elejti a vödröt. Fatalpú bocskorra koppan, ketyeg jobbra-balra. Nem látja, hogy nézik.

Jön a leány, haja holló, két szemöldöke is holló, két melle két bárány. Leteszi a rézcintányért, rajta kása, húsmaradék, odaáll az ámbitusra, legyint a Púposnak. Jön a Púpos, kinyalintja, s visszabillenti a tányért, pofájában ropogtatja a sültkappan csontját. Derekát a lány kihúzza, mosolyog, kevélyen sétál, markával a Púpos sűrű gyapjas haját megmarkolja, fejét csavargatja. Beleborzong, oly jól esik a bambáját tekergetni, lomha ez, mint a bivalyok, hálálja az ételt. Végül pofán paskolgatja, kihúzott derékkal sétál, megáll, visszanez, és halkán mond valamit a Púposnak. Nem látja, hogy nézik. Fölsétál az ámbituson, megáll kicsinnyég a lépcsőn, a lovasok most mentek el, fönn az

őr a toronyban tán elszunyókált, a pap a kalitban: Úranyámat faggat-gatja, szolgál a konyhában. Megy a leány, haja holló, perzsel szint' a pillantása, visszanéz az istállóajtóban. Arcul csapja lovak szaga, üres minden állás. Óvatosan odébbtekint, nem búvik-é a sarokban valaki. Reteszt állít az ajtóra, indul föl a létrán. Rezeg a ráncolt szoknyája.

Ott vinnyog a Púpos. Hánykolódik, mint a jó ló. Öltre szorított marokkal várja a jót.

Szoknyáját lebbentve ül rá a leány. Szája széle hófehérre préselődik, behúzza magát, felnyög, szikrázik a szeme, ismét megmarkolja, csavarja, tépi a haját, pofon is legyinti, magát lovagolja. Sziszeg, két ököllel dörömböz a mellén.

Végül a képébe markol, szája széle megvonaglik, s hánnya le ruhá-it. Farral fordul, megmonyozza, fejecskéjén csavarintgat, tépdesi a szalmát. Hörög a Púpos, ráfordul, fröcsköl, mint a ló. Meghágja keményen. Nem látja, hogy nézik.

Áll a lány. Szeme szikrázik, belemarkol a mellébe, szájába harap. A Púpos meg tűri. Hanyat dőlnek a szalmába. Aztán a leány csendesen ringatózik.

Gúnyosan nézi a Púpost, haját, fülét gyötörgeti, képébe karistol.

„Kellett neked idegen lány, kellett úgye, kellett?” Habog, hadonász a Púpos. „Szavadat ne halljam!”

Ruhájába búj a leány, fésűjével fésülködik, ereszkedik le a létrán, elsuhan az istállóban, kitekint az ajtón. Surran, mint a siheder szél. Nyög a Púpos odafönn. Nem látja, hogy nézik.

S jön a Púpos, megy a Púpos, huhog, mint az éji bagoly, gyerekekkel lovacskázik, hempereg a földön.

Rézpetákért sarat eszik, meszely borért vígan táncol, fabocskorát eldobálja, jégen mesztéláb csúszkázik. Alszik a sarokban.

Epe

ez Pál nagyságos úr valamely odalági asszonrokona gyónása az utálatokru, melyek eltöttik lelkít a férfi nélkül való asszonoknak. Mán meg azt is hiszi örűtt asszon, hogy Pál úr a férje

Láttam, hogy a nagyságos úr az ablaknál áll, a függönyt markolássza, zilál, a szeme zavaros, úgy nézi az úrasszonyt, aki kínlódva szülte száján át a csúszómászókat.

Láttam a sok utálatos rondaságot, hogy a padlón hánytornognak, nyüzsögnek, s mivel mind többen lettek, a szolgálók is undorodva lé-

pegettek, kerülgették őket, úgy hozták a porcelánmosdót, a melegített vászontörülközőt, külön vasfazekakban a lobogó vizet.

Láttam, hogy az úrasszony kezefejével megtörli száját, a fehér törülközővel előbb szájasarkát, majd pedig izzadt homlokát itatgatja le, könnyű mozdulattal az egyik szolgáló karjára veti a kendőt.

Láttam, hogy egy másik szolgát int magához, szó nélkül, csak kézmozdulattal, s annak hosszú copfba font hajába kapaszkodva felül az ágyon, utoljára még nagyot rántva annak haján.

Láttam, hogy a lány hogyan oson ki a szobából, két tenyerét arcára szorítja, de sírni nem mer. Már akkor kiabált utána az úrasszony, hogy hozza-e már azt az ezüstitálcát, mer másként nem bírja folytatni. S hogy a tálcá megérkezett, elhomályosult szemmel maga elé húzta, válla, nyaka megrázkódott, s újabb piócákat bocsájtott ki magából.

Láttam, hogy a rusnyaságok zöldes, habos lében úszva bújnak elő, ficáncolnak, a tálcán hemzsegnék. Közben a nagyságos asszony meredt szemmel nézte a nagyságos urat, előre-hátra himbálta a felsőtestét, amint ült az ágyon, majd hatalmas gyomorkordulások után megújultan, magát átadva kötegekben okádta ki a rondaságot.

Láttam, hogy kezét felemelve leintette a körülötte buzgólkodókat, majd kicsiket köhögött fejhangon és egy másik lányt intett magához. Magunkat így láttam a nagytükörben. Ott állt az ágy előtt.

Láttam, hogy a nagyságos asszony intésére a leány hogyan veszi le ruháit, a szoknyákat, a blúzt, a réklit, s mikor ott állt kimeredő és melegen rugózó nagy két mellével, szépvonalú, telt és erős farával: a nagyságos asszony hogyan nézte végig hosszasan egy szemébe szorított üvegen át.

Láttam, hogyan int neki, hogy forduljon meg, s akkor két tenyerével kihajolva az ágyból érzékenyen simogatni kezdte. Néha még a derekára is fölfutottak liánszerűen, idegesen csapkodó ujjai. A nagyságos asszony szemében az oldódás előtti nagy feszültség volt. Még valami hiányzott, hogy megkönnyebbülhessen.

Láttam, hogy közben másik leányt is odaint, annak arcát kezével hasonlóan simogatta, kéjesen elidőzve annak dacos ajka sarkán, s szemébe mélyedve, másik kezével csak a másik leányt az előző módon tovább simogatva egyszerre elgyengült a nagyságos asszony, s erre özönben már az orrán át is dűlni kezdtek kifelé a piócák és a kígyók. Kéjesen nyögve adta ki őket.

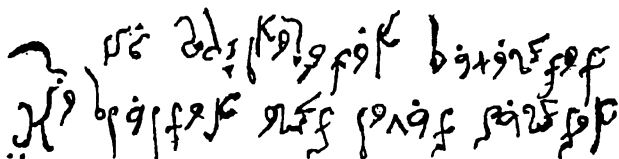
Láttam, hogy a nagyságos úr zavarában kisujjával a fülébe kotor, s álldogál tovább a függöny mellett. Végre kisétál az előszobába, ahol a kocsis várakozik. Akkor az bejött, azonnal a nagyságos asszony nyakába ült, lovagló mozdulattal... Ezt is láttam. Magunkat.

A csíny

*ez Damónak bizonyos tette, melyről sajátlag magyarázattal is majd később
ben szolgálunk*

A cölöpvár kapuján ott díszelgett egy írás. Nézegették a legények, forgatták a fejüket. Azt mondja egyik, hogy ezt biztosan a terek csináta. Hadnagy ha látja, majd kijabál, hogy nem vigyáztátok meg a kaput.

Mert vesszőn lóttek mán bé gúnyos leveleket, de illen közel még nem merészkettek. S látatlan.

„Ha má’ így esett, mutatni köll eztet a hadnagynak!” – szólt az öreg legin. Megmarkolta kardját s ballagott befelé.

„Tán mégse...” – dörmögött a másikus. Szakadt gúnyája lyukát biggyegette a könyökin, hogy ne cafogjon. Istenit! Kásátul itten embernek béle fordul ki, csaltitbul fácányok is elsöktének. Szarvas, ha vót, menekút. Korog a has. Akárha ég dörejik. Asszon se nincsen, ki legalább összvőőtené a hitván posztót.

Most meg a kutya fajzat dűhesíttő gúny-írást tett a kapun.

Ki érti, mit írott oda?

Majd dühöng a hadnagy, ha látja.

De legalább ő megmondja, hogy mi lenne ez...

Gyött ám a hadnagy. Nézte innen, nézte onnan. Hümmögött. Fészkesfenét se értett ű belüle. De hát nem lehet azt mögmondani ezeknek. Terek írást formáz. Akármit jelentene is, sértésbül van.

„Miótátul vagy on ez itt?” – kérdi öreglegint.

„Hát, mán vagy két naptya annak. Tegnap es láttuk.”

„Méges, mé’ nem montátok mingyán reggel?”

Maj’ hülye lészek mondanyi – gondolja öreglegin –, mikor hadnagy tartya fönn magának kapu őrizésit. Talán meg alutt éccaka.

„Vót ittenek egy legín azelőtt, a Damó, a Púpos Deák. Az terekül tud, bizton kiolvasná” – tüsténkedik egy kesebajszos.

A hadnagy úgy néz rá, hogy beléfagy a szó.

„Osz’t emlékezhettök, van mán sok éve annak, hogy vélünk vót. Nem ippen te vótá’, ki szavamra nyilat eresztetté’ hátába, mikor lánnyal szökni akart tőlünk?”

„Én vótam.”

„Akko’ meg mit cimborász vélle? Disznókot eteti, e’ lett a sorsa.”

„Attul én még rejá nem haragszok.”

„Nem. Mer’ olyan ű es, mint te! A franc tuggya kicsoda. Mongyák, naccságos balkézi fija.”

(Osztán az Idust meg elhappulta elülled – gondúja magában a másik, de nem mongya.)

„Hadnagy uram – szólítja aztán –, kellenék környékbe portyázni. Eleség is nagyon megfogyatkozik vala. Mi meg ülünk ittend.”

„Tört csánkú pejköval mi lött?”

„Azt mán megettük...”

Hadnagy nem szól. Naccságos megparancsolta nem ingerülni a tereket. Rája menni hát mastan nem szabad. Ki köll bírni. Ű maga talán nem éhezik ugyanúgy, mint a legényei? De bizon.

„Éccakára erősített őrséget rendölök. Ti meg jertek véllem. Nagyobb kört járunk lovakkal...”

Átdobognak a leeresztett hídon, a várárok-sáncon kívül hadnagy körül néz, nézi a kaput az írással. Oszta így messzeckérül nézve föltűnik neki, hogy kapura tött írás vársánc viziben hogyan tükröződik vala. Léptet visszafele, olvassa, mozog a szája. Kis idő multán köhent.

„No, várgyál csak, kerűjj a kezembe! Hiszön megemlegeted, kurafi!”

„Hát, emmeg magyari írásnak mutattya magát a vízen...” – böki ki akaratlan szinte a kesebajszos.

„E-gen? S óvasni tutad?” – dörren rá a Hadnagy.

„Csak elejit...”

„No, ha úgy nagyon, akkor olvasd el egészen!”

S megkapja nyeregben a legínt, szakasztja ki ló nyaka mellül.

Állnak ottan, hadnagy a kardgyát kihúzza, s hídonn át egészen a kapura tett íráshoz rángatja a legínt. Kargyát villogtatja, s tészi a kapun való írás alá. „No, óvassad, ez csak jobban tükrözi, mint a víz...”

Motyog a legin.

„Hangosan, he!”

„Koplaltok...”

S mielőtt béfejezné, elrántja onnant.

Akkor eléjük áll.

„Legínek, éccaka terekre megyünk...”

„Naccságos tiltotta...” – szegül ellen egyik.

„S köll aztat néki tudnija?” – mond a hadnagy.

„No, ha gondújja, hadnagy uram...!”

„Mit gondollok én? Sz’ nem mondtam én néktök sömmit!”

Később nyugodtabban: „Azt meg faragjátok le onnan...”

Nádasokban bújdokol,
az arca hófehér,
sáppadozgat, mint a hold,
csak ábrándokban él.

(*Damó balladája, 2-dik strófa*)

JÚNIUS

Isten reggele

amely bémutatja, hogyan patvarkodnak egymással a pásztorok, hogy megcsúfojja a nagyobb a kisebbet

Van emberben ollan kényszer, hogy dógok mögött azoknak másikat kutassa, mert elhívén ollan arculatát, miként elsőre látta, gyakran kéntelen tudni, hogy bécsapódott általa. Azt mondom, heles viselkedés illenkor is aztat vonni le belülle, hogy jól mérlegelje, valóban mást látott-é mögötte, vagy csak megingott bizodalma teszi véle. Vagyis, nem másik oldal rábeszélő erejével tétetik, hogy elsőbben volt gondolatját tévesnek lássa? Jól tudja magát bizonítani második látat, mégis nem kívánczik elfogadni.

Hite kinek vagyon, láttya, ami a nem-hitre vünne, mégis marad saját hitébe, mer' igazánbul nem tud tennyi mást. S jobb is nékie meg sem látni aztat, ami másra vünné. Ez bizon nevezhető csökönös makacskodásnak is, mégis van benne jó. Mert azt mondom, a magán maradvá ember könnyen vonhatja maga pártjára ellenkezőjit is.

Mikor ember jó nyári reggelen széjjelnéz mezzőbe, érzi, mely nagyon meggyőződött saját dolgában, tenni csendessen szógálatát mindennek, hogy tisztuljon, boldoguljon és gyarapodjon.

Még kis fíjúgyermek vótam, ketten hogy teheneket őrzünk egy komámmal, sehogyan nem egyeztünk véle, mert ő mindig kinevetett éngemet. Későbbben is gyakorolta lekezellő módot vélem.

De amit mondok, az régebben vót. Mer' teheneket ahogyan ottan őrizzük, vót szép vasárnap délelőtt, harang is szól, páter meg misére ügyekezik. Osztan megáll mellettünk. Monja, hogy bizony nagy tehénlepén fosokkal tele vagyon mezző, Isten-tiszteletre menendő népek beléje lépven beszennyezik Istennek templomát. Tehát ösvénen végig takaríjjuk el.

Nagyon mondja ám nékie komám, hogy bizon úgy lesz. Sőt, hogy ő a fakardjával még lónagy szúnogokat is elzavargya, ne báncsák kedves hívőket, kik misébe mennek. Dicséri is őtet a' páter. Mikoron elmén, a koma mondja nékem, hogy nosza nézzed ösvént. Jól van, menek. Hát, ténleg, vannak nagyon nagyok, oszt mondom.

„No, csak nézzed meg mégeccő”.

Menek, s nevet rajtam. Gyüvök megin, mondom: „Mán kéccer is megnéztem. Vannak ottan.” „No, ha vannak, kellettik keresni másik ösvént. Oszt keressed.” Akkor mondom: „Megin és futkossak?”

Elkomolyodik. Kezd legyintgetni, fejit csóválja, s mongya: „Osztán millen színűjek vótak azok ott?” Mondom, hogy ződek. „Ződek, ződek – asszongya – osztán méges millen? Sötétződ, vagy világos ződ?” Mondom, hogy ollan sötétesvilágos. Emmeg röhög megin. Mongya: „Minek szólnánk a' híveknek? Aki láttya, átallépi, aki meg belelépett, titkolja, mer szégyelli, hogy nem figyelt, bamba vót.”

Nékem szóla: „No, fuss páterhoz, árúkoggy!” Nem menek én páterhoz, tuggya úgyis. „Vedd észbe – tanítgata éngem enyhültebben – ki parancsúl, csak várgya, hogy őtet okos parancsolatyjáért dicsérgyed, de amit mond, megtönni nem kellettik minden esetben, legfőnnebb, ha rákénszeríteni tud. Páter meg nem tud.”

Én lettem szomorú őmijatta.

Természetes, későbbben monta páternek, hogy ő csinát mindent. Ha bár én akadálozni próbátam, s ippeg úgy, ahogyan ő tett énvéllem.

Igen vártam, hogy elszégyellje magát aztán. De ilyet nem tött.

A nevekrül

melyben Damó arról elmélkedik, hogy a dolgok neve és a dolgok maguk nem mindig egyeznek egymással. S ebből aztán sok más is következik

Vannak különös dolgok. Mit ne mongyak, magamé es. Vótam én nevezve, mint Damó.

Későbbeni életembe' jött oly fordulat, hogy löttette hátomba nyílvesszőt hadnagy, s ettül, nem nagyon, vállamnál megfodorkodék, dagadott. Mongyák azótátül néköm, Púpos. Kedig damó is jelent illesmit, ha csak templomi dómbul veszem is példát.

Vagy az es, hogy kenyérnek vége, csücske, ki ugyan utolsója, de leg is jobb ízű, mikor marokba fogva szájávol meg fogávol nagyokat tép belülle ember, mongyuk jó sűrű bableveshöz evén, szóval eztet is mongyák domónak, vagy damónak. Hát ezér különös, hogy Damó nevem után még igazából életem sorsomban szintúgy lett damós a hátom, ami téssen púpossat. Mikor osztán mondanak neköm Púpos Damó, hát mongyák nevemet kéccer.

Dolgoknak neveikrül sokat gondolkodtam volt mindig. Ez egy jó gondolkodás. Legtöbb mái nevek vagynak az biblijából, mint Mária, Magdolna meg Márta, es még férifjaké es, Joseph, kit nyilvánvaló valóság, hogy miü nyelvünkön írgyuk József.

Mer itten, Baranyavárban, ki Pál úrank egyik birtoka, s neve is horgya, mint nemes baranyavári Istvánffy Pál nagyságos úr, szóval itten vagynak nevek, Magyar, Német, Lengyel, Orosz, Horvát meg még Szerb es, meg még Ceh is. Másutt meg mintha visellője vóna télleg azon néptül való. Orosz nevűekrül hallom, vagon falujok Nagyoroszi, télleg oroszok, valamikori királi testőrsége vótak miü magyar kerálainknak, kaptanak kíváccságokat, jó nékiek.

De aztat mán nem mindig hiszöm ám, hogy minden nevek népeket is jelentyk. Mer' itt vagon például Terek Bálint uraság, ki egytálljám nem terek, monhatom, vagon méges. Furcsa, nem? Itteni szlovákokba meg ha ki csak maga nyelvin beszél, méges visel ollan nevet, mint Fazekas, Kovács meg Kormos; kik magyar nevek. Es még vagon itten ollan magyar család es, mint például Hollotájék.

Zimáék esmég magyarok, mongyák magyarul jónapot, nevök meg jelentyi tél. Nímötökbe is vagon illen. Megvalhatom, néköm az összvékeveredések tetszenek, mer gondúllom, hogy ügön szép kisgyerekek vagynak abbul, ha két fajta típusú szépség jól összvéaggya magát.

Ki meg éppen szép idegenes beszélgyibe szeretett ű asszonának, bántani nem haggya, kap kés után mingyá? Na? Legínek persze gyakorta kakaskodnak, akargyak mutatni, külemb vagyok, min te. De csak ostoba beszéd a'.

Mutassa meg jó szívvvel, meg csodálatosságokat teremő, megbecsültető magaviselésivel dógokban. Mondok én.

Damó hajnali látomása

Melly' kerek az üdő,
mikor szél, eső, zivatar és zápor,
viharral s csattogó forgásokkal támadoz.
Márciusnak éjjin, rakott háznak széljin
visogató vesszőseprűn bazirgan, ki bajt okoz.

Horja az köveket, kavargat fölletet,
s kútakbul víz kiloccsanik.

Tönkös fűzfa réten, ködben köpenében
vüseli olvadó hónak bocskorajit.

Így nézek én embert, széllel, hóval felvert

hajnali egy álmomban,
mint aki közelget,
peniglen nem lelket
látok,

s fűzfát azonban.

Damó a kányákkal

Az, hogy szíp ibolák nyútogassák nyakukot,
s forgatgassák fejköt,
én Istenem, akarom igen bizon!

S hogy bárán lábakon seregellvén, s ló baromm,
s túkok esmeg libák s kappanyok is,
oh, be nagyon láthatom.

Vagyok én la, Damó! Réteken meg pocsétákon,
iszamos vízparton, harasztos nagy erdőbenn,
énmagam, ki járkállok, kányákkal kántállok,
héjjakútmácsonya leveliben ferdőzde.

Damó verse szívbélijéhez

Fekete gyöpre hajnalharmat,
Tégedet egek bétakarnak,
S komolyítasz gyászomban.

Oldjad föl szűem görcsös gondját,
Pusztullásokban aztat mondják,
Vélled megújulnák vesztemben.

Kezem és elmém új országa
Fölserken, nem dermed fagy-sárba,
Élled szelídülő ösztönből.

Tíz csikó ujjam vállodnak dombján
Nyakodnak szirtján hajolván
Dícsérget, kéreget, bólogat.

Én minden vágyam látszó képe,
Téged választolak a szépre,
Arcodat kedvessen láthatod.

Énbennem ékes magadot élljed,
S légyek, hogy reménylő reménységed,
S legyél te mellettem ballagó.

Asszonok erre mikor mennek...

Melly' finoman sárga fűzgallyaknak rezge fénye
a gyenge tavaszkor,
Miként szencségnek kelyhe fénlik,
S miként az asszonok büszkéllik erre menvén
Magukot a drága csöcsrózsás asszonyok, aranyok!

Úgy lépek én a zsombékon
S fogom fagyik fázós egy szájamszélihöz,
Nézegetvén a napsütést,
S miként lúdtojás sárgája
Loccsantván réti tóba, tükröz.

A nap hideg, csak mutattya a szépet,
Miként asszonok is,
én alázatos szívemnek részére,
'szt szó nélkül, oszt, ugye,
hogy így ígéret hangzanék mégse.

Az érzékenségről

mely mutatja, hogy Damó hiszi, mintha a dolgok rendjét csupán valamely szóbeli megmondás irányítaná el erre vagy arra. Holott pedig nem éppen

Csak mondom, dógok mán kicsin lehelettül is széthullanak vala. Elegendő néha, hogy valaki félelemből-okbul ne aztat óvassa ki én magam cselekvésibül, mit én akarok velle tudatnyi, mán megvan a baj. Kire is mondok példát. Itten falumba vót ety cimborám, kivel együtt lovaglottunk sokszor terekre. Vótunk jó pajtások, hogy Vittembergából hazajöttem vót, anyámot öleltem, gyerekcimborámot nevetve megüsmértem. Vót vitéz ű mán akkor, látom, bajúszot es szépet nyövesztett. Ó a Soma.

Teccett neköm bajúsza, határoztam, énmagamnak is lészön. Oszt' mondom nékie: „No, s aztánn, mit szól hozzája babád?” Én tartottam evidenciájában kicsiny leányát, ki vót nem sok éves akkor. Ű meg mongya: „Mit szóna, hát mán nem is szól.” „Nem-é? A kücsük leán?” Jaj, nevette: „Té, té, hát émmeg gondútam, tám öreganyámat mon-dod, hogy bába.” Ejnye! Mer' csak aprócska félrehallás, osztán meg-van a más értelme dógoknak. Hatalán nem vagyunk jó cimborák, megharagudta vóna magát énrám, hogy mit emlegetem öregannyát, mikor pedig én kislánykáját említettem vót. Így csak monda, „szere-tyi, meg-megcibálja kis kezivel a szentem.” Hanem osztán lett palánk-várba ebbül adoma, mer meséték úgy es, hogy tán aptyát említettem, mer az terekül baba, ki meg úty csavarta meg, hogy tán feleségje, hitőse mellett szeretőt, azaz babát is tartana, osztán asztat kérdeném.

Mikor valaki valamit félreért, osztán nem mongya, hanem csak hallgat, és sérelmit szívinek nagyra növesztyi, mint krokogyélust?

Ráttámad osztánn. Vagy az is lehet, jó tudja ű, hogy én mit monddtam, de mer szívében felém erányomban rosszal van, hát tesz, mintha azt értené, ami néki rossz, illen mondott ürüggyel osztán éngömet hátulról kaszáll el, mikor arra meg nem is számítok, mer nem attam okát.

Akkor, hogy bokor mellett cimborámval vizetünk vót, ha bicskáját elébben bécsaklintya nadrággyába, miközben beszélgettünk, osztán nem válaszol, csak vütte vóna rossz értésit dolognak. Utána mán nem léphettem vóna vót, hogy mit mondasz te.

Hanem van ollan, hogy ű se akar rosszat, aki hallja, meg én se mondok rosszat, aki mondom, méges lesz félreértés. Vót e' ccigán példájul. Ha csak mondták, cigán, mér' nem jár karavánvol. „Ej testvér, mondok néki, nem jól tudod te esztet. A cigán az nem életforma, mint állítod, hanem nép, te néped, kire is legyél büszke, mer' sok jó van bennetek. Igaz, hitvány es. Mint másutt. De te, cigán, ne forgasd szemedet vérbe.

Sőt inkább vagy roma. Hát tán nem úgy monddod te nyelveden, hogy 'rom szom', vagy is ember vagyok, cigán vagyok? Akkor hát roma, mint cigán. Az jó név.”

De vót ottan egy vínasszon, ki mongya néki, „hallám, mongya néköd more, úgye?”, mer' ollan vót, hogy még aszt se tudta möggyözni, hogy roma. Csak arra rémlett nékie valami, hogy van benne rö. More, az meg számít csúfolásnak. De még esse igazán fájdalmatos példa, mer löktük ki sátarbul, mocsok némber, menjen onnan. Mondtam is, még jobb mondani romungro, vagyis magyar cigán.

Harmadik példa meg vót akkor, mikor Budán által utaztam vóna haza lovamval, osztánn mongyák, vala ottan egy magyar úr, aki görög asszont vett magának, osztán emiatt többi úrak fejöket csavargattyák, nem tetszett nékiök. Ő meg megvétte őtet mindenektől és példázatosan szép szerelemben véle élt.

Piharon esztet beszéllem többekvel, mikor ippeg arra gyüve görög asszon szögállókkal kísérvín, maga arcát szép csipkével takargya, alig láttatik, de ha csak szép termettyibül veszem példát, hát értöm én magyar miű uronkot. Néztük űtet, mint lép ki gyaloghintóbul, mene vári csobogós kúthoz, zsebkendőjít megmártya, orcáját törli, szépséges arcát láthatám pillanatnyilag. Kizsakada bennem szép sohajtás, „bizon szerelemben ember inkább göröggé lészen, hogysem ne lehetne”. Kit hallván ezek piharon támanna rám. Öklömmel ottan köztek rendet csinýátam, hanem vót görög asszonnak éngömet sújtó pillantása, magyarul azért annyit bizton értett vót, hogy görög megnevezésit értette.

Talám hitte, hogy rosszat mondok rája, mondatnak többi részét nem tudván érteni? Hát neköm ez nagyon vót rossz, hogy énnullam is a rosszat hiszi, mert ehhez szoktatták sok rossz szándékúak. Ha meg jól értette, hogy ötet védem, akkor jó!

Ezér' mondom, néha nem lehet szónyi sömmit, mer ha szósz, rosszra azt érti még az is, kit védesz vala. Ha meg nem szósz és nem cselekszöl, akkor csak vagy szájtáttya sömmi.

A nádas

ebben Damót látjuk amikor gyermeke anyját, az örmény lányt elcserélik a Pál úrral. Hogy török lánynak tudják ötet a népek, ez má jellemző órájuk. Osztan a Damó örül is a naccságos visszatértének meg nem is, mert hát a kedvesit meg elveszik tőle

Vót gyönyörű a nádas. Állottunk ott lovakval, legelészni engedvén ökö't szép kikeletkor. Lovak mezzőben ballagtanak, hun a szépségösen sárga kis pamacsvirág sokaságban virított vala, fű vala igön illatos, és a langyos levegőben mind úszott finom szaga, és ottan, hol patak siet, ragadmányos puha levelekkel nyárfa ékösen bontogattya ki magát, napsütés hol cirógattya.

Nádas meg szinte harag-zölden. Torzsokjain, miként belélőtt nyíl-vesszőnek szárnyas vége, lobogtanak elbarnult, száradott végek, le-tördelve is, hol vaddisznó vagy fácán átcsörtetett vót rajta, avvagy átrepbenkedék között. Lejjebb meg nyugott szépségesen csak gyüvének elő a zöldek. Kikőtt kácsa ijedez a szép időben, lapátka lábával a vizet kavargya, iramkodik annya után, az meg elszörnyedetten sáporgott, láttam.

S vagyok én ollan néma, mint egy igazi hal. Mivelhogy nyelvembe belévágtak nekem, s csak suttogva tudok szóllani, van ki érti azér'. De mostan meg mit mondjak? Az én iszontató búslakodáso-mot? Elviszik asszonom. S ha ugyan örüllök is Pál úr visszajövetelin, van bennem egy kavardult egy érzet. És csak a fődet nézegetem, a ssszonomra, ki lovon ülve várja elvitelit, oldalrul, fájó szívvel nézek.

Hírt, hogy Pál úr visszajön, nisan hónapba, azaz Szent György ha-va miszeréntünk, mán mi tudtuk. S mostan érte aszonomot vüszik.

Jüttek az terek fahídon által. Patak folása mentiben haladtak idáig, s nem rossz elgondulással, mert hol patak folik, mellette hegy magasán emelkedik, meredeken, s lovas rájuk onnant nem ereszkedhet, hogy talán ökö't megzavarja. Fák meg takargyák a patak mentit,

onnan sem nyilazhatni. Ott kicsin legelők húzóznak, tovább meg magas dombhajlat van.

Bátor hát támanni őket nem is vót szabad, mert ők hozták a naccságost. Vótak vagy tizenketten, lovakon s szépen ötözve, kardjok is szerszámjok is nagy csillogós, szememet bántya. S fejemet hajtom. Bizon, bizon, én asszonomot itten megtartani nem bírom.

Hogy fijamot elvették, adták az udvarházban Idusnak. Magamban szomorkásan dúdolgatok, fejemet lóगतom, lovamrul majdnem leeseek.

... Vót igön gyönyörű a nádas. Csak ottan kalengyálok tekintettemmel, elcsuklok a sírásban. S törűgetik arcukot mindenek, mikor Pál úr a lovárul leszáll, földre szépen térgyepöl, jószágú mező-földet méltósággal megcsókolja. S férfijak is ügün-ügön szépet látnak, nem tarthatták könnyűiket. Török is megháramlik, amint látja.

Lép a naccságoshoz egy szépasszon, s nem ez, ki itten az udvarházban vagyon. Akkor még nem tuttam, hogy ez a szép asszon az igazi asszona.

Néztem csak a nádas. Mert ollan, mintha lepusztított fölseje vóna a dógoknak, méges allul nő szép s jó zöd, ki aztat majd végrehajtja. Naccságos urunk visszatértivel is mint miü életenket, hogy légyen boldogabb itten. S nékem? Asszonom nélkül?

Akkor naccságos sorba, eléje jöttekhez lép, s kit kezének szorításával, kit vállon öleléssel köszönt. Sírtak mindenek.

Nékem is néz szemembe, s megismer, ki vónék. Egyrészt hiszen tudja. Deják, ki úrfijaknak háziszóga is voltam. S azt nem, hogy ezzen udvari naccságosasszonnak bójáró olvasó legin, lovas vitéz, ki ezzen szép örmény asszonommal itten megszökni akartam volna, s kaptam a büntetésemet. Meg hogy ővéle van elcserélve fiamnak annya. S mostan. Eztet tán nem is tudja.

Hát mit sírok én itten, még azt hiszi, hogy őmijatta sírok, mikor meg asszonom miatt.

Fejembül is meg testembül kiszakannak a nagy izzadások, remegek nagyon. Hát vannak ezek a lázajim a nyílveessző óta. Naccságos fejemet a vállába dönti kezével, no, ne sírj.

Csak én mán kettős teher alatt igen zokogok akkor.

A' pletykáru

ez arru szól, hogy Damó kiigazítja aztat, amit udvarbéli népek meséllnek, mert a dógok nem úgy vannak ám, amiként azok látszonak

Ille zaklatott egy üdőben még gyakran gondúlom én a szegén megőrűt naccságosasszont. Aztat, aki a naccságos úr asszonyának képzelte magát.

Az, kit nem szeretnek, bizon az elgonoszul. De ittenek má' a dolgok gonoszultak el, tehát én hiszem, az dolgokban megvót az önmaguknak a nemszeretése, ígyen magukot nem jól érezték, hát ezért.

Gúnyoskodtatok ugye, rajtam. Meg a bolond naccságosasszonon is. De a Pál úr meg millen jó vót a bolond asszonhoz, ugye? Mert meghagyta őtet abba a saját tévedésében. S pedig, mivelhogy a naccságos úr visszaköveteléséhez minden szigorúságokat elkövetett, mint a pénzek összegyűjtése meg fiacskám anyjának is elvétele, ugye, hát biztos, hogy csak így gyöhetett vissza a Pál úr? Más mód arra nem vót, hogy nékem is ne légyen bánatom, ha nem ígyen vóna?

Vótam én belső szobákba is fogadva, mikor megjöttem a Vittembergábul. S vótak ugye a rossz pletykák, hogy testi szolgálatokra kényszerít vala éngemet a naccságosasszon. Hogy vót ottan egy sarogla a szobában, ugye, akit tekintett, mint férjeura börtönének rácsát, kiben vagyon az ő férjeura. S hogy beléje embert képzejen, aztat álomban énrejm tette, s sikonkodék rajta, hogy „Jó fasz, jó fiú fasz...!” Montátok, ugye?

Hazuttatok.

Az én apám vót szekerező paraszt. Későbbben meg hintót hajtó a naccságosasszonnak. S mért kellett az nyakába ültetni, mit mondtok? Mert amikor a naccságosasszony magát hányta-vetette vót, a testének megfékezéséhez kellett több férfijaknak az ereje. Hát azért.

Rossz szavúak vagytok.

Egyébként meg asszony a férfiúnak kárt nem csinálhat, csak tanítcsa. Ki kő aztat bírni. Még az örületet is. Véred míg nem folyik, baj nem lehet.

Hogy pedig a naccságosasszon borába én a fosató meg okádtató macskagyökér porát belekeverni javasolltam, hadd okádj csak a békákat meg a kígyókat.

Az ugyan igaz. De tán nem a könnyebbségére vót?

A vég

*amikor végre Pál úr kiszabadulván török fogságbul nehéz szívvel látja, mi-
vé lett az országa*

Damó levett süveggel állt a naccságos úr előtt. A kérdésre nem válaszolt azonnal. Úgyis tudja a választ a naccságos úr.

„No?” – nézett rá szigorúan.

„Pusztulunk, veszünk, naccságos uram...” – mondta lehajtott fejjel.

„Úgy. Pusztulunk, veszünk... S avval kész...”

Damó hallgatott. Pál naccságos nehéz léptekkel járt föl-alá a nagykockás köves padlaton. Ikrás, száraz szürke homályban kínlódott odakünn a nap.

A naccságos úr az asztalon meggurított kockák között birizgál az ujjaiával, s monda: „Akarlak majd tenni a hegyesdi kisvárba. De most még nem. Más a tennivalód.”

S bámulok. Mán meg kockákbul olvas? S látom, kockák alatt az asztalon van egy jegyzetes írás a bolgóknak állásaikról. S hát akkor vannak olvasva mondott szavai a csillagokból. Pál úr eget kukucs-káll? Nem is tudom én azt. S hajh, leszek majd én valamikor várnak egy kapitánya.

Naccságos úr még hozzá bővíti: „Tudom, majd javíttatod, magasítod a kisvárat. Sümegi várban való másik kapitányommal lovas útján parancsaimat tudatod. Zegliget, Gyulakeszi vonaláig majd portyáztatsz. No és... küldött emberemről Peréni dolgában mi hír vagyon?”

Ez lesz a nehéz – gondolta Damó. S ez, akiről most szó vagyon, már nem az első. A harmadik. Visszajött az első – jól emlékszik rá. El is jutott a naccságos úrhoz.

Mit tudott, mit se? Ha látták későbbben, naphosszat üldögélt, egy szót abbul emberfia ki nem vett. Tette, mit mondtak néki, s ha küldetésiről kérdezik vala, mellibe horgasztott fejjel hallgat. Hát, eredménytelen vót. Miként maga a magas diplomáciaja. Terek csak ígéreti, visszaadja Peréni Ferencet, s hijába münden. Nem aggya. A második fürkésző embör szépeket mesélt a túlnan való rétekről, maga próbátatásairul, Peréninek szerelmes fíját átalhozni innenső part-ra talám-talám valamit Pál úrnak mondott vót. Ki tudja? Mint ki el-rúgta őtet magátul, Pál úrnak szeme elé nem kerüll. Asztalához, cse-lédek közzé leül azér. Ez meg, a harmadik? Csak nem jün...

„S ki a jóisten bírnya erővel megfedezni ezen miü vállalatunkot? – csattan föl a naccságos úr. Első fürkészőm... én magos istenem!...

szívemnek gyönyörű férfi gyermeke! Édes én igaz testvérem!... Én szárnyas büszkeségem!...”

Pál úr ziláló mellkassal járt. A mentegombok sorra pattogtak le feszes ujjai gyors mozdulatával. Hát, igen. A naphosszat üldögélő első visszatért ember arca valahogyan sugaras-fényes lett...

Ember ha kérdezte küldésirül, láttatott, hogy testiben valóságosan megnyúlik, öklejit szorosan combjára szoríccsa, s méges, mintha suhogós szárnyak élesítenék körötte a levegőöget, úgy áll. Úgy áll, miként élő istenparancsolattya, ötet látván mindenek megrendülnek.

A második? Ez bánában várhoz bányász köveket. Fölgörgeti homoksárga oldalon, ha ki visszacsuszamkodik, megtarcsa, úgy öleli, mintha porrá, termő földdé roppantani tunná, s méges vigyázva fogja. Míg azon sziklák bé nem épültek, övé a kínládás. Küldetése után ezen sorsot magamagára ű mérte. Lássák ötet néha villogó szemekkel magasított falakon járnai, mint ki jövőendő helyejit próbál-gattya, testivel mozdulatokkal kiméri mintha, s sok napoknak múltán megint új sziklát odához.

Ezzen szemvillogásoknak penig vagy on ollen hatása, hogy erejököt sokszorozza. S legínek sem beszélnek, egymást méges értik. „Istenkisértése...” – suttogják néha váron belül lévő asszonok, s Damó vészi eszében, hogy Biblijából való bábeli toron építtésére gondúnak.

Erdőntúlnani, jött legínek történetet mondanak asszon vérivel vót Dávavár építtésirül, kihöz ezen módozat nem hasonlít. Mert ez vér nélkül vagy on. S kűfálnak ódalából bokrok meg ecetfák nyőnek. Kislánok ottanak legugónak. Ártatlanul, műként kis cica, dógukot végezük...

Damó szárazon összvészorított ajakval hallgat.

„No?” – néz rá a naccságos megint.

Damó hallgat.

Látszik, a naccságos most megfegyelmezi magát, s beszéll, mint ki magának gondúködik. Szavaji-beszéggye nyugott, benne gúny mégis vagy on: „Ezzel a tiszteletvel megkukult életemkvel mihöz kezhetnyi? S méges nem adatik más? Hát nem lehet! Kigondúni persze új meg új módokat, aztat lehet. Tudom. S te kitanáltál valamit???”

„Igen, naccságos úr.”

„... de... aranok hozzája nűncsenek, tudhatod!”

„Jól tudom, naccságos úr.”

Naccságos összeszűkűt szemmel rájanéz. Majd fenntartással viselete gestusában, csendesen szólal:

„Monjad...”

Oszt hogyan mondjam naccságosnak, hogy bármit megtud az eget vizsgáló üveggel, eztet meg nem? Amikor pedig ebben az életben minden egyszerre van. Azaz ami előbb van, az később tudódik ki, és fordítva. Vagyis ami később van, előbb megtudhatni. Ez is itten, meg ami vót is, meg ami lészen. S ezt én hogyan magyarázzam?

Púposnak asszonya mongya

Idus megvilágítja, hogy szerelemnek vannak furcsa esetei

Elszomorulta magát az én uram. Fogja kezibe a somfabotot, jár a réten, koppant véle dühösseket a kövekbe út szélén, meg rázza is magát, mint ki vitatkoznék. De nem tudhatni, hogy kivel. Merd nincsen ottan senki. Talán magával. S még kezivel is hadonász, ni!

S ha nüncsen is még szencség a mi dógunkban, majd lészen. Azér ű nékem akkor is hitesem. Montam is egy condrafélének, ki őtet keresni a múltkorokba ide az udvarba bégyütt. Mondok, mit akarsz te őtüle, ő mán nékem igazi férjem, haggyad békibe őtet. Ellaftatott vót, majd megin visszagyüve zaklatódni. Hát, talán nagyon vüszket néköd, te szégyentelen? Újj csalánba, fene vinné dógodot!

Mely nagyon jó, hogy ő nékem vállas emberem! Kicsit ugyan görnyett balvállát följobb húzza a belélövött nyílnak mijatta, lelkit nézve is szeréntem kicsit mafla, de azért testire jó szál. S majd vagyok én helyette, ha észen kell lenni. Csak elnézegetem, mikor aluszik, hogy van néki egy kisfijú arculattya meg egy, mint a kifejezett iszonyat. Mán így igaz.

Jó nékem őtet bírhatnyi, hiszön terelgetem, s nem ellene tészem aztat. Gondútam őtet gőgösnek, mikor naccságos asszonhoz vót bójáratos, engemet észre sem vehetett. Dejáki nyelven meg asszonunknak olvasott. Aztán ugye béharapta a nyelvit. Mán igaz, vót abban segítség is, mán a naccságosasszontul gondúlva.

S éngemet nem lát meg? Beszéli az én csillag nagy szemem. Hadnagy eztet mondja, mikor palánkrul bejön. S hát Púposom nem látja?

Vót, hogy eccer a hadnagy údegel, pipáját szíja, én meg a lábajimot tettem a térgyire. Mer igen elfáradottak. Gyün Púpos, nézi, ugrik a hadnagynak, s rántja földre. Végül hadnagy kerekedik fölül, s né, mán kezdené csépülni Púposom arculattját, mikor elvisonkodom magam vala:

„Ne báncsd enyém férfijamat!” S húzgállom a hadnagyot, meny-
jen kurva annyába innend, s hadnagy néz rám, s hagyja abban az
ütését. Nadrágját porolja le, s mond: „Tereád tekintettel, asszon-
testvérem, ütet mán nem is bántom, de miféle egy természettye va-
gyon ennek. Vigyázz, te kiskakas, mer' megbubázzlak!”

Néköm meg tiszteletit jelenti ugyanakkor.

Vótam mán talán előszer boldog véle, hogy sebejit kimoshatom.
Édes érzet van bennem, hogy csókullom a szép fejit. S akkor mond-
ja, hogy : „De jó lelked van néked, Idus”.

Illel vagyok én a szerelemben. S hát kicsin fiját is tartom, mint
anyja a török lány helyett. Szép kisfijú. S van énbennem egy ara-
nyos-szomorkás gondolat is, mikor két karjaimmal a Púposom fejit
általfogom, s arcomhoz szorítva súgom néki: „Csak te éngemet nem
szeretsz, ugye?” Néz szomorúan. S majd én kipurgállak a török lány
szerelméből, gondolom akkor.

S beszéllem: „Képzeld, amikor az ő szépségit mostan más élvezi!
Szép csöcsejit csókulja, ötet férfiasan hajlítja, s téssen néki jó érzé-
seket a testiben!”

Zokogni kezd. No, csak végezd el magadat, bánat, s ne jöjjön
ilyen görcsös érzet máskor.

S ugye, hogy az én jól foghatós alakomot, ki igen ildomos, azért
meg nem veti, ugye?

Érezem, van az én lelkem egy hosszú, fekete bársonnal bévont
folosó. Ottan szikráddzik egy márványszobor. Illel egy megkövese-
dett érzés. De meghasasztom én aztat. Éles metélléseket szívbem
tészek, mán várom, hogy majd őrjöng talán, mint a naccságosasszon
is, kinek családját a török levágta a túlman részen. Máskor meg
éneköl felejtve minden baját.

A Damó is bizon majd túllendül a bajokon.

Osztán ez a márvány majd csak törni fog. Hasadj márvány!

Damó gyűlölködik

*ez láttatja, hogy harcba' jó nehéz vüselletű ember. De ám aztat szenved-
ni igen keserves a sajátjának*

Országoknak medve-állattya, te, mancos-karmos hadnagy! Ordét
belülled az erő háromot is lesodorván, mikor támannak tégedet.
Osztan mündüg nézegeted, ki vóna, akit magadrul meggyőzzél, hogy
nünksen különb tenállad. Köllesz te a végeknek, hogy megálljunk? S

hihetöd, hogy engem bántva becsúnek tégedet népek, hogy millen vagy? Franc essen pofádba!

Minek pofozasz te engemet? Bégyüttél Idusnak konhájában, s engemet megkaptál vót, magadhoz rántasz.

S mondod, ugye, hogy tettem a gúnyos írást a kapura? Tettem véle legének közett is nyugtalanságot, mert minek gúnyollak tégedet: „koplaltok, oszt’ lovat basztok!”

Igen ám, de mikor mán ittenek nem tudtatok vót sarcúnyi a paraszttul, ugye, hogy én gúnos egy írásom vütt benneteket az törökre?

Látod, osztan, hogy tuttalak irányozni én, la, Damó! Mégpedig a legének hasznára. Meg a dücsöségért is!

Ezért meg engemet pofozasz? Hát azt hiszed, tán nem tudom, hogy Idushoz akarsz te idejárnyi? S Idus megmonta, hogy nem kíván tégedet. Akkor meg minek gyüszesz ide, hé?

Erősnek én magamot nem állíthatom, de eszem van, néked is adhatnék belülle, te medve.

Megaláztál engemet? Te, te, osztan én meg verjem ódaladba a bicskámot? Hogy legyen kevesebb katona?

Kezedben a kést fogod, mert gyáva vagy, mikor én vagyok csupasz kézzel? S ha meg belédcsavarintanám a te törödöt? Nem ennyibül áll a dolog. S ha visszaütök, hogyan tucc te acsarognyi! Mint egy kandisnyó.

„Tán bizon megbénútál? Nem is védted magadot?”

És én Idust igazítottam, mit tégyen. Rúgjon seggedbe!

„No, ölelj meg má’ te lökött!”

Mondom: „Illen egy disznyóhoz én nem nyúlok.” Hát csak támad megint.

Ejnye, hadnagy, megdühűt embert könnyű kilökni irányából! Oszt’ mikor kicsit még húzok előre zúdulló öklödön, s lábad meg elkaszállom, esel hasra konha főgyire.

Falrul lekapott favillával meg csapok nyakára, s nézegethet mint kisbornyú.

Mer’ az a villa a kezembe vót, ugye? S mikor eztet látja, mert bevitt a tusa kezdetibe, mit röhög?

Menj csak innent!

Kolera a pofádba.

Ládd, hogy csóválja Idus a fejit...?

Mohácson által

mielvelhogy Damó ügyekezík Sárvárba, honnan az új Bibliját elhozni küldetése van Pál úr által

Vagyok én küldve Pál úr által Sárvárba, osztan állok vala a mohácsi mezzőben. Jókor indulván csak két órai lovagollás után mán nagy vízöntéseket kerülván érkeztem határba. Szolimán Eszéktül Bellyén meg Baranaváron át vüvő utat, mondják, Zegzárdig meg Földvár sőt Penteléig javítgattya. Elkerülém, tudván jó mezei utakat is szittyósoknak széliben. Koradél vót, hogy állottam.

Itten vót csatát nem tuttam, vótam akkor Vittembergába. Szívem méges elkeseredék, mongyák, mely sok magyar feküszik ezekben a mezőkben, virág fölöttük virít. Hogy mindönöket eltemettetett, dicitur, meg akarván előzni fekete franc, pestis kitörésit, meg azt is mondják, hogy mer' hogy kereste magyar kerálunk, Lajos testit az terek. Kit meg nem tanát vót. Csinállá tehát ollan rendet, győzvin magyari seregen, kin magam keserűn elgondolkodtam. Lenne talám inkább vásári összevisszaság, 'sz élnénk mindannyijan. Régen vót mán ez. Tíz évnek előtte, ámde ember úgy van véle, hogy zsarollások, égetések, korbácsollások azóta es népnek saját személes bőrín érezvén, ember szinte mán elfásula. Gongya mindenkinek csak magát menteni. Falubul is sokan, kik vótak jó gyerekcimborájim, jühettek hadba szállani, kik vagyunk. Oszt meghalni. Érettök imádságot elmontam ottan.

De csak vótak összé meg vissza az én gondolattyaim. Gondúván eztet es, Pál úrnak tiszte mostan mi löhetne? Ki él magyar, aztat lehetőség szerint védje meg, ha magyarok tereket megtámadják mastan, s panasza mennek Jánoshoz Budába, vagy ahul vagyon, hogy a szerződíst nem tartja magyar, hát védheti-e Pál úr aztat, ki kockázza életit terek ellen lesve?

Menek Biblija tárgyában Sárvárba, osztán gondollom, mely gyönyörűség léleknek az jó könyv. Mondok, az kell mostan neked, magyar, jó könyv, biblija, imádkozhatnyi, mert mást nem ügön csínyáhat. És gondútam ottan, mohácsi mezőben állva anyámot es, kit indulásom előtte meglátogattam. Ű néze rám. Kí vóna én apám, nem felelli néköm. Csak szikkadottan es szép orcávol néz éngömet, nem tuttam nem megölelni szegínt.

Mán ezeken gondúkozva vótam egészen éccaka is, mikor indulni készülöttem, mert nékem mondatik, hogy bizonyos Erdősi uram, ki Nádasy nagyúrnak birtoktyán taníttásokat tészen egy oskolában,

csináta vóna nékenk az magyar hungarija grammaticát. S ennek ki-nyomattatása mastan vagyon folamatban, mint Biblijáé es, magya-rul. Vélem, hogy ismérem én az Erdősi uramot, kit mondanak Silvester János. Azaz Johann Silvester, natio hungarica, ígyen latinul es monják. Vót ő Vittembergában.

Én emlékezem, hogy sok könyvekkel az hóna alatt mene által korridoron. Ottan úrfijak pipáztak, s valamely mentét vagy ruhát ot-tan vüttem, kihöl vótam rendelve szóga. Osztan ottan ment el Silvester uram. Azért is vótam izgalmasságokban, útra készülvín, hogy ösmerős arcát meglátom. Régen vót, hogy Luther uramnak há-zában Catharina asszonynál laktunk deákokkal, ki asszon ugyan csodásíta mindönket.

Számoltam, hogy odaút maga eltartana legalább is hét napokig, megszámlítván, hogy lovamval, kinek neve vagyon Fürge, egy napon Mohácsot elérhetem vala, majd meg Pécs felé fordólván, vagy Kani-sa, avvagy mingyá csak Buda iránában, esetleg Bolatinnak szegletit érintvén, avvagy talám méges Gesztelre eljutnom es vagyon három-négy nap szükség.

Meglehet, hogy Quinque Ecclesijában, ki mondatik Pécsnek es, meg Sopijánának es, kicsint üdőzni szándíkom, lehet, hogy fél na-pot legalább, megnézegetni tornyajit. Ha mán van mód rája. Onnant meg Sümegen által is vóna egy erőss lovagollás két napig, hogy menjek Sárvárba. Azért tudom tenni, mer' van mondott üdeje, mi-kor ottan kellet lenni Sárvárba, Bibliját általvenni, és mérem, hogy üdőbe ez fér.

S akkor, hogy Mohács mellett, első napomnak éccakán lovamot megabrákótatom vala, holdfény vagyon. Írom ezeket a sorokat. Ki-köt mán áttírok, nézvín, mik vótak előbben itten írva. Akkor jöttem haza, s útam vót szerencsés, monhatom, terekbe nem ütköztvén, ki karavánokvel mastan es vonógata. Meg még portyázik ám azér, oszt ezt Jánosnak azér nem jelentyi, a beste. Oszt Baranyaváron, hejába, hogy út elmén, cölöpvárunkbe azér bé nem jut, s kerüllí el. Mert va-gyon ottan a védelmünk nékenk. S gyakran Pál úr is vagyon cölöp-várban látogatni. Hallám aztán, hogy itten, Zala felé eső majorsá-gokbul is magyar kis ügyes csapatok karavánokat annál többszer jól megzavargyák, zsákmánt is jól szerezvín.

Hát az vót azér méges egy jó nap, mikor vótam, s istennek hála. Feküttem földre, Fürge kantárgya meg földig eresztve vót a kezembe.

Allahnak víféze

ki Damóbul iszonyatos dógokat vált ki, látván annak tökéletes képességit

Mely dógokat végiggondúlok én, jámbor Damó...? Monhatom, lát-tam aztat es, hogy harcúl terek lovasvitéz. Elbújtam vót, mer' nem tuttam tenni mást, mint kifigyelni módját ő harcuknak.

Húsbán merül meg a villámló mozdulat, s mán nem is csavar a pengén, mikor gerincig ütődött, s hirtelen kisikkanik, gyorsan löki el az emberbelsőnek mocskát, még vér se éri, marad szinte szárazon.

Jön másikunk. Ez nagy nyeles botot forgat, végén láncon szögekkel kirakott koloncot készít terek lovasra, ha ez karjára csavarodnék, vagy csak érinti ötet testiben, lovárul vagy lerántja, vagy penig bizon hogy erővel nagyon megsebezi. Terek tehát lovát kicsit visszafogja, s kivárja, míg a dühvel hadonászó mienk katona két irányba is zúgó sündisznó-tüske szerszámja vagyon a lendületnek szélső helyzetiben, s mastan csak pisszenéssel szökkeni indított lován ugrat előre, s döfi nyakon. Az meg lehullik. Istenünkhöz lelke fölszáll. Méges Allah! Allah! hangozik. Ugratásnak hatásával harmadikunkot elsodorgya, utána lévőnek meg fejt röpíti, merhogy oldalrul kaszabolló suhéntással tudta tenni. Terek kardjukot selemzsinóron csuklójikra erősíttik, valamely lábszárcsontbul csinát nyelet karnak hajlattyába illesztik, s bizon hogy illenkor nem markolják meg nyelit, hanem ujjaikat pengén lecsúsztatván vércsatorna mentén finoman, mint vesszőt fogják, s ezen támaszték a pengének szabad mozgatóst engedélez minden irányokba, akár szúrásra, akár karcolló gyors metszésre, főleg nyakon, de lónak nyergiben mélyen lehajolva még alullról is hasnak fölhasítását teszi lehetővé. Ezen kardjok vagyon csak borotvánál élesebb hancsárféle eszköz, esmég van nekijek ollan kardjok, melynek csúcsa éle megvastagszik, ütven véle mint fejsze, súllyal üt.

S figyelem, hogy láthatólag mintha előre végiggondúlnák gyalogok hatástalaníttásának menetit, mozdulataik pontossak és gyorsak. Szüvemet facsarja ezen iszonyatos tökéletesség. Mit ők bégyakorolva végiggondúlnak, én látom, s ígyen én is végiggondúlom, fejemben sebessen forogván képzetek, hogy ezzel megbírni miként vóna leheccség. Mer' nemcsak gyorsaságon múlik ezen dolog, látható. Hanem figyelemnek tejjes odairányítássán.

Való, hogy magyarázat vagyon egyrészlül abbul is, hogy lovas nagyobb lendületbül jön, tehát talpasokra, így-úgy fölszerelt s még gelovakon hujjogató huszárainkra is majdnem jobban megvan a fölény. De kivált azért mer' talpasajink, ha áttörnek, már az első

terek hulltán lebuknak utánok a földre, zsebejiket kutatták, még csuklókot es gyorsan leszabnak, osztán csak az biztos, ami ékszer, tal-
lér, aranperec már saját zsebedben vagy tarisznyádban vagyon. Tehát
mingyárt fosztogatnak, s a harcnak erős lökete így máris lelassul. S
lehajoló csakhamar kiegyenesedik ismét, mikor terek suhintja, Iste-
nem! Istenem! Elsóhajtani se marad üdeje, s csuklik összvé tér-
gyeiben, nyakából vér buzogván. S mely keserv dolog eztet áttekin-
teni! Hogy mink vagyunk illen rongyosak, éhessek, sóvárgók valamit
es megragadni hamarosan, egyénileg való kívánságok így szétzilálják
vala erőnköt. Hát, igaz, hogy mikor vót eset, elülmenők visszaszorít-
tyák terek lovasokot, kik gyalogok lemarattak, dúsan megszüretelik
vala hullamezzőn magukot.

S mivel miü vezérenk próbáta harc után minden tarisnyák
kiürítésével hasznokat újra valólag szétosztani, lett nagy ordétozás.
Botoztattya őket, akkor meg elszöknek innét.

Vezér ha nehéz vasasokot törökre indított, elsöpörnek azok minde-
neket, szinte hogy fölszánták a földet. Ellenök semmi meg nem áll.
Harcnak menetit végleg mündüg őt tuggyák javunkra döntenyi, de
nékik kell füzetni ám bizon vastag egy zsoldot. Ők páncélokban
jönnek, s ha álgukot terek idejiben rájuk nem irányozhattya, mint
nagy söprű, rendet csinyának. S láttam még aztat is, hogy nehéz va-
sas mikor rétbenn megsüllyed lovon, már meg semmit tenni nem
tud. Mikor van minden kavardullásban, terek tűzérek igön bombáz-
nak, álguk is előrenyomúnak, s van mán csak az üldözés, hajsza, ki
meddig bírnya.

S látom, melly fürgék és kecsesek vattok ti, Allahnak vitézeji
szép ruhájitokban, fínom lovajitokon, professzió szerént való ölése-
jitekben ollan tökéletesek, hogy lelkemnek fekete görcsülettye se
födözheti le aztat.

A Testamentom táblájának való lapos fadarabrul

*amely írás mutatja, hogy Damó a kést jobb szeretné fafaragásra használ-
ni, mintsem ölésnek eszközkéül*

Nagy izgalmakval vettem én kezembe Vy Testamentom jószágú ge-
rincet könvit. Szóágának való helen hol nékőm helet mutatták, én
mán híg levest alig is béiszom, s menek.

Ottan vagynak deszkákon rakva talántán negyven példának. Tiszteletvel János urat megköszöntöm, énreám nézdel, hallgatni es engemet nem akar. „Tuggyad, vagyon rendje dolgoknak. Hát mit hátulról jösszesz?”

Akkor menek valamely tisztartóhoz, ki mindeneket énfelüllem tud, s még jó fertálórát várakoztat vala, s nagyon komollan végüles általadja Bibliját énnékem.

Szagullom, betűjeit gyönyerkedve nézem, símogatom őtet, hogy szép miü magyar nyelvünkön vagyon írva. Mán meg vótam, mint ki tejjesen egy bolond.

Hun tarisnámba bédugom, hun meg kivésem, s látni meg olvasgatni eleget nem tudom. Akkor gyün tisztartó, ripakodék rejám, mit mutogatom, mi vagyon nékem. Híre széjjelmegyen, s illen ökörséggel magamot ne visejsem. Kelletik eldugnyi, s elő nem vennyi. No, akkor még üstben fővött jó culákokot adat, belüllük általvetőmbé külön is tettem lapulevélbe jól csavargatván, bár kicsit még párolgott vót, s menek. Lovamra, s isten hozzátok. Fürgém, mint ki tunná, melly küncsünk vagyon, lábát igön szaporán váltogattya. Én meg kijabálva éneköllök, s viszöm szép könvet.

Hadnagy, ki betűköt csak alig olvassa, ha eztet megláthatná! Mer' én vüszöm szépséges magyar könvet, s mért vagyon, hogy örömem ollan, hogy én mastan ollan bízásban vagyok, ki méges több, mint nékije legínekvel parancsúgatni.

Ugyan meggúnvoltam kapura tett faragásokval.

S jó én nagy kedvemben hagyom futni Fürgémet szabadonn. Mikor meg pihenésünkön határozok, valamely darab fákot látok, s ottan nyeregbül szállok, hadd legeljen. Én is falok, oldalamon könves tarisznát igen vigyázom. Majd meg nyakamra, mejjemre vizet locsolok, s hajamot is bédvedesíttem, úgy menünk tovább. De lapos egy fadarabot, ki alkalmassan vót főtt czuláknak bicskámmal vagdosásához, mint térgyemen tartottam vót, mikor étkeztem vala, fogtam ám, s mint nekem tetszőt, magamval viszöm átalvetőbe aztat es.

Vót fínom erezete, aki húsnak zsíros levitül mutassa szép rajzolatot. Ha kit bitskável eztet én megfaragom majd ezzen Biblijának tokjául, hogy ráboríccsam, s így szépen általadom Pál úrnak. Tészek majd reája környül szép tulipánokat meg margarétákat, közepibe penig tészek késemvel szépen kiformált I meg P betűköt, akik lesznek majd rózsavessző fonatban általfogva, és biztosan, hogy tetszeni nékie fog. Majd csak adom oda, s nem szóllok sokat, hadd lássa, mely szép lött, Istvánffy Pál ő nevét ígyen mutatva.

Hát ruhámon alul, hasamon kötezem, ne lássék, hogy vagyok. S benne Biblija. Átalvetőben meg jó fadarab, szép faragást majd csinállok, s megtartya mintázatot.

S vót, hogy mikor mán harmadik pihenésben vagyok, hajnallatkor mint ébredek fűzbokorban, mejjemen vicsori tereknek éles kísit tanállom.

Kardomot leoldozta, mert mélyen aluttam. „Gyere magyar...” – mongya, s vigyorog rejám. Föltámaszkodok, átalvetőmben lévő jó kemin fadarabra rejányulok véletlen, más szerszámom nüncsen magamot megvédhetnyi. Jól szemibe hát nézek, kezem látásátul ötlet elterejjem, s lábbal rúgom jól pofán, s fejire fadarabot csapom. Tettem hirtelen, magam is végig nem gondúva, csak ösztönössen.

Ott feküdt kimúlva, másik terek meg nüncsen. Hej, imádkoztam nagyot szép reggelben szerencsémén. Ezen táblázat fája így lött nevezetes.

Pál úr levele

A hadnagy a bajszát rágta. Meg kell mutatni a naccságos úrnak a levelet, melyet legényei vettek el egy lovastól, mikor közel értek hozzá, s elfogni akarták. A legény megugrott, de felismerték. Damó volt az, azelőtt végvári vitéz, a társuk. Mostan csak udvari szolga.

Elolvasni nem lehet, a rajzolt hurokvonalak magyarnak nem mondanak semmit.

Törökül nagyon írva ez? Éppen Damó tudná értelmét. Mindegy, majd kiderül, ha naccságos úr a vallatását parancsolja. Persze el kéne fogni a legényt. Úgyis visszajön. Fia is, szeretője is itten van. Hazudozhat majd, hiába. Ha meg vissza is jön, Idus csak jobb szívvel lesz őhozzá, a hadnagyhoz.

Elgondolkozott. Ahogy meztelen kardját a papírra fektette, hogy belecsavarja s hüvelyébe rejtse aztán, az acél tükrében ezt látta:

Tudatom Terek Bálint

Hiszen magyar írás ez. Csak tereknek vagyon álcázva. Nohiszen, ezzel törökül olvasó ember se ment volna sokra. Végigvezette tükrös kardját a levélen sorról sorra...

Tudatom Terek Bálint urammal, hogy bízott emberem juttatja el kezeihez eztet levelemet, kit híjnak Damónak, kedves jobbágyom. Tudatom átaladni hírt Peréni Pétörnek Terek Bálint uram által, hogy kalitbul madár kijőne ha ajánlotta aranyokat ötször is többre vészi és megkapom ő küldött embere útján. Második: Madár kalitban vagyon jól, de mentése kellekik, okát Peréni tuggya. Harmadik: Nádasdynál Sárvárba csinált Biblija neköm igényem. Ezen Damó onnant megbeszétt módra hozza el, aki módot ő pontossan nem tud, néki nem montam, csak aztat, néküle ne gőjön. Kiért es ütet küdöm. Istvánffy.

A hadnagy nagyot csuklott meglepetésében. Jól tudta, ki ez a madár. Nem más, mint Perényi Péter fia, Ferenc, akit túsznak vett Szolimán, és apjához engedni nem akarja. Pál úr tehát jó pénzért meg tudná szöktetni.

„A fészkes fenébe!” – káromkodott a hadnagy. Mindenesetre Pál naccságos úrnak csak azt kell majd mondani, hogy Damótól ezt a török nyelven írt levelet elvették a legények.

... Mikor a naccságos úr kezében tartja a levelet, a hadnagy elszűkült szemmel nézi. Mi lesz most? Pál úr nyugodtan szól:

„Egy hónap múlva küldöttet várok. Jelszava lesz: Dulce et decorum est pro patria mori. Válasz: Semper siculi est. Azonnal hozzátok ide, ha megállíthattátok. Előtte még, úgy három hét múltán Damónak vissza kell ténnie. Bibliját hoz magával Sárvárbul. Azonnal elveszed tüle és nekem adod.”

„S véle mi légyen?”

„Haggyátok békével.”

A levélre nem kap magyarázatot a hadnagy. Nem is kérdezi. Csak látja, hogy Pál úr apró darabokra tépdesi.

„Két legényednek adass kanta bort!” – parancsolja Pál úr.

S nézi a felbontott s visszanyálazott kopertát. Hüle Damó tévedésből összecserélte a két levelet...

A fehér arcus

melyből látszik, hogy Damó, a nagy kópé éppen azt a levelet tartotta meg, amit nem köllött volna. Nála van az üres, abba meg miket nem képzel?

„Vajda, hej, nagyon örülök, hogy látlak! Mán arcok annyit változnak az időben, te meg hasonlított a szakállos magadat, ki vótá még én nyolcéves koromban, mikor szekeredre vettél, s ottan vót a derékban az a csillagszemű lányka. Emlékszel, vajda?

Hát, vélem azótátul sok dolgok történtek, bizon. Mostan, hogy már a harmincadik körül írom, mondom, kevergőztek események véllem, de ám mán a nagyságos úr visszajött törökből és engemet ideküdütt. Oszt adott nékem levelet, kit kellek átadni Gáspár kovácsnak Sopronban. Psszt! Tudjad, ez titok: Peréni Péter kiszabadítani való fiának dolgában van nagy levelezésekben a Pál úr. S ez is szeréntem egy ilyen levél. S csak ám nem tanállom a mondott kovácsot, hiszem, jelenti is nem a nevét, hanem mint Gáspár, a kovács. Tudsz te ilyet?

Mér nem szólsz?

Figyelj csak! Ha máma éccaka nem tanállom meg a Gáspár kovácsot, vagyon bizatásom, hogy a levelet felbontsam. És eszerént eljárjak, ami benne foglaltatik. Ha nem tudod te sem, ki lenne a kovács, akkor tölleg bontom.

Hanem ez egy érdekes. Hallod?

Mer otthon a palánkvárba van egy hadnagy. Az nem állhat engemet. S gondolhatod, mikor Pál nacságos dörmögi, hogy nem érti, miért nem érnek célt az ő küdütt levelei, s tán vélli, hogy ezen hadnagy esetleg bontja azokat, s benne levőket töröknek elárulja. Most hát mongyad meg, hogy pedig bizalmas embere néki, s mégis ilyet köll Pál úrnak gondolnia rulla.

S hát én mondom, jól van, de azt könnyű leleplezni, ő csinálja-e a levéltöréseket. Úgy kell, hogy mikor indulok a biblijáért, egy levelet kámukérbul elveszíttek, őneki kezibe játszom. S kell adnia Pál úrnak. Ha meg nem adja, láccik, bűnös. S ha meg feltöri a pecsétet, akkor is az meglátszik, amikor visszaadná. Így kigondoltam.

Nacságos monta, jó. Így van megmérve a hadnagy hűsége mostan. Ám ennek még eredményit nem tudom, maj csak ha visszamenek. S láccik majd, hogy sértetlen attae vissza, vagy olvasta, mi van abban. Hát de ez az! Hogy a levél üres. Ha feltöri is nem tud meg semmit. Így sehogyan nem lehet árulló. De bizonyosodik, bontogat-e leveleket.

Azt tudom, mivel engemet meg ezen levéllel ideküld, hogy vélem van naccságos úrnak a bizalma. Mert rámbízta.

Ez bizon különbség. Mer engemet zavargáló legének közibe vág-tam a kistarisznyámot az üres levéllel, mán hadnagy biztos nézegeti, s tán feltöri... én meg eztet magam törhetem fel, ha üt az éjfél.

Holnap, hallom, valamely esemény lészen Sopronban. Ki lenne az a leján, akit onnan el fognánk hozni?

Látod, ám én messze földeken is vótam azóta. S mondják, te itten járkálsz a világban. Hát Baranyavár fele mán régen vótatok, hallod-e!

... No, kondítja az éjfelet. S hát köll bontani a levelet, miben az arcus papíros eligazított engemet.

Né, ez üres! Nincsen rajta írva semmi. Né!

Csak a Pál úr sárkánypecsétetes gyűrűje nyoma itten alul. Ez mit jelentsen? Monta, hogy bontsam fel, ha nem lesz meg a Gáspár, s hát mit akar nékem így mondani?

Csak nem aztat, hogy írjak a neve pecsétje fölé amit akarok? Tán aztat, hogy engemet szabadra elbocsátt?

De mért rám bízza ennek eldöntését?

Mégis, ez jelenti, hogy mást köll írni, mint ami vót? Azzal tehát boldogulhatni. De ám ez hogyan legyen?

Vagy úgy értelmezzem, hogy Peréni Úrhoz juttassam el? S szok lenni olyan levélüzenet is, hogy megbeszélt mód jelenti a megbeszélt mondanivalót. Mint üres levél a pecséttel. Most mit értelmezzek?

Vajda, mért nem szólsz...?"

Országos Széchényi Könyvtár

Fényes égből hull a hó,
egy hulla leng a fán,
szűk kötélbe bújt Damó,
az átkozott zsvány.

(Damó balladája, 3-dik strófa)

JÚLIUS

Kesergő legények

ugyancsak elmondja ezen rész, miként hogy nagyon fontos a férfiembernek, ha még katona is, valaki nő vagy asszony erős szeretete. Mert anélkül mit is ér lenni ebbe' a világba'

„Mit tudom én, minek mondjam... Szatmári cigánylyány. Ezzel aztán mindent mondtam. Benned a hiba...”

„De mikor szerettem!”

„No s aztán? Szeretted. Jó volt véled, jó volt mással, jó volt, ha volt, aztán meg még mással is. Lehet, megszokásból. Futó széltil ne akard, hogy egy pagonyban forgolásszék. Kurva vót-e? Milyen szó az? Szatmári cigánylyány. Azt csinálta, amit akart, azt ölelte, akit akart. Bé akartad kötni tán, mint tehenet a hiba? Nem asszonynak való vót a'. Vagy hát mit kívántál?”

„Csak azt, hogy szerettem.”

„Feküdt, ahol megkívánta. Szíve jogán, vagy haszonbul, nem mindegy-e most már?”

„Talán véled is?”

„Semmi gondod evvel. Egy férfinak látta ő az egész isten-szépvilágát, s kifogásolhatod-é! Nem adott ő kevesebbet akkor is magá-

bul. Földjiből ha kiszakajtod, milyen virág lenne a'? Hervadt, bocs-
koros banya. Így meg néha megkaphatod, járhatsz, méhecske, virág-
ra, nem fogy el, ne fédd azt. Azért, hogy török dobos pergeti az ujjá-
ival, más ő mégis, bárha fogadóban, mint a szottyá lanya kurvák,
akiköt a csaposgazda tart meg. Ez nem kurva, hanem zenés, jókedvű
cigánylány. Mondom, szatmári cigánylány. Értheted-e már?"

„Én csak őt szeretem. S amit mondasz, lettem vóna én a földön
minden férfi. Idenézz, ha kapelusom karimáján két tenyerem, mond-
jam, ugye, hogy takarja, fér-e oda más is?"

„Bizon, hogy fér, testvér. Mer' a két tenyered fölé boríttatik más
két tenyér. Afőlé meg akárhány is. Ilyen az idő. Mint az úri palacsin-
ta, akárhánnyal lefödözheted azt, amely ottan van alatta. Laptyával
ha leterítik, kennek közzé ézes lekvárt, aztán darált diót, ezt azt,
megint laptyával a másik. Égig nyúló torta bíz a', nem afféle öreg-
anyám tekerintette kis izé, közbe vajjal megsutyálva. Hadd a kapelu-
sodat! Borétsd inkább a szemödbe, ilyen világ alatt élünk, jó, ha va-
gyunk egy réteg is, abban, ami készül itten."

„Ha tán kitepném szüemből? De én oly fájdalmat soha nem tu-
dok okozni, mint amit ő nékem. Úgy sem bírnám megalázni őt. S
nem is igen akarom. Úgy lehet, tán éppen aztat fogta meg benne a
lelkem, ami idegen? Keményebb lehet-e az ő igazsága?"

„Mit bornyadsz magadra? Vitéz vagy. Hát nem tiéd az ég, a föld,
a víz, a tűz? De, a lökött vakanyádba!? Mit siránkozol? Földet túr-
na tán melletted? Hová lenne nád-dereka, hová piros vérpohár-
szépszája, hová lenne könnyű tarka szoknyája, ami a bokáját takar-
ja? Kicsiszolt téged a veszély. Hányszor mentél életödbe villogó pen-
gék közül? Ha te úgy mozdulnál, mint az apád-anyád, tám mán
nem is lenné' Mer'... vitéz vagy. Más a dolgod, legyen más a szem-
léletöd is."

„Én inkább fejem nyíratom, tonzúrahajam a tűzbe, de én ezzen el
kell gondolkoggyak. Hogyan van ez megcsinyáva? Hogyan is lehet
ez így?"

„S ha ki kardunkat forgattyuk, beéred-é Krisztus Urunk keresztye
csókdotán? Nem mozdul-e karod balra, kirántani az jó pengét, tá-
madni nagy suhéntással, nézve a szömébe?"

„Má' én ezt választom."

„Hülye vagy te, testvér...!"

Vallomás

miként meséli vitézbül lett testvér, azaz nehéz dolog, hogy adjon igazságot neki, aki maga is bűnös

A sötét szobában ifjú testvér beszéde hallszik:

„Nem tudom én, Testvér, mekkora az én bűnöm. Urunk ígéjében megfogóztam, testem sanyargattam. Húst nem ettem, bort nem ittam, ördög bibliáját, forgó kártyát nem fogtam kezemben, napéjig én mind csak imádkoztam. Cellámban is, reggeli szolgálat végeztén, hol ebédideig söpröttem, aztán ágyamra ledőltem, és még Theodor testvérenek fűszerkertjébe sem ártottam magam. Aki mondván, „az Úrtól való”, kollégyomunk falán belül szagos citromfűvet, ánizst, csi-csókát meg kömínmagot termel vala, magát így játszotta. De én jámborságot fogadván Urunk ígéjével kívántam csak élni.

Magam sokáig megtartottam, Mi hát, Testvér, vétkem?

– Beszélj csak...

– Kántorböjtben, amint szokás, iskolamesterünk rendelte volt neköm is a szákot. Kerítém nyakomba, menék velök, többi testvérekkel. Ha ki énekekkel jövének, s ajtó nem kevésszer tárula, adának sódart, kenyeret, kalbászokat, sajtot, jeges fazokban savanyó uborkát, szalonnákat is, többrendbéli sózottakat, füstölteket es. Dícsértük vala az Urat. Énekenk a hulló hópihéekben téren hangzék, gyüle oda házak népe, nyakon sudarintott kisas szurkos fonállal, mester-asszony, izmos valagájú, kemín tekintetű mestör, kocsikerékjártó legín, szolgálók szíp számmal. Vélenk áhítózák az Ur legszebb ígéjét. Az szabad rendi város, magtárval, kényös lovakkal, kinek-kinek élhetnivalóval. Török azt nem dúlta. Oduttak is vala, amint mondám, bősígben étköket, kiköt rendje szerint vissza, kollégiomba vinni vala hivatásunk.

Ámde Nagybotos testvér, ki főszóló vala köztenk, parancslotta éji nyígalomba menni jó meleg korcsmában. Helyet mégsem kapván tértünk volt az szalmás hiúba, amott mán kanták kerültek, benne borral, s némelly fészött személyök is ránkitaláltak volna. Látám én, hogy iszákokbul kanyarodék elő kalbász, ettenek és ittanak, magokat igen jól mulaták. Csak én imádkoztam. Horolván céda arcomat repecskes sarkával rúg. S mondja, te is mért nem. Hanem toronylott fölém az Nagybotos testvér is, s mondja, mit rontom a' közös bűnt. Akkor csak egyet azon nőszeméllel én is részesültem vala...

Majd magam szégyellvén onnen kiontottam. Mennék a korcsmába. Lázítám őket igaz beszédekkel. Lássák, mi van ottan. Igön föl

is morajlottak, jöttek aztán a favellákkal, durungokkal, ha ki meg csak kerítésnek karóját csavarhatja ki, azzal. Vélem, tetszenék az Úrnak, ki maga is a pénzkupori kufárokat, napi örömeiben élőköt kikorbácsolta vala a templombul.

Ámde érkezvén legínek, köpcös hordóborszállító fuvarosok, lelépett bokájú iparsegédök, láták ám hiúajtó tárulván, mint Nagybotos testvér még mindig igön-igön csöcsörészi vala jóbügyű, duzzadt leánt. Herold testvér másíku farát fasztorgatván-feszegetvín lököde nagy lonyhhal, s amoda es gyenge lábok kalimpászva csiklándják hároman a jó szösös hajú kis szökét.

Hát, botokat eldobálván állnak nekik ők is.

Dehogyanse érdeketle akkor ott őket az Írás. Akkoron én üstölést szakállon ragadván Nagybotos testvért, mondom néki, sőt rivallgom, Nagybotos testvér, bizon' egy az Isten, s ámbár Nagybotos testvér rőfögvén jókat sarcola az leán formás félfertályában, monda neköm, hogy „Bizon' igaz, ki tagadja aztat? De még ezön hívságos nagy csábnak végire köll járnom, lásd meg...”

Ugy hát Testvér, visszatérvén, mondjad meg, hogy neköm mekora bűnöm van abban!

– Bizon', mindennek végire köll járni, s ezért vagyon igazságod neköd – suttozta a sötétben elpirulva a Nagybotos testvér.

A szégyen

kiben kitudódik, hogy Damó mán Sopronig ellovaglott, pedig erre bízása egyáltalán nem volt, s hogy ottan meg egy gyerekkori leánycimborája adódik néki a szemébe

Látok magamval szemközt egy lecsüggedett főt, arcot, kit ugyan nem láthatok, s az sem tudható, elszomorkodásának milyen györnyesztő terhe alatt viseli csúffá tévő helyzetét, mer csak testének tartásából olvashatom ki, mely nagyon ellene vagyon téve az, hogy ő így van. Vállának hajoló íve láttatik oldalvást, azon fölül előrebukó nagy, hajas feje, amint egészen térgyeig lelógnak sok fűrtjei és feje majdnem érintkezik oszlopval emitten a városnak piaci terén, hol áll amaz oszlop, kit megszégyenítésnek eszközeül régen óta kijelölt volt a tanács, öregeknek köre, ki is parancsolló tényező itten Sopronban. És két csuklója egészen húsába vágóan erős szíjekval vagyon kötezve oszlophoz, s ki láthatóan ékes alakú két barna ő karja között feje lecsüggedik, mintha kicsinként homlokval ütögetné vasoszlopot. Így áll.

Mozdulok, odébb-odébb lépdelek körötte lévő tömegben, ki nem nagyon zajong vala, menek körben kües téren, látom münden ő oldalárul ezen szép leánt, kit kalodába ugyan nem tettek, mer aztat férfijaknak ítélni szokta tanács, hanem vasoszlophoz köttetett ígyen, hogy legyen nékie ez a szégyen. Így látom őtet, vagyok bellül szinte ő maga, annyira átérezvén ő helyzetiti, én főm is csak gorniad mejjembe. Teccik nékem, üsmérem talán, de ha csak lelki érzés mongya es nekem, tudnám talán, de nem, mer vajda monda, ű az, ű az bizon, leána néki, kivel münt kicsiny életében kordéban jókat kajabáltunk vót menvén pipacsos mezzőben, hol gebe lovank húzta vót döcögős kerekű kocsit, mikor vótam az karavánval, vélők, s mongya, lött igen szép nőszemil, kit is elhiszek néki, mert volt kislánynak is bomladozó szív rózsza, nagyon.

Aztat tudom, cigánylány, ha szeret, bizon leghűségesebb az, amelynél nagyobb boldogságot nem tudok, ha sors is jól adja, hogy lehet mellette megmaradni, vagy szíveknek vonzása másat nem ad.

Fijúkkal es jól megvótam, mer vagyon férficimboraság, melegítő az szívet. Hát én üköt kedvellem, mint társakat is, mikor kocsira fővettek münköt mindnyáját, oszt hajtottuk lovat szép májusi mezzőbe'. Haj, de nem tudom felejtteni.

Míg így elgondolám, azér' csak látom, hogy vajda mit terveze, halad elég szípen. Mer csinyátuk aztat a gondolatot, hogy nagy sok ember közt, ki majd piharon gyülekezek talám köpésvel vagy zőccség hagyigálásokkal oda tett leányt tovább szégyeníteni akarván, szép lányok meg asszonyok es főleg, de jó beszélő öregek es mán távolabb feltartóztatván mongyák mündönkinek, ki jüve oda, hogy: „Ne báncsák őtet, mer ő nagyon szép es nem bűnös, s ha millen igazán való szépség, majd kiköttetésinek lejártakor, két fertályóra múltán fogja fölemelni szépséges arcát, jutalmul mindenki szépen nézheti.” Mert ollan szépet még nem látott. Ha ki hőzőnködni akaró legínek vótak, azoknak kargyára szép cigánylányak akaszkodnának, sírva úgy rimánkodták, higgyenek szép szavoknak, s még csípejüket es nyomták vót derekánek legíneknek, hogy szépségre bódícsák talán. Meg váraasi pógároknak is feleségeikhez szállottak, s lett, hogy többen csak ellépegettek, megálltak, oszt vártak időre, mint monda vót. Vajda meghagyta erőssen, csak szép kéréssel szabad befolásolni embereket, tettek is ugyan mindenek, legalább huszonnyócan vótak, csupa sugár.

Mert bennem idegi vacogás csak lassanként múltott, hajnalban lovaglottam, izzadságom is vót hideg, mikor lóruul szállottam; hagytam váras szélin sátaras kordéloknál, hun vajdát is tanáltam, de azér,

hogy nap is sütni kezdett vót, azért megnyugodni kezdtem. Főleg örültem, mely okossan kigondoltuk ezt véle, és nagyon jól. Mer' így van, embereket, hogy rosszat ne csinálják, kellettik csodásítani, reménkedtetni szépségben, míg aztat várgyák is, megszelídülnek. No osztán ígéret vót jó, hát fognak hinni máskor is a mondójának, s ez nagyon szép is. Mer' akkor bennök azér keletkezik gondolat, hogy milyen jó reménkedni a szépben, talán még további gondúkodások is fordul ígyen, oszt egymás közt is nyugott szóval a berzenkedőköt csak leintik, maraggy' má, te, nem látod, hogy ígyen a jobb. Nagy tanúság ez, vajda tutta.

Őr, ki állott leán mellett, a városi torony órájának kondulásakor leódotta szíjat annak kezirül. Leán még kis üdeig maratt előbbeni helyzetibe. Tömegben vót morajlás, mint léleknek beszéde, érzékenyen.

És akkor leán hirtelen haját, hogy hátrafelé megcsapta, mind egész arculata kiragyogott sok hajának sűrűjéből, hogy szalagosan hajak röpkedtek ottan, ő meg kacagott nagyon vakító fehér fogakkal, és szép szemében, arcán bánat dehogyis vala. Kezdett táncoló mozdulatokba, nevetett nagyon és hangos szóval megköszönte város uraiméknak ezen vőlegényt, mármint a vasoszlopot, kit is nem tud szeretni, mondta. És akkor sok emberek nevettek, tapsótak, őtet ünnepeztük mindenkik, és láttuk, vajda nem hazudott, mer ez a leán szépségesebb vót, mint a hajnalcsillag, és akkor még asszonok is könnyűiket törögették. De jó vót.

Akkor még tették vót egy számárra háttal, indult meg a menet. De zajosan és őtet ünnepeelve. Csak az a fontos, hogy Gerichtshügelhez Bécsi dombra nem vütték, hol akasztani meg tűzzel égetni szoktak.

Mentem én es véllök, szívemben vót boldogság.

A föld

kiben Damó elmeséli az ő kalandozását

Mondhatom, megjárta forgatag időt.

Vót nem kis vállalat lovagúni Dunának mentiben. Esztergomnál éccaka átúszattam, hajósok almacsutkákkal megdobáltak, s aluttam nádasban, bolhás fogadóban, nem is mindig ettem. Bizonyítottam hűségömöt, hogy Gáspár Kovácsra nem lelvén Sopronban, viszem a levelet Peréni uraságnak Patakra.

Meg vót rajtam a lázasság, ki gyakorta elővett éngemet, hátamnak sebe miatt, ki ugyan begyógyult, de mégis néha lázakot végtelen éccakákban okozott. S belső láz is munkálkodott. Gondoltam, Peréni Péter uramnál kitisztázódik ezen küldetés módja, s oka is, aztán valamiként eljutok Kislengyelbe, én asszonomhoz. Hogyan legyen, nem tuttam.

Csak akartam inkább menni majd Kassának, s talán Perénitől is segítségeket remélvén. Bár, vótam bajba, mert a Pál úr által reámbízott levelet felbontva abban semmit írva nem tanáltam, s hát mit is mongyak Patakban. Ez bennem zavart tett meg lázas is vótam, s csak menni tovább, tovább... S mikor állok Peréni előtt, s mondom kalangyaimot, azt hiszi bolongyát járatom. Vágott tömlöcbe, levélre figyelmet nem is fordét. Két holnap mulva karácsonkor mondják, menj, amerre látsz. Pénzem rég elfogyott, s hát valamely sószállító szekérvel jutok azon útra, melyik Kislengyelbe vüsz...

... Különb-különb sok hánódások után én asszonomot tuttam. S mikor sokára eccer ötet rózsalugasban elétalálom, eléje térgyekölök. S monda, hogy hát eljöttem hozzá. Mely sokat sírtunk. Betegség az ű tüdejít kezte szétrágni. Ezzen idő, mi napos hazájátul távol érte, megrontotta szép egészségit. Arca, mint egy álca. De sokat sírtam későbbben is, hogy eljüttem onnan.

Álmaimban osztan kezdett játszani soproni cigánleán. Így vót.

Vót bennem azon gondolat es, hogy bár tetszik énnékem az ű szépsége, fogadom csak ötet, mint egy fáradott szüvemet melengető napsugárt, kit megfogni nem is lehet. Meg nem is köll. Mer nagyon emlékeztetett éngem táncos leányra, csak ő sokkal fijatalabb. Még Hadnagy uram csapattyában vótam, mikor vót egy szép cigánlán, leginek örűtek meg érte tudom.

Ez is egy gyönyörű sugár. Szép, mint a táncos anjja vót. Bennem motoszkála, hogy Patakot megjártam. Kopácsi István uramnál, ki triviália oskola vezetője vót ottan, leginkább retorika tudása érdekőt. Kit hallva vittembergei magosabb tudáshoz néha mosologva hasonlítottam magamban. De meg dialektikát is, ki ugyan vala, mondom, inkább metaphysicális gondolattyaime vótak. Istenemre mondom, hogy ezen szép sugár szüvemet melegíti.

Mikor meg gyüvök vissza ide, itten van ő es többijekkel. Örülök, megint ütet látnyi. Idus ugyan vót boldog, hogy meggyüttem, fijamot jobban ölelem. Naccságos úr rám haragosan nézett, hol vótam egy esztendő. Hiszen végleg vissza is nem jüttem vóna?

Szememnek sarkában vagyon ez a lán. Mint szép veresrózsa. Ő az igazán. Lépek által fűves téren, kutyán lánkák lovagónak, gebe ló

van a karónál, füstölög a tűz kondérral. Nyanyámat köszöntöm, ki leveket főz, mormog, nem tunni, attúl lészen-é foganattya, hogy mormicol. Vállamat is jól megtaposta, vizekkel béken te, bajt múlászta.

Osztán feküszöm a fűbe, földnek jószágát szagolom. Mintha nehéz anyag készíti magát bennem, mintha pásztor a nyáron ásott pihenő gödörben fekszik, vagyok itten a földön, mint anyámban. Kit, mondom, szintén meglátogattam. Sírt, hogy elékerülök végre.

Így is fogok meghalni. Szemem gödrit, ágyékos két combomnak ókula karikáját tömgye be majd a jószágú föld, fogaim között is nyőjjön fű meg virág.

Fáratt vagyok, oszt illyet érzek.

Idus haragszik

mely részben Damó tudhatja, hogy Idus mekkora egy igazi vitéz

Csuda se gondúta vóna, hogy Idus gömbölyű, izmos karja, amellyel ollan jól tudja csinálni az ölellést, bizon, hogy ekkora egy pofokat képes hagyítani fejembe!

Mán amikor vagyok jól elfáradott, oszt valamely aluttej vagy mit kanalizni akarnék konhában, hát gyün Idus, s belép a konhaajtón, egyazon pillanatban hogy csodálkozik jöttömön, s fordul haragba az orcája. S bizon akkora egy nagy pofont ad nékem, hogy kisszékrül legördülök.

„Országna kóborollója, te! Mikor köll mán hazagyüni? Osztan itten mi vót, nem kérdezed?”

Hát hogyan, hogy kérdezzem, mikor moccanni sem tudok, felettem állván két izmos lábakkal, hogy ikrályát alullrul nézegetem.

Mit tégyek? Röhögjek-é magamban, hogy Idusnál nagyobb vitéz ezen a földön nincsen, engemet így leütve a szék nyeregből, vagy pedig végyem komolra a helyzetet, s férfiasan jól megcibájam hüle fejit?

Ő meg mondja csak: „Hát így köll megjünni?”

S végleg elsírgya magát, omlik ölembe, fejit dugja combomba, és sírdogál magának.

Fejit hogy simítottam, arcát is megtörügetem, mintha ű vóna szánivaló, nem meg én, mikor illen elfáradt vagyok.

S meghallgat engemet bizonos elmondásában a vótaknak, akkor meg kicsit lézengél a konhában, s végül áll énelém, téshi kezejit csípőjére, kidagannak karján köteg izmok.

Osztan kezd ordétozni, hogy illen egy embert meg nem tűrhet, ki mindig kalandozik. S mert itten lett egy rossz híre én elmenésemnek, hát csak vonogattya szemöldjít, s monda, maj' meglátom, ha kerülök naccságos elé, mer az éngem úgy lefogat, hogy körmejem is bánnyák majd. Mer a Bibliját meg elveszítettem.

S mondok, mit fenegetőzül te véllem. Hát talán tudod te, millen dógokban eljártam, míg itten nem vótam. S nem hogy túlled is jól elbúcsúztam, s montam, jüvök majd vissza?

Csak monja, s látom, hogy oldólag rejá hatnak saját ordítóssan mondott szavaji, végleg meg mögen csak abba beléfárad, s újra sírdogáll.

Igy vagyunk.

S eccercsak megin megdühödik, s fogja kezi ügyibe adódó egy lapátot, s éngem vélle hátba veregetni kezd.

Hát, szépen vagyok mán. Futok, még gatyám es lobog énutánmam.

Az írásnak lénegirül

má megint vagyon egy észlelet, hogy az ostoba Damó bizon hogy elhagyta a Bibliját, s Idus meg kileste, miként jutott el mégis a naccságoshoz, s benne még egy titkos levél is, mert ha Idus nem tudta vóna, akkor Damó se tudná, meg mink se

Nézem a könvnek tervezett tábláját, akit török fejibe csaptam, bizon, elrepedett. Vót jó erős egy anyag, hát tudott nékem meneke-dést csinálni. Meg eltörött.

Mán eztet látván gondúlom, vészek egy másikat, hogy a könvet béboríccsam. S még jól ki is faragom, csak időm légyen.

Repedett könvborított forgatom, hogyan is lenne ez mán.

S jön oda az Idus. Aszongya:

„S hát mán jól gyönyörködhetsz benne, mondhatom.”

„S talán bizon nem?”

„No, jól van, jól, hiszen.”

S mosolog magában. Már miért hogy megint rajtam nevet. Kérdem.

„Hát azér, te hüle, hogy hol van belülle a könv, mi?”

„Hát az...” – s elgondúdok. Télleg, hol van a könv belülle.

„Mert azt mondhatom, jól megteljesítetted te a bízatást, igaz? Vótál küldve a Biblijáért, s mit hoztál, ha semmit?”

„Hát én aztat nem hoztam?”

„Má illen hülye vagy, aztat se tudod?”

„S mért nem követelli rajtam a naccságos úr?”

„Mert tudgya, hogy milyen ostoba jószág vagy. S illen egy butaságot, hogy vót tüle néked pecsétés szabadlevél, s nem magadot szabadétod véle. Könyvbül is mi lett. Ha én nem tudnám...” – s legyintget nagyokat.

„Hát mi lett?”

„Csak az, hogy amikor már megint csak a kalandozáson járt az eszed, s elfeledkeztél mindenről, hát a vajda vót, aki elhozta a vonuló karavánjával ide a Bibliját.”

„Hát akkor megvan? Akkor nincsen semmi baj.”

Idus meg bólogat, igen mutassa, hogy még tartogat valamit a bögyiben. Má jó sokáig kérincsellem, mikor végre kiböki:

„Osztd tudjad meg, hogy a lapjai közzé vót belekötve egy titkos levél. Eztet én láttam, amikor a naccságos úr a Biblija lapjait felvágta a törrel. Úgyhogy nem is tudtad, vótál küldve olyan bízással, kit magad sem tuttál, hogy hoztad vóna a levelet a Biblijában. Még jó, hogy a vajda ottan vót, te nagy hülye...”

Hát, akkor látom, hogy az írásról való tudásaimat egy ilyen egy részlettel is meg kell hogy bővítsem, de azért az még csak szebb is, hogy a Biblia a titkos levelet őrizte. Mert aztat már gondolom én, hogy a Peréni fijának ügyiben vót a levél. Így meg sokszorosan is szent az írás.

Hiszen abban töri magát a naccságos úr mindig.

Damó felakaszítja magát

má meg azt gondolja a Damó, hogy jobb is volna nékie nem élnie, ha illen egy ostoba vót a Biblia elhozása ügyében, mint azt az Idus elmonta néki

„Menj innen, te, te mennyé innét, mert... leugrok innen a kötél alul, oszt úgy eltángállak, hogy abba gebedsz. Idus, menny innét, mert a kutya is véled vonyított. Osztd még az embert meghalni se hagyják. Ki látott má ilyet?

Mér? Mér? Hát csak azért, hogy minek is vagyok én teremtvé, ha általam minden csak rosszabbul lőn? Azér, hogy magadnak valamit hogy kitanálsz, s mingyárt baj leszen belüle. Mert a szívnek a vonzata nem tudja ugyanaztat tenni, mint a nagy akarat? Hát persze, hogy kíváncsoztam én messze el a vajdáéktul, keresni az én asszonomot, s meg mi történik, ugye. Nem köllök én ide, nem köllök, s hát hadjatok meghalni éngemet, azt mondom.

Elpusztítottam magamot, hogy a cifra úristen tegyen itten rendet utánnam. Na. Hiszen minden csak aztat mutatja, hogy nem jó az, amit én gondolok s meg még csinállok. Tán ne tudjam, hogy a nagyságos haragja mostan lészen? Hadnagy előbben is a kapufaragás mi-jatt jól elkapta már a gúnyámat.

Pedig egyiköknek sincsen igaza. Mert ha meggondolom, a dolgoknak egyben kell lenni, mint szerelem is meg tennivalók, s ha meg mégse, akkor hogyan legyen. S még a Sárvárba volt küldésem is. Mért nem vót szabad tunnom, mirül van szó?"

Damó így ordítozik az agácafa fölső ágára fölcsinált hurkot szorongatva, s aztat a két kezivel a nyakába illesztgeti. Közben meg az Idus ráncigálja a lábát. S hát természetes ugye, hogy az agácafa ága egy nagyot reccsen, a Damó meg jól leesik a földre. Tudnivaló, hogy jó az szerszámnyélnek, mint mondjuk kiskefjébe, lapátba meg ásóba vagy kapába. De bizon egy bizonyos alkalombul könnyen el tud hasadni. Az agác.

A disznóhajsza

osztán folytatja a történetet, hogy a büszke leánt hogyan hogy értelmezi a Damó. Avvagy a büszke leán esetleg hogyan hogy tréfálva jáccik Damóval, s még hiteti is el különféle dógokkal

... Udvarháznak majori udvarából akkor disznók visítva széjjelfutottak volt. Ha csak kettőt-háromat is mocsáron átal terelhetek, lészen étek. De nagyon megijettek a tűztül, s szaladtak mezzőbe.

Nehezen kettőt befogok, szorítottam őket nádas fele, akkor meg elhevernek annak langyos-pocsolyás széliben, mozdúni nem akarnak. Üttöm-vágom pofájokat, ostoba állattyai, hát nem jobb-é néktek keresztyén gyomorba lenni, mintsem török hajkurásszon, mint nem ehetőt, sőt semmire valót? Nem akartak úzni.

Mán meg indulnak hínár iránt, kibe gabalyodván fognak püffedt hassal lenni a vízen. Nagyon sajnáltam.

Nézek hátra akkor, s látom, futnak udvarban vót cselédek. Kiket naccságos úr rendelt ottan, hogy biztonságban lészen a ház. S nem lett. Hát, futnak mocsáras víznek, gázolják erőssen, kapodnak egymáshoz. S disznók meg visítva. Együtt menekülünk. Én is.

Vidámon lovakon futtatnak a törökök. Nevetve disznókat zavarják. Láncsával, mint célba, dobájják nyakszirton. Vót is, ki elterült.

S vették üldözőbe elfutókat. Én a disznókkal már nem is törődtem. Csak nyüstölöm embereimet, hogy menjenek már.

Rettenetben ügyekeznek is, mikor üdősebbnek láccó török – ki nek kaftánja nagyon megvillog az alkonyatban – már szinte sarkukba hág. Franc egye meg, de szépen lovagol!

Akkor nagyhirtelen közéjük kétlovas cigánykordéj béfut. Török, mintha mosolyogva, lovát csitíttya. Figyelme fordul hajtójok éránt.

Ő vót az. S török sújt leán felé korbácsával, derekára hogy csavarodnék, s mellyel aztán magának odaránthatja, de lán kezeiben kés cikkanik, s hull le a korbács. Mint gyíknak farka, hol ember rálép, csak véletlen.

Terek neveti őtet. Beszéll is valamit hozzája. Leán meg ott áll bátoran. Sikerült nádasba futtatni embereket. Nagyon egy büszke tartással állt ottan. Török, melléje léptetvén kezeivel nyúl a lány hája után, akarja megfogni. Ustorral leánytul kap nyaka közé, de sebesen, hogy nyakát kapkodja is. Dühötten kiáltoz. Akkor odaérnek még lovakon.

Nád mögött többiekkel lebukva, de szinte vízbe beleveszve bámuljuk, mi történik. Beszédet nem értyük, csak hallatik, hogy többször váltonak szót egymás közt. Jó ebbül má nem lehet. Akarok kiugrani, lökve félre mindeneket, ragadjam kézen a leánt, menekítsem, ezek meg fognak éngemet, nem engednek, hol ordítanék, még a szájamot is bétapasszák. Féltenek, s magukot, véllem. Kellene mi lovasainknak előtörni nádasbul, magam is kapnám lovamot, megszorongatnánk őket, lánt meg kimenteném. De nem jőnek.

Akkor a fehéres szakállú török száll le lovárul, látom, meghajol, mézes szavakat mondani illenkor szoktak, jól tudom, leán meg fehér foga hegyirül csak lök valamit. Aztán méltósággal lejön kocsirul leán, s ő is hajol meg mélyen. Egészen megdermedek, amint nézem. Másik disznó meg, kit elébben fordítottam el a mocsaras résztül, most mellettem bukkanik föl a sárbul, oszt rőfög erősen. Rúgom jól oldalba, menjen már, akkor gyün, amikor nem köll.

Cseszheted a disznóidot, Damó! – sóhajtok nehezen magamban, míg azok ottan kezükkel terjegetnek, mintha selymet végszám kínálgatnának egymásnak eladásra. Én meg nagyon megmérgettem szívemben. Ostoba disznaja – kit ugyan hálával dícsértem később! – akkor kiugrott a partra. Rohan, visít, hogy lovak kordéjval megijednek, támad kavarodás, gyorsan ugrok ki én is, leánnak csuklóját jól elkapom, vonszolom magammal a nádasba. Ümgöm ujját kard érte, s még a vállamon is lett egy hasítás, dült belüle a vér. De mit bán-

tam én aztán, amikor jól benn a sűrűben, sáros-csatakosan, ámde a kezít el nem engedve kifulladás megállunk.

Azon pillanatban esik nekem, arcomba karmait hasítja, kijabál nagyon:

„Gondolod, bánhatsz véllem, mint tiédvel?” „S hát te nem menekítettél minket?” – ordítok vissza. „Az más!” – mondja nagy göggel, s elfordul onnan.

Monhatom, jól néztem ki csupa sár orcával, ő a hajával, én is, hajamban vízcisigákkal, szakállomban meg tán potyka tátogat, vagy mi.

Idus összefoglalja

melyben van írva rejtélyes vüsellet

Összé meg vissza olvasja a nagy vastag könveket. S magának irkáll mündüg.

S nagyokot hazud. Merd a szívbé van a féltékensíg. Meg a zavar. S meg dugdossa elfele, amiköt irkál.

Itten van konha, s mellette kemencés kisebb zug, abban vagyon és irkáll. S mén könves szobába, hol a régi könvek vagynak. Ököt porolgatja, beléjük lapoz, üldegel, s olvassa azokat, munkát ígyen is haggya abban. Ezek a könvek vannak a naccságos úr könvei közül. Rátanállok, mán enni sem kíván, csak monja, hogy „mingyá, mingyá...”

Magát kínoztatja. S kifulladás néha hajnalban ágyba béesik, mint ki Isten tudja, hol merre vót.

Meg sokszor éccaka udvarba járkál, magyaráz magának, s hadonász. Mikor kérdem, akkor meg hallgat. Magában mindenféle titokokot hordoz.

Napokig elé nem búvik, csak nagyon-nagyon támasztja a fejit. Nézek rája, mán látom, megint valahun máshun járnak gondolatyai, s mikor megszólal, mintha fájna nékie itten lenni, lenyomasztja ötet bizonyára valamely gondulat.

Mikor meg mén legínekhöz, azokat mindenféle mesékkal ámultatja. S közben a szemüket figyelli. S úgy fordítja meséjinek vonalát, hogy koronkint ottan hagyja el, miként még nüncsen béfejezve.

Mán lassan támad népekben egy kívánság, másnap megint továbbhallgatni.

ÉS még monja, hogy ez, kiköt mond, mindegyik ő vót valamikor. S mivelhogy ötet néha megkorholom illen természettye mijatt, énrő-

lam is tanájja ki mindazokat, még különféle asszonalakokat es, miköt mond.

Hát talám nem én vagyok az, kiköt cigánlánba hazud?

Hajnalban, mikor mellém feküszik, kérdem, hun vótál, azt mondja, hogy éccakai egy randevúba vót a szép cigánlánval. Máskor meg az örmén asszonval beszélgetett. S naccságos úrral. S esse igaz, mert csak járkát az udvarba, hiszön kilestem.

S hát akkor mér mondod? Azér, mondja, mer néköd én hazudni nem akarok. Hát akkor meg hogyan értsem?

Mán illesmiket reája hagyok.

Ollan, mint összevissza történet. Kiben benne vagyok.

Karjukon czeckerekben

Damó a Mózes-történetről

Karjukon czeckerekben

czipelgetnek kislejűköt

édes asszonyok.

Annyi kislejűt, ahányan vannak.

Most fogták ki őket a vizekből.

Az asszonyok neve penig

Magdaléna

és Annamária,

Ildikó és Anna esmég

Katalin és

Mária és Mária és

Erika –

S Genowéfa,

Évaévaéva,

Erzsi, Márta, Margit;

s megint Annák, Ildikók és Máriák...

Kukucss! – mondják – Nem szeretlek!

(Éppen hogy imádlak.)

No, hát, ilyenek.

És hómező és jégpatak
sötét mélyére hull,
egy széttört arc a jég alatt
elnyugszik szótlanul.

(Damó balladája, 4-dik strófa)

AUGUSZTUS

Kálmosvirág

mutatja a dolgoknak a kifejeletjit

Kellemesen karcsú természetben nagyon elgyönyörködik én tekén-
tetem a fürdéskor. Vagyunk a nádasban beljebb, s nem gondolja,
hogy úgylis őtet látom, hiába ment fűzbokor mögé. És kálmosvirág il-
lata nagyon áradozik.

Mondja: „Lovát varázsoltam Ibragimnak. Kellett leszállania rúla.
Majd meg őt magát, a szemibe nézve. Hatással vagyok rája, te pedig
elrontottad a varázst.”

Meglepődök. Először is honnan tudja a terek nevét? Másodszor
meg télleg féltem őtet. S hallgatok.

Ő meg folytatja: „Mondtam mán néked, vigyázz érdekeddel, mert
többek életit is jól megmentettem volna, ha közben nem avatkozol.”

Mongyad csak. Kacabajkámot dobom fűbe. Izmaimrul söpröm le
a sarat.

Lép mögém, pucér hátamra tenyerivel nagyot lapsant. Fordulok
el, elül is nem vagyok takarva, de szeme nagyon én szemem maga-
ssában, oda nem is néz, s magam se tudok nézni rája, szép comb-
javalát mégis érzékellem, mint bandzsított béka, ki tányérbul les-

kel kifelé. Fejem megrángatódzik, kemin kis hasát nem nézni nem bírom. S mégis elfogja tekintetem, s mond:

„Látom, vagy hasítva, mint biblijád.”

Nyomja meg erőssen, kivérezni hagyja, szorongatja, a vérzés meg abbahagyódik. Hiszem, ollan ez, hogy béforr a seb hamar. Boszorkán.

„Mentettél vóna másokat. Magadat meg nem?”

„Azt félted?” – kérdez vissza.

„Azt.”

Nem válaszol. Néz, mint aki elrévett. Majd keze mozdulatával a levegőben, mintha félkörben simítja nekem, varázskörbe csikóm, feji-vel, mint ki belöki magát, hát hiszem ágaskodott az mán annélkül es.

Ő meg lekucorodik a zsombékra, néz engemet.

Némaság is hogyan tud beszélni.

„Van mán néked szeretőd?” – kérdem. Nem szólal, csak mosolog. Aztán a kezét teszi mellére, akkor mondja: „Van. Itten vagyon képe.”

„Ki lenne valóságosan? Szép varjúszárnya hajú legény?” S nem szól.

„... aki lánnal keményen bánni tud?”

Mondja: „Szerelemben nagyon is gyengéden vagyon. Mint lehellet. Goromba férfija cigánlánnak nincsen. Mert ollant elhagy.” Így beszél talányosan. S mongya: „Tégedet ha nézlek, vónál elég rendes. Vállad görcsit nyanyám kinyomorásztá?”

„Még lábávol is tapodja. Igen gyógyít.”

„S lélekben szerelemtül szenvettél-e má?”

(Nagyon.)

„Ne beszéljünk eztet.”

„Szép vót?”

(Fejemet csavaram elfele.)

„S vagyok én hasonlójan szép?... Mondsza.”

Derekát átfogom, s mosologva mondom néki: „Talán jobb volna nekem tégedet csak néznem, mint rózsát, mintsem ha érzés engemet marcangolna. Mer nagyon szép vagy.”

Hagya ölelni magát.

„S férfijat meg én csinájjak belülled?”

(Mért? Csak magamban kérdezem. Vagyok én elég jó férfija. Tán nem? Én, la, Damó!)

Mondgya, mint ki gondolatban olvas:

„Nékem mostan még nem vagy.”

„S lészek?”

„Majd, ha megérted fejedvel, mely komoly orvoslásokat tudok én a testtel meg a lélekkel. Pál urat ugyan láttad. Erejit néki asszonyához igen fölfokoztam volt. S figyeltél volna, láttad volna, gyógyítottam

a török Ibragimot is. Láttad vóna, korbácsát csak játékosan derekamba csavarodni lódítja, s engedi el a nyelít, hogy én kapjam magamon kézben. S nagyokat csattintok véle, mikor táncolok. És ő aztat nézni szereti. S van érte jó szívvel.”

„De én nem aztat láttam.”

„Mer rosszul láttad...”

S karombul kiforog.

„S katonájit elzavarja, sátorába engemet vüsz. Ottan én ötet a korbáccsal meghányom tetőtül talpig, amikor meztelen...”

„... s te is?”

Rámvillan.

„Pucérann te is?”

„Eztet kérdezned volt nem jó – mondja lágyan –, máskor ne tedd.”

„Nehéz hinne, amit mondasz. Vüszöl te engemet a zavarosságba.”

„S hát amit nem tudsz, vagy boldogtalan tőle. Kérded hát, mi lenne az. S mondom. S boldogtalan vagy tőle. Akkor amit nem tudsz, attul vagy boldogtalan, amit tudsz, attól vagy boldogtalan? Hess, te boldogtalan...!”

„Érette meg néked ajándékot ad, mi?”

„S ha lészen ajándék, hogy nem bántja mijeinket?”

Akkor nevettem.

„A mijeinket mondd? De ott csak gádszók vótak, vagyis mi. Cigán nem...”

Kicsit zavarba jött. S mondja:

„A lelkeket, igen. Mer nélkülök a varázsolásnak sincs értelme...”

Milyen szépen monta.

Akkor megkértem ötet, hogy meg tudná-e varázsolni valamelyik lelket.

Monta, tud olyant.

„S hát apámot tudnád? Hogy ki vót ő? Éngem csúfolnak azzal, hogy nagyságos balkézi fia vónék, s én meg tudom, hogy kisgyerek voltam, s futottam a poros úton, s ottan feküdt, akit apámnak tudok. Megölték. S akarom tudni, ő vót-e apám. S ki ölte meg? Mondjad meg nékem...”

„Valamit tudni legtöbbször boldogtalanná tesz. S mégis akarod?”

„De hát én tudni akarnám...”

„Montam, a tudó emberek boldogtalanok. S mégis akarod?”

Lehajtottam a fejem. „Nagyon szeretném...”

„Jól válaszoltál. Ha szeretnéd, megpróbálhatom. Ha akarod, nem tehetek semmit. Vannak dolgok, amiket nem lehet akarni. Nincs értelme. Csak vágyni lehet, csak remélni, kívánni, sóvárogni, emésztődni érte. De nem akarni. Tudtad?”

Intettem a fejemmel. Nem tudtam. S ő elmagyarázta:

„A vágyó és sóvárgó ember hatalmas. Óriás. Mihelyst akarni kezd, törpévé zsugorodik. Csak az hatalmas, aki kérdez. Aki akar, az válaszol. Én is kérdezni tudok. De a válasz nem biztos. Én nem válaszolni fogok neked, hanem helyetted kérdezek. Nem én válaszolok, de én kérdezek...”

Lassú táncba kezdett. Mind gyorsabban forgott maga körül, ámulatban kísértem. Még sokáig forgott... s egyszer csak elkezdte hányni-vetni karjait, s fejére kulcsolta ujjait, majd megint elszabadultak karjai, csapkodtak, arcának, mellének üdödtek, mintha nem is az ő karjai lettek volna, s izgatottan lihegett, majd hörgött, s akkor... én is, éreztem, hogy nekem is táncolnom kell, és vele forogtam és kezem-lábam nekem is... és, és leroskadtunk...

Nagy ürességet éreztem magamban.

Hanyatt feküdtünk, és néztük a csillagos eget.

„Nem szabad akarni?” – kérdeztem meg tőle nagy sokára. Igen csendesen, óvatosan.

Nem felelt azonnal:

„Tudod, nem a varázsolásban van a hiba. Azt hiszem, hogy az a baj... az, hogy nem figyelmeztettelek, s én is hibáztam. Kevés kérdés volt. Kis kérdés. Elégtelen...”

„De nekem az, hogy ki volt ő...”

Leintett nyugodt szavával:

„Neked igazad van. Mégis, a kérdés nem volt elég nagy, elég fontos... Bocsássá meg...”

Sok kálmos nőtt körülöttünk. Ő leveleket tépett, ujjai közt morzsolgatta, szagolgatta. Kálmoska.

„Önmagamnak én sem kérdezhetek – magyarázta lassan. – Embereknek örömet, bánatát én kitáncolom, a választ én sem mindig értem, s most neked kell megfejtened, milyen kaptad válasz ez.”

„Nem szabad akarni?”

„Szabad. Csak nem olyan jó, mint kívánni. Aki kíván, az, az nyugodtabb..., aki akar, sokszor hirtelen... az emberek nem tudnak kívánni, csak akarni...Azért boldogtalanok...”

„Miket mondasz!”

Egészen elszontyolodtam.

Látva szomorúságomat mondta:

„Gyere, játsszunk!”

Játsszuk, hogy ő megmondja nékem, miféle ember volnék én.

„De, ez játék!” – nevetett.

„Nem bánom...”

„No, akkor felelj. Mondd el, hogyan utazol...”

„Én? Lovon. S nézem Isten szép természeti világát, virágokat megérintgetek a fákon, dalolok és jókedvű vagyok. No?”

„Majd a végén. Előbb még azt mondd, hogy tóparton vagy. Ottan mit csinálsz?”

„Nézem, jó tiszta vízű-e. S ha igen, beléje szaladok, és csapkodom szép hajjait, ölelem és fürdök. Ezt se mondd?”

„Majd! Még aztat, hogy van egy nagyon nagy fal. Olyan magas, hogy nem látni végét. Olyan hosszú, hogy nem látni hosszát.”

„Megmászom, s átjutok.”

Nevetett. „Nem lehet. A fal akkor is magas marad, akármilyen magasra másztál föl.”

„Aláások.”

„Nem lehet. A föld mélyebb mélységében is csak fal és fal.”

„Kikerülöm.”

Fejét csóválta.

„Széjjelrombolom.”

„Nem lehet széjjelrombolni.”

„Hát, én pedig átjutok, ha belehalok is...”

Akkor elkomolyodott.

„Figyelj! Utazás – az élet. Tó – a szerelem. Fal – a halál. S te át akarsz jutni a halálon, ha belehalsz is... Különös...”

(Mert a halált legyőzni nem lehet. Csak felölteni. De le nem vetetni többé.)

„Teéretted azt is...”

Lelke hullámszik a szemében. Vagyon az, mint két vizescsillag.

„S általam tehát...” – fogta meg kezem.

A varázsolás

amelyik mán elmélyíti az előbbieket

Miért kívánná te lányod, vajda, hogy ne keressem okát, miért van ő így énvélem? Mondom néki, bizton azért, mert ő is emlékszik, hogyan mentünk, gyerekek, együtt kordéban, nagy lapuleveleket tettünk fejünk fölé, mikor májusban eső locsogott és voltunk vidám zsi-vajjal egész székéroldal gyerek. Hát emlékezete térsen engemet az ő szemében kedvesnek.

Vagy talán, mivel, megtudta, én gondolatomból vót őtet úgy szabadítani ki, mikor oszlophoz kötötték, pedig akárki legyen is, ember-

nek kell a szabadság, ezt másnak is megcsináltam volna. De meg hiába volt nekem gondolatom, emlékszel, vajda, hogyan találtuk ki együtt, mégis nem boldogultunk volna, ha nincsenek ott sok nővérei. Mondom neki, ő meg toppant lábával, egész nagy fürtös haja hull arcába megint. S mondja; nem kell beszélni eztet.

Aztán lett már egy olyan állapot, hogy ő láttatni tudott mindeket.

Ültünk tűznél füstökben, csak ketten. Volt énrajtam nagy bódulat a füsttől, amit ő csinált, fűveket szórva a parázsra. Osztán fogta tenyeremet, és húzigálta rajta ujjá hegyét, mintha vonalakat. És láttam lovat, ki parázsban tipródik. És mind sörénye mind farka nagyon lángokbul. És nem beszélt, hanem csak tudtam, én volnék az ilyen ló. És lett bennem heveség, magam is inajimon érezvén, hogy rángnak, mozdulnak, tiporkodni akarják a parászat. Léptem is bele aztán, nem gondolván ésszel, hogy lesz az nekem rossz.

És nem lett.

Mikor füstöket a szél megint elfújta, nézem lábajimot; nem égette meg a tűz.

Akkor nézett ő énrám, s mondta csak eztet: „No, látod.”

És még volt egy képzetem. Az úgy volt, hogy lapickájimból kinőttek piros meg kék meg sárga meg zöld lángok. Aztán monta: „Látom, elég rendes legín vagy. Púposságod is alig láttatik. Tudom, nyanyám kinyomorászt a görcsit.”

„Még lábával is tapodgya, igen gyógyít.”

„Férfijat meg csinájjak én belülled?”

Mér? Csak magamba kérdezem. Vagyok én elég jó férfin. Tán nem?

Mongya, mint ki gondolatba olvas: „Hiszed, vagy elég jó férfin.”

„Hiszem.”

„Nekem mastan még nem.”

„S lések?”

„Talán. Ha megérted fejeddel, hogy mely orvoslásokat én tudok testvel is meg lélekkel. Pál urat ugyan láttad. Erejét neki asszonyához igön fölfokoztam volt. Gyógyítottam volna terek Ibragimot is, mert nem először hogy látott. Tudgyad. Figyeltél volna, látod, hogy korbácsot felém suhintja, derekamra csavarkozik, nyelít meg elengedi. Azér, hogy legyen én kezembe.”

„Képzelnem jó, hogy ütöt megvered. Hogy ustorral sújtottál oda neki. Am ha ez nékie jó, akkor vüttél mastan engemet zavarosságba. Ollan terek férfin volna hitvány rongy, ki ütve örül? Miket mondasz.”

„Montam már. Vagy maracc bellül azon magyarázatonn, kit nélkülüm tucc, vagy pedig tudod, mit én mondok. Neked én titkokot mondom emberrül.”

„Érette meg ajándékot néköd ad?”

„S ha lészen ajándék, hogy embert nem bántani parancsója?”

„Azt hiszem, igazad van.”

„Nos, amit tudsz, attul vagy szomorú, amit nem tudsz, attul még szomorúbb. Hogyan kell legyen? Vagy vágjam le fejit tereknek?”

„Nem.”

„Mire mondod, nem?”

„Erre az egésze. Mer' ez, mit te beszélsz, egy nagy örűccség. Mer' éngemet meg viszesz bele te játékosba. Azért es, hogy kimagyarázodgyad, mért kedveskedtél néki. Mert először is nagyon lehet, hogy tévedésbe vagy. Ha ustorod ütésire őnéki arca megenyhülni láttatott, szeréntem vagyon attul, hogy látott tisztességes ellenkedést. Terek az illyet becsüli. Túlságba is kegyetlenkedéseit azér viszi, mer lát maga előtt futó parasztot, ki búvik földbe, mint nem ember, szalad el mocsárba. Hát az illyet csak undorodva is levágja, vagy méginkább fűzi szíjra. Magyar katona rája kardot szembe fog, aztat is becsüli. De méginkább különösséget, hogy egy leán, ráadásul csak ostorral.”

Ez keltett benne mosolyos meglepetést, mint gyerek ellenkedése. „Szép beszéddel aztán vészen kezibe, akkor meg ő téssen velled, amit ő akar.”

„Te aztat hát nem akarod” – mongya.

Hallgatok. Úgyis tudja. Állok én tiszta csurdén, ő es. Mán hijába hogy víz vagyon elég hűves, igen elgyönyörkedek vala természetben. Őtet fogni jó karomba! Fázós karcsú combját, jó kemin kis hasát, de mejjiben elég bőségeset, mint egy igazán való tisztaság!

Kálmosgyökérnek illatja meg nagyon áradott. Azért is, mert széjelszagatva maga bőrit vele bédörzsöli.

Szép keskeny arcácskáját kezembe is fognom igen jó vala. Ottan csak ölellem. Úgy megforrósottunk a fűben fekvék...

S kérdez engemet: „Gondolom, féltéken vagy. Hát öljem a tereket?”

„Nem.”

„S mért?”

„Mert jobb is őtet megtartani élőnek, mint hogy megöletvén helibe szultán kűggyön vérengzősset. Nem?”

„Látom, kezdesz értelmesen gondolkozni. S ha még meg is apolgatna? Volnék akkor egy luvnya?”

„Ha mikor tégedet ölel más, vagyok nagyon szomorú.”

„Naccságos úr is?”

„Mér’? Ő is?”

„No, csak beszéljük ki ezeket.”

De én már nem akarok beszélni többet.

„Mennyé’” – mondom néki. „Nem bírok én tevélléd.”

„S ha én mégis akarom a szerelmet tevélléd? Mit szósz?”

Ottan állott akkor, mint büszke, szép sugár.

Monhatom, ábrándozós Damó, vótam én, mint pironkodó má’
ebbe’ a dologba.

Osztán megint mongya: „Na, látod.”

A varázsolás (2.)

ki még csak jobban magyarázza

Szent Iván éccakán penig vagyon egy varázsolás. IlLEN. Hold mikor jól fölgyött, asszonok szekéren érkeznek, leugrának és kezeikben lepedőköt tartanak. S négy csücsököt fogván azokat húzkoggyák virágoknak, úgymint margarétáknak, vadrózsáknak, gémmorrú virágnak, kökörcsinnek és főleg kakukkfűveknek és más szagos virágoknak fejeiken által. S mongyák: „Szedem a harmatot, szedem a harmatot, szedek is, hagyok is...” És harmatokban lepedőköt egészen lucskosra húzkodják.

Akkor mennek szekérhöz, hol ül valamely asszon. Csóré mezelenyen. És a lepedőköt csavargyák őrája. Ő akkor igen vihog és örüll. S kocsisnak int: „Haza!”

Mer’ minden gyógyíttó erő vagyon az virágokbul. És főként jó az illen bizonyos ideges betegségeknek gyógyíttásokra. Tudom. Mer’ nyanyám, ki éngemet gyógyítt, eztet csináta naccságosasszonnal. S túle ő gyógyult.

Kálmoskával beszéllem ezt, mikor csillag-ég alatt feküszünk.

S kérdezem túlle, ő tud-e varázslatokat.

Mondja, ezek titkos dógok. Hogy sokáig kérlelem, tunná-é nékem megvarázsolni, ki vót az én apám. Mondja, gyútsak tüzet. Mikor már rőzsék jól lobognak, mellében lévő bőrzacskóbul kevés port lángba szór, s a sűrű füstöt beszíni mondja. Tészem. S szememben csillagzásokat érezek, meg mintha fölemelkednék testemben, setít-ség kivilágosodik, s nézek, nézek, látok csak nagy lapos földet. Füst eloszlik, mondom, semmit se tudtam meg.

„Nem a varázsolásban vagyon a hiba” – ezt feleli.

Látja szomorúságomot, hát mondja: „Néked még kettőt varázsolhatok. Többet nem szabad. Mi légyen az?”

Mondom az örmény asszonyt, kit mindenki töröknek gondolt, akarom meglátni, hogy mit csináll mostan. Él-e még...

Ő akkor a tűz mellől hevesen felserkenik, szája rángatózni kezd, habozik, én pedig nagyon megijedek.

Jaj, jaj, hogy szépségit így megrontom. Mert teste megfeszül, mint rángatott kötél, szinte pattan. Dereában görcsök vagynak, kezeibe, lábaiba végigfutnak. Fájdalmas táncot véle járok, szemem kifordul, nyelvem lóg lefele szinte, hátamban vagynak nagy fájdalmak. Őnéki bokája kicsavarodik, kezeji fejére hullanak, ingadozik, jajgat erősen. S végleg roskadunk le.

Lihegve mondja: „Kívánságod néked kitáncoltam. Tuggyad, aki varázsoló, mindig eztet teszi embereknek. Ű fájdalmokat megjeleníti magában. S tudjad, mi vót, aztat eccer kérdezheted. Ha másodszor is ugyanazt kérdezed, magad válsz azzá, kit kérdezel. Ezért jól vigyázzál, mit kérdezel, s egy válasszal beérjed.”

Nézem, s hallgatok. Még sokat akarnék kérdezni.

De csak nézek, nézek, megkukulva vagyok. És mert az ő kedves mozdulásai vagynak, hogy kicsin kavicsokkal vízből kibukó békának fejít célozgatya, s mondja, „na, hékám!”, mikor annak fején koppan, s nevet, látom én, hogy még a béka is mind csak őtet szereti nézni, bárha fején kavics koppan is.

Mért van ez, hogy éppen akkor fogy el az emberben a szó, amikor biztos nagyon kellene beszélni?

De ím úgy érzem, hogy mintha Kálmoska maga is egy beszédemre várna, aztán nem akarja leelőzni a bátorságomat. És csak meg vagyok én némulva.

Akkor aztán énfelém fordul és mind az egész szép arca, szeme, szája csak énrám ragyog.

Látja, hogy bizon engemet megvarázsol, és hatalmába adtam magamat.

Jelei a tavaszodásnak

ugyanis Damó az udvaron ülve azon studérozik, hogy szép-szép az érett nyár, de hajh, még szebb a kora tavasz

Van egy olyan idő, amit kívált szeretek. Ez úgy vagyon, hogy igen élesen süt a nap, s van szinte még tél, de a házaknak a falán, a hófehérre meszelt falakon igen szikrázik a fény. Ez egy olyan, hogy nagyon nézni szeretem.

És üllök az udvaron, és csurran az eresz, és kicsi ragyogó gyémánt cseppek csusszannak le a fényes és görcsös jégcsapokon, és nézem, amint lyukakat ütnek a döngölt és sárral kiegyengetett pádimentomra. Ami oldalt, az udvar felül el van kerítve olyan embermarék arasznyi magas cövekekkel. Közzé meg patics ágacskák csömöszkölve, el ne mossa olvadás. Mán majd itten a sarokban fog-nak a kis piros suszterbogarak is napozni, de mostan még nem.

Ez egy olyan ébredés előtti szép egy tisztaság. Amikor túlnan a ház-on a kiöntött és befagyott patakon csuszkálnak a pulyagyerekek, és a házak kéményin a füst mutatja, vannak benne jól az emberek. S de mindezek és mindezek fölött meg van egy nagy fény. Én eztet ki-mondani is nem tudom, mely nagyon gyönyörűség az én szívemnek.

Amikor eztet érzem, van én bennem nagyon jó érzet. Kinek a mélyiben, tudom én, ottan rejtődzik az érzés, aki első énnekem.

Ez valamely szinte szilaj egy szellős-illatos-fényes érzés. És kedves, mint úton menőnek a játékos szélhullámzások, akik gúnyájába belé-kapnak az embernek. S ollan, mintha máris, máris lehetne tudni, hogy illatoz majd a szép jáccint, az ő zöld levélcsozában és tartja rögcskés kicsi fejit és igen ékes lila és kék és szinte sárga és más szí-nekben is vagyon. Csak teljessen vérpirosba nem, aki nagy kár, mer az is hej, beh szép vóna! Bizon.

Má' nyílik a tavasz

amikor télleg eljött a tavasz, s másodcor szerelmes a Damó, és megláthat-juk, hogy milyen nagyon

Miért olyan nagyon bennem kinyílik ez a tavasz, mint már elfeledet-tem-régen? Mondjad!

Azér vagyok-é ilyen fokozott érzésben, mert elfoglalja mindene-met mozdulatod friss fiatalsága?

S rám visszavillantott ékes szemednek zöldje? Mikor mélyebbre változik a te nézésed énreám? S bennem moccan mint rügy fakadni és lombosodni, mennyire a szívemben vagy?

Vizesre ázott kupacai öreg hónap nagy, lazává tágult madárláb-nyomokkal, amik énnekem egyaránt mutatják jószágát a te testednek. A mezőkről jössz? S érzem az erős zöldjét a kitelelt fűnek a hó alól.

S mikor karodat fejed fölé emelted, s minden dús szőrebozótod a lágy húsod alsajában szinte lökött engem hanyatt? Szólni nem tudtam.

Virágfészek, szalmafészek, szénafészek és forró nyári mező fészek hónodaljába belélfürdök én arcommal.

Ilyen elégtételt! S olyan édes erőszaktevésemmel ütöm én beléd ujjongva magomat? Illatos testödbe. És belédárasztom. Magamot.

Avvagy ilyen tavaszodásban volna oka, hogy érzések keletkeztek tehozzád? Érzem, mennyire nagyon jó.

S csak heverjél te énelőttem. És megtöltve ragyogással, mint gyöngyházfény a szemedben. Hogy óvhassalak!

Fiatal farodnak barna belső árnyalatú szépségesen ívelő gömbjén jól eltelt kezemet nyugosztom, mikor nyakamba akasztod karjaidot.

Vagyok a te embered. S te mindenem.

Első szerelmet felvérzed, s elfájasztod. S múlasztod bennem változva. A hatalmadban.

Isten segítsen!

Az oltári szentségrül

aki titkos helyen rejtőzik

Jó volna hinni! Mert nemrég a hadnagy arra biztat, hogy naccságos úrnak mondjuk a hazudást! Ketten egy aranyos ládát követellő két legínrül ugyanis, hogy ők ölték meg a nádasban az Ibragim béget.

Pedig nem azt. Mert kitudódott, hogy a törökbe öltözött ember, akit ketten levágtak, a naccságos igazi fürkészője vót. Az Isztambulban lévő Peréni fiú ügyében. Kit naccságos szabadíttani akarna. S törökbe vót a fürkésző öltözve. Ostobák meg leölték őtet.

Szelim akarta naccságostul békésen kitudni ki ölte Ibragim béget. Szultán elé aztat köll nékie megüzenni. Ám nem tanájják a Ibragim öljöit.

S hát, javasolja hadnagy, hogy én mondjam, láttam, kik ketten vótak, s ők ölték meg Ibragimot. Meg ő is látta. Mi vagyunk két tanú. Annyi ölég. Hisz a két gyilkos legín úgyis csak gazemberek! S megérdemlik a büntetést.

„A tanúskodó szolgálatért majd Szelim ajándékot ad” – mondja a hadnagy nékem.

„Eszed ment el?” – kérdem. „Adjon csak néked, ha hiszed. Fejed levágását. Már meg a bűnöket is csereberélled?”

„Nézd, a Szelim örül, hogy Ibragim helyett most mán ő parancsolhat. Mutatja nekünk nyilván, hogy haragszik. De nem. S titokban néked majd még három leányt is ad. Hiszen a lány tülled elment, tudom.”

„Ad háremlányokat? Mikor Kálmoskát megszerettem? S köll más nekem? Hadnagy, hadnagy én meggúnyoltalak a kapun tett faragással. Annak volt tisztös célja, ha csípös is, nemde? De bízzad te ezt másra. Ne ajánlgassál.”

Belebornyadok.

Miért így védi Kálmoskát tüllem? Ezt mán ki nem deríthetem. S éngem küld török csapdába? Menj, te, te, Isten vélléd...!

Töröm fejemet. Kálmoska a hadnagynak megmondta vóna, hogy léssen gyermekgyümölcsünk?

Vagy csak meglátta elváltozott karcsú testén a hadnagy? S így hazud nekem? Mert a Kálmoskám nincsen elmenve. Hanem rejtve. Én rejtettem. S annál inkább, mert az oltári szencség, amit a fölgyűtött templomunkból kivettem, az bizony most Kálmoskánál van.

Kálmoska boldog verse

akin érezni lehet, hogy mely nagyon. S eztet az Idus elolvasta

... ugye, amikor ölelsz te engemet, s a kontyomat igazítom a felemelt két karjaimmal, s belébuksz a forró mezejében vállam alatt a lágy húsnak, melyről megérezted, s mondani szoktad, hogy nyár az és aratás illata? Búzamezőké és fűveké és szénakaszálásé és száratt jóillatú virágoké? Amikor ölelsz te engemet...!

... és ugye, amikor én a két kezemnek az ujjaiába fogom a fejedet a te hajadat és beléfonom és mélyesztem és csavarom és szorítottam a hajad tincseidet az én ujjaimban és minden kis gödrét az arcodnak és a fejednek kitöltik az én ujjaim, mint a lekúmott szemhéjjadon van a hüvelykujjam bögyével finoman és a kisujjam is odatalál a fülednek cimpájába. És úgy vagyunk szorulva eggyé, hogy minden kis felületen, s a testünkkel is, ugye?

... ugye, hogy mindig nagyon fogsz te éngemet, és el nem hagyysz éngemet? Még a te kalandozó kedvedben is? És odatészed, ugye, odatészed a te arany fejedet az én csípőmnek kapujához, hol két domború boltozottja megreszketve fogadja, és méginkább szorítalak én magamhoz. Ölemhez a te arcoddal tégedet, hogy boldogságom.

Akarom fogni két kezemnek a tíz ujjai közé a te hajas fejedet. Közte az orcádot, hogy nézhesselek én tégedet. S mint mondod, néked én adjam az erőkö, sokat, kik a némaságban énbőlöllem, mint életnek igazi ereje általszívárognak. A te szemedben által a te véredbe és a testednek a mindenik zugába.

... én férfijam nékem... és olyan hatalmú vagyok én, ha orcádot a forró hasamhoz tészed és általfogod te az én testemet a két karjaidal, mint a combjaimat és derekamat és a faromat is mind-mind egybeölelve... emberem.

... én férfijam... és csókolsz engemet mindenütt... én férfijam!

S borzongok minden egész testemben. És zibongások futkosnak énbennem, s vagyok, mint valamely tavaszi enyhe napsütésben kivirított nagyon hófehér virágszirmos egy fa. És nagy égben forgolódó érzetem és örömöm bétakar mindenestül...

Damó szerelmes éneke

mely a Kálmoska boldog versének a szinte mása

És odatészem én, drágám, az én arcomat. Odahajtom, odahajlítom az én hajas fejemet, és a te két kezednek ujjait mélyesszed a hajamba, a tíz ujjaidat fűzzed bele a hajtincseimbe és fejemnek az ő gömbölyű formáját úgy általfogjad és rátakard a tenyeredet és fogjad és védjed.

És arcomon a kezednek ujjai megtalálják az őnekik való helyeket, mint lekúmott szememnek gödrében és ujjaid bőgyével fülemnek kagylójában. És vagyunk egymásba fonódva egyikünk a másikunkkal, testünkben.

És így tartsad ottan az én fejemet a te csípődnek meleg és domború kapujában, ahogyan arcom illeszkedik a te ölednek völgyében, melynek bozontjait én édesnek és kedvesnek mondani mindig fogom, és ajakammal is csókolom, mint tégedet minden testi valóságodban kívánó és szerelemmel komolyan szerető te szeretőd. Lelkünknek a szerelemmel föltöltött érzetéből, aki mint szerelem a szívben gyökeredzik, a szív izgalmaiban és kívánásaiban, hol tégedet kívánlak. És méltósággal és lassúdan elmerülvén ízeimmel ízeidben csókollak tégedet nagyon, mindenedben. S minden testi helyzeteinkben, mikor Istentől vagyon, hogy egymással megismerjük és élvezzük egymást. S én mint enyém asszonyomat érezlek, hogy minden te tested a mi testünk, mert enyém is.

És tartsad boldog te ujjaidban és sokáig az én testemet.

S tudjad, amikor ottan vagy te a kék hússal, s lila és zöld hússal, mint halállal haló egy test, s amikor ottan vagy, mint bőrömben görcsös ujjaiddal belécsikaró és ordító egy nőstényállat, és nagyon, jaj, nagyon panaszkodó asszon, hogy szenvedés, amit én a hú-

sodban okozok, és nagyon fájasz te akkor, amikor karjaid cséphadaróan már arcomba is ütnek, vágnak és hadarnak...

... és, és a fájdalom még nagyobb, s vagy csak egy nagy megkétkült ordíttó egy száj. Hogy nem bírod tovább? S miért kellett, hogy okozom én tenéked eztet? És tudjad, tudjad, hogy akkor, én akkor is tészem oda az én arcomat. Oda, ahol testnek sara arcomba fölcsap és szájas és fogas arcommal ottan én marcangollok, harapok, rágok, vicsorítottok és én, igen, az én beszélni tudó szájjammal elrágom, zúzom széjjel aztat a véres köteléket, aki őtet élni szabadon, őmagának nem engedné.

És igen, az én szépet és nem szépet is beszéllő szájas cselekvéseimmel, mert néki kell aztat majd kiválasztania, hogy akar-é itten lenni, s nem a hús, hanem a lélek tiszta szép választása által, tehát nem kötve a testtel, de övezve a lélekkel. Aki van a mi ízeinkből, a szémeinkből, a szájainkból, a húsunkból és a beszéd lélekmindenségéből, ahogyan mi ketten őtet összetenni tudtuk. Idevalósi egy létezésre.

Riadalom

ez csak Damónak egy álmodása, amelyik az álmodáshoz hasonlóan folytatódik a valóságban is

Megdübörcdülő szívhangra ébredt, s maga mellett tudott asszonya karjához kapott. Csak lassan nyugodott meg. Ez nem lehet igaz!

Az arcnélküliek hatan voltak. Körülvették a házat, amelyben ők élnek, ők lélegeznek, ők mozognak, ők érintik meg egymást és ők beszélnek. Azok csak vártak hallgatag.

Később bekukucskáltak a kulcslyukon De az volt a furcsa, hogy egymás hátán tülekedtek, mint gombostű-gyökerű lények, s nem volt szempillájuk sem. S hirtelen nőni kezdtek.

Kirángatták őket az udvarra. Azon helyzetben lökték hanyatt a nőket, amint érték őket, s ahogyan hátával, csípőjével combjával fedezni akarta őt az asszony, menteni akarta őt, s szemközt lépett velük, ő már nem bírta eléje tolazkodni, valami lepelbe gabalyodtak a lábai... úristen, hogy kerül ide ez a lepedő???... de hiszen alszom... s nem érte el a vállát, hogy visszahúzza... már tömegben jöttek rájuk. Sár és vér szaga háborgott.

„Ki népei vagytok?”

Jaj, istenem, hát ez, ezek azért hallgatnak, mert nem értik a magyar szót.

Mozdul a kéz, és önként hajlik, mint szőlőfürt, a női csukló az idegen nyakra, s meggerjed a test a nyálas-taknyos sikongtató gyaktatás alatt.

Aztán széjjellökdösve, mégis egymás felé... iszonyodó bolyhos állatok. Hallgattak akkor. Figyelték a fák tiktakkoló riadalmát, a nyüzsdülő derekú vihart, a morduló, koromfekete erdőt. Kifosztottságuk sajgó közösségét nem is érezték már. Körül az eldúlt testek, egyenként tépték ki a lelket mindegyikből.

Kábultan ült. Magában kereste, ki az, mi az, aki, ami ilyen álmodt rá. S mintha mélyről mozdulna, felölelte asszonya elomló, álmodó testét, s mintha ő is csak most ébredne, amikor már bőséges, soknedvű páros mozdulatokban, egymást ölelgetve mélyedtek el egymásban, zsigereik görcse csillagozva, bíborodva fokozódott a tökéletes robbanásig.

Két tenyérbe szorította a forró szájas arcot és csókolta betelhetetlen. Újra és újra magáévá tette asszonyát.

Földistenapánk

„Mert minden életek tebelülled vagynak, légy örökkévaló, Földistenapánk.

Mert minden zöd fűk, virágok, gabonáknak zsengejei, s más étköknek megfőzhető leveleji te mélyedből istennek fény-világába boldogsággal kizuhognak, kigyűrődnek, tolakodnak, terjeszkennek, légy örökkévaló, Földistenapánk.

Mert minden létezni tudók tebelülled lett életben magukat élhetik tovább, légy örökkévaló, Földistenapánk.

Mert minden levegők, vizek, tenélküled nem vónának, légy örökkévaló, Földistenapánk.

Mert minden levegők az te setétség-mélyedben kapaszkodó fákbul vagynak, légy örökkévaló, Földistenapánk.

Mert minden vizek, patakok az te gyötrelem-testeden, úgymint árkok, szakadékok, csonttörés-fájdalmú sziklák, bőrből nyílt ágbozontok, nagy folyamban egyesülve vüsznek el a tengerig, légy örökkévaló, Földistenapánk.

Mert Budának zamatai, jóízű szőlőborai, sereg fűi s virágai általad es, hogy megvagynak, légy örökkévaló, Földistenapánk.

Mert fényes égben szél arat kóbelló fölhököt, s szépen, légy örökkévaló, Földistenapánk.

Mert minden növényi mérgek, kik valók az gyógyíttásra, úgymint karmos varjúköröm, kit mondanak anyarozsna, s kender, s mogyróalja és békabogyó és lilium, sisakvirág, mák és konkoly, s kutyatej s japáni firniesz, békaborsó, csomorika, csucsorka-ebszőlő, bodza, beléndekfü, gyűszűvirág, feketehunyor és maszlag, nadragulya, beladonna, esmé, édes tejafüvek, miként hárs és szederlevél, csorgóméz-kamillateja, esmé bokrok gyümöcsei, esmé fáknak gyümöcsei, asszon meje vajas almák, aranyos illatú körték... és mindenek, melyek vagynak, az te alapodon vagynak, légy örökkévaló, Földistenapánk.

Mert kalász, rozs, búza, árpa, az ki serfőzésre való, sőt még oly füvek is, akik távoli fődekről valók, úgymint szőlőköt kötőző raffija, afrik, s sok mások, mongyák azt, hogy légy te mindig, Földistenapánk

Esmé isten szép mezeje mongyák, légy örökkévaló, Földistenapánk

Magyari földnek népeje, mint magyarok, szászok, szlávok, svábok, sidók, cigánok, olájok és muzsikások eccerre kívánják eztet, légy örökkévaló, Föld, Földistenapánk.

Árvalánhajokat is jó ízejiddel felélesztet, tölgyfákat is megnyövesztet, barlangokban, üregekben összegyűtt vízzel táplájjad, esőben jó sok szagokat és növényeknek éltető zamattyaikat elkevergyed, tikkatag fődekre bőven aztat mindig zuhogtassad, elszikkanni ne engedgyed, emberarcot rajtok által mindigre is főnevejjed, Földistenapánk.

Utasnak friss forrásvizet, mónárnak őrüny búzát, gyermek kezibe kalácsot, kisbencének jó kemencét, édes asszont mindenkinek, sem cemenét egyikőnknek, édes asszonnak a rózsát, kovácsnak az erős patkót, zsigának a rőndös botot, mindenkinek az örömet, nőttest, nőttest mindig. Völgyekben búzát, laposokon árpát, napos dombocon céklát, cukros répát, kolompért.

Mert nincs minékünk másunk, földnek vagyunk növényeje, állattyaie, embergyeje, esője és napsütése, kinek sincsen más értelme, mint az földön által mindig szógáni a mindenvalót, az, ki fölöttenk megvayon, mint fölötted is, Föld, kinek neve: élet mindnyájunknak. Az kiket még nem montam is."

(Szereztem vót egy illen bibliákus egy verset, amikor a' szencséget rejtő barlangbul kijöttem és állottam nagy domb tetején, hol fünek, mint uszult lónak sörényeje gyönyörűen és röpülve boldogságban szinte hogy hálálkottak, mivelhogy megvayonak, és ollan nagyon éreztem rajtok az életnek a kimondhatatlanságát.)

És fényes égből hull a hó,
s fehérlő némaság
rejtí arcát szótlanul,
s az átkozott világ.

(Damó balladája, 5-dik strófa)

SZEPTEMBER

A kardnak természete

amelyből megtudhatjátok, hogy a kard nem pontosan vérnek ontására való

Kard vagyon, mint élő. Vagyon ő maga élet. Hüveliből, setétből, azaz éjszakából előhúzván s felmutatván osztja ketté a kívül levő ismeretlent es, mint külső setítséget, nemtudást, miként világító gyertya, kívül jobbra es balra es vagyon csak setítség. A kard, markolatjánál fogva, magasra mutatva, élivel balra avvagy jobbra elfordítva tészön keresztet. Markolatjának keresztező vasa, ki gyakorlatban szógál szembe-el-lenfél lecsúsítható pengéjinek feltartására, kardot markoló ököl megvédelmezésire, tüédére, láttatik a hosszú pengét átkötő keresztnek.

Kérdöd mért nem pontosan? Méret hosszabb lenne fölső része? Az vagyon egyúttal mint Istennek felmeredő ujjá, figyelmeztetés, kardnak, keresztnek ég felé mutató meghosszabbítása.

Magad is vagy kereszt, zárt lábakval, oldalt kitartott kezekvel, hol te hosszabb részed az allul lévő.

Légy értelem, tudjad keresztminéműségedet, tarcsad kezeden temagadat, mint keresztet, mint kardot.

Kardot fölmutatnia nem lehet mindenkinek. Keresztet felmutatnia nem lehet mindenkinek. Magát felmutatnia. Mutatja vala kedig

nem előbb írott módon jobbra vagy balra fordítva, hanem élivel előre, maga kedig áll mögötte és alatta, arcát a kardnak arca mögé és alá teszi.

Kardot ígyen megtartani kelletik jó erő. Tuggyad, mögöttes felsorakozók, kik kardnak arca hátulsó tekintetét veszik szemökbe, nyomnak, feszítenek téged, hogy kardval lecsapjál jobbra vagy balra, de akkor már a kard nem lézön többé kereszt, mert vért ivott vala.

Hogy tehát kard kereszt lehessen, kelletik jó erő. Hiszöd, hogy irányozzák mögölled, tekezedet is használván, mint eszközt, ki kardot tartja.

Nem. Néköd kell aztat tenni. Mégpenig úgy, hogy kardodnak hátulsó tekintetét, meg két oldalsót es temagad hátulról nézve mindenkor tuggyad, kik kardnak több arcfelét egyszerre láthatják, vannak igön-igön kevesen. De kardodnak bal arcájában láthatod balrul állókot, mint jobboldalt, másikat viszontag. Tehát bárhova üttesz, ütöd mintha azt, ki ellenkezőleg is akarná. Ámbátor ez csak kép, képzet, de bölcsnek jó.

Mastan penig ereszd le kardodot, fordéjjad magadval szemközt az élit és lészesz bölcs. Miként bölcsök, kikre kard mindig is emeltetik.

Ők néznek mindig szemet kardnak élivel.

Azazhogy mindenek emelik nézésöket magassan lévő kardra, ki élivel mutat szemközt való bölcsre, de ti ketten nem. Mer' ti egymást nézitek. Ti ketten tuggyátok, hogy a kard az valójában.

Ugyaneztet tuggyák mögöttes állók es, kik keresztnek nem láthatvák, amit ti sem. Fordéts tehát kardot jobbra is, balra is, te-küncsek meg jobb és baloldalt lévők kardnak éles első arcát, de erősen tarcsad meg a kardot.

Keltsél vele félelmeköt, élivel, tégyed őket is mintha bölcsökké. Bátor mindig csak üdőig tudod, mert igazán bölcs tevéled nem oldalt, hanem szemközt áll vala, te szemödbe mélyyed szemivel.

Őt nem félelem tette oda. Nem. Hanem mindig is való oly akarat, hogy kard le ne sújtsen, kit magad es tudsz vala, de ő tégedet ilyen erőre mégjobban erősít szemivel.

Véled szemben nem mindig van bölcs. Őt se kelletik bántanod. Mert kitér jobbra vagy balra, megfordól, jegy alatt mégyen.

Erejt ha szemödbe nézte: tégedet erősített véle. Mer' erőd az léssen mindig, hogy a kard ne legyen vérivó. De te kezeden kelletik nékie ragyognia.

Ezért mondtam, kard téssen egészen másot is. Jelenti jegyet, mely több a keresztnél es. Ám kelletik hitetned, hogy te jegyed bizony erős kard ugyanakkor. Nehéz te dógod, tudhatod.

Boldog létezése mündönöknek adjon is néköd mindig jó erőt.
Tudhatod, végül, ezen kard léssen setítségen mindeneket átálvezető, jó létben.

Kéi víféz beszélget

amely rész mutatja a végváriaknak saját gondolkodását, amikor őket nagy általánosságban bécsapják valahol, s emiatt aztán a legínek elvadulnak, s miként vala a küldött embernek a leölése, kirül már hallottunk

– Hallottad vót a páttert?

– Aztat mondod, kit kardrúl meg keresztrúl? Azt hallám szintúgy, csak marada bennem, hogy szíp, szíp, ámde méges valamit nem igazán mondott meg, hejába gondúni. Mer' tudod szíp, szíp, hogy monta, kard vagyon müként kereszt. Mán az, hogy azér kereszt pontossan mivelhogy Krisztusurunk megfeszítettetésének kellett. No, nem?

– No, azér nem. Mer' a' nem szükség, hogy éppen így kitárt kezekkel lett vóna feszítve ű. Hanem éppen azért lett olyanra csináva, mikor kifeszítették volt, mert jele a' kereszt.

– Löhet. Ám vót valahogyan méges nem egészen jól mondva. Kiváltképp a kardrúl mondottak. Mer' mindent elmondván rúlla, azt az egyet nem említé, hogy legfontosabb kardnak lennie legjobb acélból. Mer' akkor el nem törík, meg nem csorbul annyira, mán nékem ez legfontosabb.

– Látod, én es gondútam, hogy énszeréntem legfontosabb, hogy kard legyen jó anyagból és jól megcsinyáva. Mint e, ni!

Megsuhintotta.

– Mán jó, hogy elűvötte, mer' legalább szájárul, ennek e', le keltenék vágnyi a kötelet, még megfúlad.

Hogy kiköpte a szájába tömött szalmacsutkát, magyarul káromkodott nagyot a fogoly: „Hát anya szűtt tígéd, franc pofádba, mikor éngöm köttesz meg? Hol vagyon hadnagyod, mondgyad, sátánfia, nyíves rohadék...?”

Visszakézbül kapta az első pofot. De abban a pillantásban mán ökölvel is másik oldalrúl. „Mit mondasz, te? Tapossam ki bélled!” Térdvel mög állát csapta föl. Végleg fönnrúl megín ökölrel jól fejbe hagyintotta.

Az meg kiköpte fogát véressen. „Várgyá csak, sokba léssen ez néked. Montam, hol hadnagyod? Híjad ide!”

„Nézd má! Én tán nem vagyok néköd elég jó, mi? Mondsza, mit akarsz, hadd tuggyam!”

„Eggyet tuthacc, kötve vagyok, mégis üttesz, te rohadt! Nem szólok véled. Titkom vagyon.”

„Mingyá gondútam! Hát hol van a' láda, kiben aranyokat hozasz? Vót mán itten küldönc terajta küel es, jelezvén igaz zsoldnak érkezit, osztán hova löttek az aranyok, hadnagyval szólván? Miü markunkba nem juta. Hát mostan fog. Beszéjj!”

„Tereknek táborain áthozám, azé vagyok terekbe ötözve, te pipamocsok...”

Gyomrába tapostak. Mer' asztat mindönki monhattya. Főként terek fürkésző embör. Vagy meglehet éppen magyar, törököt szógáván. Oszt vüdd hadnagy elejbe. Sömmi meg nem tudasz rulla. Hadnagy nem mondgya, pénzök nem adatnak ide. Embört elengedik, mint mútkor es. Tám mán hadnagy terekvel cimborála? Meglöhet. Te mög semmit se tucc, unatkozod magadot. Hát mán nem lészen ez így mostan. „Beszész-e? Te vagy a hatalmamban egyszer. Ha véllem titkoskodnak, akkor én csak tudom aztat, mit kelletik: terek vagy, ruhád is mutattya. Hol van a láda, külemben terekként még agyon es csaplak.”

„Annád csak kardomat, te betyárkapca...”

„Asztat nem. Hanem beszéjj! Majd én tudom, mit kelletik a' ládával tönni. Hun ástad el?”

De nem szólott.

„Vagyok én a' hadnagy” – mondta akkor a másik.

„Akkor mongyad a jelszó első felit!”

„Te mondgyad! Te jöszesz ide, nem én.”

„Jó. Mondom: dulce et decorum est pro patria mori. Na válasszójj...!”

Ammeg elsunya magát. Asztán mögfordút, rúgta hasba megint. „Maj' adok én néköd deákú pofáznyi! Hun van a láda?”

Többet nem szóla. Akkor levágta a fülit. Maj' másikat. Hallgata. Láták mán ekkor, el nem számolhatnak velle. Határozták halállát. Úgy lött.

Főd a vért béitta, testit dombba elkaparták kardval. Dögmadarak mán kezdenek kerengeni mind egész vigyázó helyük fölött.

Damó meséli a hadnagyot

aki mégsem tud békélni övéle

„S hagynád csak békén az én dolgomat” – mondom a hadnagynak, mikor gúnyosan néz rám lórul. Ülök a ház végiben tuskón.

„Lássátok, akar lenni fenyegető, osztán csak neveccséges!” – int hátra ötet követő három-négy lovas legényének. Jót nevetnek is azok. Mert olyanok, hogy kínjokban-nyomorukban minden viaskodás, kötekedés a szórakozásokra vagyon. Nem angyalok. Mit mongyak?

„Hiszen a lórul könnyű...” – dűnnyögöm. Erre leszáll. S odagyön.

„No? S hát nem vagyok má ott.”

Én meg elmentem. Haggyon éngem.

„Hát ajállok is, te gyáva, hogy kitérgyél előllem, koma, s máskor is!” – mondja, mikor el akar lépni.

Tudom, hiszen nem eccer monta má, hogy mi fáj néki. Hiszen emlegette, hogy én már kiskoromban is a Suta udvarában a Kicsi Urunk pártolója voltam. De ötet, a hadnagyot miért meg nem tiszteltem barátkozással soha?

S monta, hogy „Tán gondolod, nem érdemletted a vesszőt a hátodba?” „De, érdemlöttem” – montam neki. „S hát akkor, felelcsük el, s ölelj meg.” Én meg: „Nem.”

„S mér?”

„Mer bűdös vagy!”

No, oszt ennél rosszabbat nem mondhattam. Lovasember szaga lószag. Fürdik, ha veri az eső. Megsérteni akartam. Én, ki szintúgy nem vagyok habos virágos fürdőbe' feresztve, nyilván.

Nékem ő sose fogja megbocsáttani a nagyságos úr szeretetét. Engem a naccságos úr kedvell. Mongyák, mert balkézi fija vagyok. S eztet nem hiszem. Suta is kedvell kiskorom óta. S mondd meg, mért van az, hogy valakit nem bírhatasz?

Főleg csak azért utálom én a hadnagyot, mert mindent úgy át tud magyarázni a maga javára! Saját szava szerint mindig mindenben a legjobb. Mán utállom. Mer nem az. S úgy rinyáll itten nekem.

Mit akar? No, ugye?

Vót ám itt egy példa a palánkon. Ami a hadnagyot is érinti. Mert meséli. Csavarintyák a legínyek, hogy nékiek jobban tessék. Asse baj, ha nem úgy vót, csak lehessen jókot rajta nevetni. Nem jó, persze, kerülni olyan hírbe, hogy lehet valakit ugratni, mert arra aztán rájár ám a rúd. Ilyenek a komák. Fene a béllökbe. Szegínyeknek!

Hát így én is tudok egy történetet. Az úgy vót, hogy egy lány it-ten a kocsmában szokott táncúni. S egy palánki legín beléje habarodék. Ammeg csak neveté, s mán kezd jární egy másik legínnel. A ján szíp, meg nagyon erotikus táncokat táncolt. Barna combján a szoknya röpült, mint a viharos fölhő. S az új legín igen büszke vót, hogy mindenek ötet írigyellik a lán miatt. S magát kihúzva jár-kél. Eccerre nagyon fölment az ő értéke, hogy illen egy táncoslánnal jár. A többi legínek meg csendben csak várják, mikor verekszik mán meg vele az elhagyott legín. Mert szeretik a jó hangos eseteket.

De az nem. Úgy tész, mintha semmi nem történt vóna. Mutatja az egyensúlyozott kedvét. Sőt még a szerencsés cimborával is bánik úgy, hogy az vigyorint: „Tán nem tudod, elvettem a lánt?”

„Oszta nem ontod ki cimborád bélit?” – kérdik.

„Én-e? S miért?” – kérdi ő vissza.

„Merthogy elvette tülled a táncos lánt.”

„Elvette vóna? Nem vött el sömmit.”

„Hát? Talán éccaka meg mégés van vélléd a ján?”

„Az eszednek tokja, te báva, te!”

„Hát mi?”

„Csak az, hogy nem vett el éntüllem semmit, mondom.”

„Dejsz véllé vagyon!”

„A ján választott eccer engem, s először. Ottan vótak mindenek. S a másik mér nem vót az első választottja? Há? Választotta másoccor ötet. S nos? Mit haraguggyak, s kire? A lánt büntessem? Ha telleg éngem szeret, akkor büntetés neki az, hogy réá se nézek.”

Fanyalogtak, hogy gyávaságbul magyarázza eztet. Valaki mondta, hogy: „Te, ez azér’ nem bántya a másíkot, mert ez egy olyan, értitek!!!” No, mondhatom.

A lán meg látta, hogy nem fog vér mijatta folyni, hát elszégyellte magát. Mégse vót ő olyan fontos? Eztet olvassa ki a dolgok állásából. S feledtetni akarva eztet, még hevesebben édeskedik a másikkal. No, és aztán, majd a harmadikkal. Meg a tizedikkel. Meg a tizenmásodikkal. Mert így van ez. Pedig vót, vót bizon fájdalom az igaz szeretőjinek a szí-
viben. Amde a legín méltóságbul eltagadta, s nem mutatta.

Lán odasodródik vala, s monta: „Ha szeretnél, ötet megölnéd.”

„Nem. Ha te szeretnél, ilyent nem kívánnál.”

„S mondod, hogy én egy kurva vagyok?”

„Azt tudod te bizon, ki vagy, mi vagy, ha nem mondom!”

Pedig a ján bizon szíp vót. Mer ez az vót. Szép. S bizon, a jó szerelem csendes. Nem akarja magát nagyon híresztelni. Hogy mijatta még vér is folyjék?

Ez egy régi történet.

Van mán vagy húsz éves is. Tudom egy végváritul, aki nekem mesélte. Hogyan vigasztalta ezen elhagyott legínt: „Ne bánd, szállhatsz rája te is. Mint méhecske virágra...” Az meg jól tette, hogy mégis inkább méltóságbul nem mutatta a fájdalmat. S a lán még sokak szívét csavarta. Még azon éppen-éppen ezen hadnagyét is. Ezét-e, kivel én nem vagyok jól. S megkapta ő. S persze, mongya, hogy ő mindenek helyett vót neki.

Ja! Darabig.

Mert, hej, vagyon az úgy, hogy egyes nagyon szép nők szíve nem tud megállapodni egy férfiban. Mert mindet akargyák. Csak szerencsés viszontag tehát az, aki mint egy, van kiválasztva.

S azt nem értem én a hadnagyon, hogy Idus miatt is miért bánt engemet. Mikor az Idus van énhozzám a saját vonzalmából és kedvesen.

Jó, igaz, nem mindig, hiszen mondom. Montam én aztat is. Idus meg: „Boccsássá’ meg, tudod, a magasra menő vérnyomás csinálja eztet a fejembe, hogy dühöngős vagyok... Néha-néha ugye?”

Az. Néha-sokszor.

Hajának változása

melyben Damó bizonyítja, mi a becsület, s azon a hadnagy végre valódi titkokat vall be Damónak

Az én vót hollófekete hajam hófehérre vált, az én sok bánatval tele életem nem kíván több halált...

Eddig jutok vala bennem önkéntelen születő versnek gondolásában, s fejemet lehajtom.

Mastan először csak legkeservebb szavakat írhatok.

Mik történtek vót, rendbe szednem nehéz. Amikor alkonyatkor megint támattak, mentem a palánkvárba. Füstös, izzadt cimboráknak orcájok csak vállik még feketébbre.

„Gyüssz hozzánk megdöglényi? Télleg lökött vagy te, Damó, nemhijába, hogy mondják. Mán mit érhecc itt biblijáddal. Imátkozz inkább értünk...”

Hadnagy meg ott ül egy tönkön, osztanak a karmajit faragja hancsárral. Fölpislant rám, s messzebb néz, ellenőrzi, rendben hordják-e a kapuhoz a gerendákat, s reá a fődet. Meg tolatják oda a szekeret. Úgy nézem, a Kálmoska szekere.

„No?” – aszongya. „Lám, a naccságos úr szekere nem másztál, hogy meneküjj. S mit akarsz te itten?”

S mielőtt még szólnék, ordított egyet az udvar végibe: „Anyád istenit, montam, hogy döngőd le, s a hegyes karókot úgy tödd, hogy majd a török ló hasába álljon, ha bétörnek. S nem hegygel a földbe, te ostoba!”

„Na!” – igazíttya sapkáját. Csókaszárnya bajsza ajkára lelappad. S nézdel engem gúnyossan: „Örmén lánnak fíjúgyermeket csinátá. Jó van. Idus neveli. Jó van. Cigánlással édesködsz. Jó van. De Idus szoknyájába is békeveregtél! Ütlek agyon!”

Vicsorít.

„Tégy, amit akarsz. Elment a Kálmoska.”

„Hát, koma, már jobb is volna néked, ha török, meg örmén, meg tán arab és néger lányok özönlenék el eztet a földet, mi? Meg eszkimókusok. Hiszen aztat hirdetted, ugye, hogy kevereggyünk.”

„Én a szívemből kérdezetlen szeretem...”

„Most meg cigánlánt, mi?”

„Mi közöd benne? Aztat én. A cigánlánt. Mert szeretem. S annál inkább, mert szívemben hasonlítja az én szerelmemet, ki vót. Meghótt, hiszem, ebbe e hideg tájba. S Kálmoska helyette a tavasz.”

„Má meg a tavasz elment, mi? Hujjé, huss! A tavasz, aszongya, a tavasz. A Kálmoska. Asse tudod, ki az aptya... Valami izé...”

„Hadd el te, mert...!” – kapok a kardomhoz.

Akkorát röhög! Hangja, mint egy gördülő öblös hordó.

„Te, szerencsétlen!” S még a könnyei is kihullanak neveltiben.

Ollan kedvtelve nézeget engem. S mögöttem azért láttya, hogy a kaput jól megerősítették. Akkor köveket rakni parancsol. S vissza leül. Kantából bort nyakal. Nékem bezzeg nem ad.

„Szóval, ugye a szűz vérral vett élet az jó, mi? De karddal vett vér, az nem. S majd nézlek, ha belédhasított a szablya, hogy mint magyarázol a töröknek, melik vér a jó. Te lökött! Hajaj, de ábrándozós vagy!”

S közelebb int. Mondja mint titkot: „S nem ezek a baj. Ezekkel van a tusa. S vagy mi, vagy ők. De majd amikor dülnek ide nyomukon a messziről menekültek, éhen, elcsigázva. Akkor mit csinálsz, mi? Mert ahol ezek megjelennek, ott mindenütt az éhség ver tanyát. El kell menekülni onnan. S idejönnek. Azokat is elűzöd talán? Kardos török a baj. Hanem a szegény török, az nagyobb. Mer’ arra fegyvert nem foghacc. Az rimánkodik a szemivel... S mi légyen, he? S a síma szép török muzsika, he? Jó fínom. Csak engedd magadot néki... S lesz itten egy Magyarország? Vagy főnrül, oszloprul énekelnek? S borulj le?”

„Borulj! A szép török lányokra! Ha bírod!”

S hirtelen akkorát viczorít. Mán félreugrok.

„Mi lesz akkor itten?”

Olyan dühödten jár. Csizmasarka szaggatja föl a földet.

„Menj innen! Menj a sáncra! Hiszen egy karddal éppen te is több vagy itten!” – int nékem.

S még nagy kanta bort béiszik.

Akkor érte első támadás a sánc kapuját. És sokan támattak. Nem tudom én azt, tán tizenhatszor vertük vissza éjfélig.

... Vérlucsookban csuszamodott a sánc. Ordétások, birkózások vótak. Leroskadtam, s mentem megint előre. Oldalt akkor vagy nyócan bétörtek, mink meg nyomódtunk egymásnak háttal, én meg a hadnagy. Mint négykézláb pók: hadonászunk karddal.

S lángol a palánk...

A lovaink karámja is már nagyon égett akkor. Lángoló sörénnyel örülten kitörtek, s futottak szegény állatok. Ugrok föl a kőfalra, lán gozó gerendákat sűrűn hajigálok a törökök közé. S de sokan vannak mijeink halva a földön.

Utolsó támadásuk vót hajnallatkor. Üszkös, füstölgő kapunkon megint bétörtek. Vótuk már csak talán négyen. Hadnagy meg ordítva éneköll és kaszabolja őket. Ollan, mint egy végítélet. Aztán az üszkös gerendák közé futok, zuhognak le, feküszöm a földön. Halottak alá én elbújok. S hadnagy nyögésit hallom: „Lökjed szűmbe a kardodat, ne szenvedgyek...!”

S viczorít.

Látom, nem hal bele. Hátulról a balkarját érte a kardcsapás. Nem volt egy vitézi mód abban a dulakodásban. Lecibálok szakadt ingét, fűzfalevél áztatott keserű vize majd összehúzza ezt. Rángatom ki a bokrok közé. Nem is látnak. Láza ugyan lesz. Lovasok nyargalásznak az udvaron megint. Rombolhattok má'. Nincs mit. Minden pusztul.

S csak szitkozódik. Hogy én a naccságos úrnál hányszor tettem rá rossz szót. Ez azt hiszi, tán mindig bésúgtam őtet.

„Haj, nem értesz te semmit! Mert annál inkább nem szóltam rula d soha, hogy ki nem állhattlak, tudd meg.”

„S a vessző az jogos vót néköd. Azért haragudc?”

„A vessző, az jogos vót.”

„S akkor hát engem mentesz? Azért-e mer' elpusztulván nem vóna kitül kitudnod apádat, mi?”

„Anélkül is. Mert nem értesz te. Magadrul ítélsz, amilyen vagy, s te tán szoktál bésúgni. S ha talán egy tiszta felkelt holdnak széles orcájába néznél, mongyad, hát ilyesmivel őtet zaklatnád?”

„Az igaz, te holdvilágképű! Érdekelném én éppen a holdat?”

És káromkodik keményen. Szorítom szíjjal a karját, ez nem fájhat. Ruháját is levagdostam. Már kezd félrebeszélni.

„Oszd mé' nem ölsz meg engem?” – ugrik föl, mán félig elborultan.

„Lehet, hogy gondolod, érdemelnéd? Apám öljje voltál?” – hümmögök magamban. S nyomom vissza, ne ugrálj annyit.

„Idenézz!” – mondja. S kinyíltott baltenyerében török talizmán ragyog.

„Ibragimé vót. Mocsárba én fojtottam, mikor a jánnal szerelmeskedtél.”

Döbbenve hallgatom.

„Szép ján, mi? Hisz avvót az annya is.”

„Micsoda?” Hátratántorodok álltomban. „Az az! Valamikori szép táncos egy kocsmái szép ján vót az annya is. Hej, régi történet. Mint Kálmoska, akkörül.”

„S elvettem Ibragimtul. Mint ez e' – mutat a karjára – ez se arcra sebzett engem. S én se a szembe harcot kerestem, má megval-lom. Ugrottam én rá, s hátulról fojtottam fejit a vízbe. Mit vitézi mód? Ha arrul van szó, kit legjobban szeretek?... Apádnak is gyilkosát fojtottam... Mert elment a katona a paraszthoz, hogy gyere test-vér háborúba... Az a katona én vótam...”

Hallgatom. Kit öltél te? Köhög, vére buggyan. Mán belső vérzése is van, látom.

„S nesze!” – nyomá markomba azt a talizmánt. Rajta a félhold.

„S hát lássad, hódvilágképű, itt a félhold. S hát adtam néked éle-tet. Védve török Ibragimtul. Az én nemzettem, szerette egy lányo-mat? Mert ő az én nemzettem, szerette lányom, tudjad... S nem hit-ted? Hódvilágképű, te!”

Egészen el vagyok kábulva.

„Osztán mit nem értek én? Te szerencsétlen...! S mennyj innent! Haggyj engem!”

... Maradtam, természetes. Mert jó volna hinni. De jó volna.

S nem tudni aztat, hogy Kálmoska apja bizonyosan az Ibragim. S bele kellene örülnöm, ha én eztet még kutatom... Nevelte őtet a vajda népe. S hadnagy meg tulajdonította magának...? S de jó volna hinni. Avvagy mindegy is?

Hátamon vittem Idushoz. Túl a nádason. Nehéz vót, s kijabát sokat...

Damó írja a palánk ostromlásakor

Az én volt hollófekete hajam hófehérre vált,
Az én sok bánatval tele életem nem kíván több halált.

Ég sötét madara zajjal alkonyatkor égen át
Annyi szárnnyal, annyi bajjal seregelik erre át.

Mintha volna, mintha volna én egy nehéz sóhajom,
Erdők lehet, mezők lelkét elfulladván folytatom.

Aj, miért van, aj, miért kell emberekben gondolat,
Választanak életekvel caplás-patás olly' lovat,

Aki szaggassa, gyötörje síró földjét mezőknek,
Szoros gyepőlön körbe-körbe, 'szt sár léssz mindég, dögölj meg.

Illen ez a' zéletemben jött boldogság, mintha tán
Monhatom, hogy nagyon jól fáj, tisztességös igazán.

A csönd

amely csöndben vagynak néma sikoltozások és fölhogadott sok kérdések is

– Most nagy csöndet érzek – mondta a hadnagy. Jön majd a láz, s fokozódnak a fájdalmaim. Ordítottani fogok. S mit téssz? Vagy itthagysz, és elmenekülsz gyáván, vagy belémölsz a lelket. Ne hallja török a kiáltozásomat, aki elárulna.

– Békülj meg – mondtam neki szelíden. S hallgass... Emlékszel ugye, a kisfiúra? Aki örült asszonyrokonával került át a Suta udvarába... Nézett és mosolygott. Sosem válaszolt. Az, akit apró korátul lovagolni tanított a Suta. Akit úgy szeretett az Idus.

– Igen emlékszem. Közös a bűn. Te is benne vótá, ártsuk bé őtet a vallató papnak. Mondtuk, ő árulta el az ágyúkat. És, hogy ő vót Dózsa ide visszajött kis fürkésző legénye... Pedig te voltál az.

– A törököt én csaptam be. Csakhogy a nagyságos úrnál egyedül te tetted a vádat a kisfiúra...

– Hisz az... úgy is megbolondult. Mint az asszonyrokona...

– De egy tiszta lélek volt. Mosolygott. Kislovat, kis malomkereket faragtam neki a patakvízre, avval szeretett játszani. S néha pedig fé-

lelmes zokogás tört rá. Összevissza csikarta az arcát... Szép kisiú volt. Véle köll a te lelkednek elsámolnia. Mert ő belehalt a vallatásba.

– Nem közös a bűn velem? – meredt rám félfelültében.

Nem szóltam. Tudja. Amikor kiderült, hogy árulkodni járt a nagyságoshoz, s reám tette a vádat, mivel irigyelte a török bécsapó ügyességemet, akkor megmásította szavát és azt hazudta tovább a papnak, hogy nem én vótam a két török kém felvilágosítója. Hanem a kisiú. S nékem meg, hogy íme életemet mentette meg a vallató paptul...

Néztem, börsönyös az erdő. Tél lesz nemsokára. Elfödi majd a hadnagyot a hó, mint a fehér tisztaság. Tudta. Kértem, könnyítsen a lelkén.

– ... igen, belehalt. Aztán a Suta tégedet nevelt, mielőtt elküldött volna tanulni a nagyságos úr...

Néztem a hadnagyot. Valóban rosszul emlékszik? Hiszen engem nem a Suta, hanem nevelőapám nevelt. Akit aztán egy éjjel halottan találtam az úton. Igaz, hogy Idus kedves volt hozzám, serdülő leányhoz, amikor hazajöttem a különös itteni kalandokba, és már csak azon szomorkodtam, mi leszen belőlem...

Mintha gondolatomat folytatná:

– Idus mijatt irigyöltelek. Hozzám lett volna való, nem hozzád... Felnyögött. Megitattam, homlokát töröltem.

Ez volna baj? Nem tudta elfogadni, hogy engem sokan kedvesebbnek találnak, mint őtet? Naccságos úr jól tudta, hogy a kisiút a hadnagy vitette a sírba. S visellte-e a lelkének terhét a hadnagy a kisiú miatt? Hiszem.

Mikor úrfijak csizmapucolló szolgalegénye vótam Vittembergában, csak füllel eltanultam sok okosat én. Könveikben olvasgattam, amikor engedték. Visszatérve, amikor az örmén asszonyomat szöktettem volna ki, talán az egész világbul... hej, inkább a nádasba, ketten élni, hejh, de megbolondult bennem a vér akkor...

S megbűnhődtem érte. Elszakították és messze vitték tőlem. Mégis lett nekem szép fijam. Idus nevelte, s éngem meg szívesen fogadott. Idus. Öreg Suta? Nagyobb vót ő nékem, mint az Isten. Mert ő is mindent látott.

– S mondjad, én írásaimba te miért irkálltál beléje másokat, mint amit én írtam? Sokat meg kitépdestél belüllök. Nem hiszem, hogy Idus mutatta néköd az írást...

– Átírtam, igen. Ha mán nem volt hozzám kedves...

– S ha talán mutattad volna, hogy tudsz te lenni gyengéd, s gyenge is...?

– Azt nem lehet. Parancsolás dolgában nem lehet.

– És személyesen való ügyeidben? Ott sem? Asszonyokhoz jó lenni bizalommal...

– ... s hát mért nem szerettél engemet akkor? – kérdett... te sem – tette hozzá.

Hallgattunk. A hadnagy arcán erős grimasz szántott végig. Két kezével hadonászott, kezdett félrebeszélni.

Mért voltál te mindig gonosz hozzám? – egyre ezt akartam volna megkérdezni tőle. Aztán letettem róla. Ott sem segített, ahol lehetett volna. Más dolgokban is? Amikor a Kálmoskával voltam a nádasban... Hadnagy mondja, hogy megmentett engem a török Ibragim halálos vasátul. Mert az lesett minket és ránkátamott volna. De ő legyőzte a törököt. Merthogy ő is ott volt.

Kitisztulva nézett. Nem gyötörte már a láz. Arca kisimult:

– Titkomat mondom.

Tudjad, Ibragim a te nevelőapádnak, a kőházas parasztnak, akit az országúton halva leltél, annak tulajdon fia volt. Tőle rabolták el. Akkor te még nem itt vótál. Tudom, cigányokkal kordéjn jöttél. S má ott volt véled a szekérdérékban a Kálmoska pöttyöm kisleán. Ám az anyja akkor több évnek óta mán az én ágyamot melegítette. És a Kálmoska az én lejánom. Amikor tanulni állott az a végi legén, akkor a szép leján elhagyta a táncot a csapos gazdánál. S szekéren járt újra. Ide vissza-visszatértek.

(Én, mint apró gyerek a Tiszán túl tanálkoztam véllők. S kocsiba fölvettek. Kálmoska vót a kisgyerek-menyasszonyom.)

Hallgattam a hadnagyot. Hogy ő a Kálmoskájára vigyázott a nádasban. S mivel véle vótam, mentett engem is. No igen. És megölte azt, akiről csak tőle tudom, hogy az volt apám gyilkosa. Ezen elgondolkoztam...

Törököt leölte? Azt ki nevelőapámnak, a saját édesapjának volt legyilkolója. Országúton, mikor elvitték a lovat meg az ökröt... Így mondta a hadnagy.

– Légy hálával. Megmentettem az életedet. S adtam néked az életet leánnyommal Kálmoskával is... És látod, nem sok van mán. Elvégeztem. Ölelj meg.

Hallgattam.

Meggyónt nekem. Vajon igazat?

Kálmoska nevetve mondja, vajda az ő apja, és anyjától sem halott egyebet. Pedig jártak itt a mondák, hogy tán az is lehet, Ibragim vóna a nemzőapja. Mondják át-átszökött sátarába az az asszon.

Hadnagy hát úgy tudja, avvagy úgy akarná tunni, hogy mégis az ő leánya az én kedvesem...? Hej, hadnagy, hadnagy...!

– Ölelj utoljára, s egyszer az életben. Balkarjával erősen ölelt. Arcát is arcomra szorította.

– S tudjad – mondta – nem a sasos vasgombom nyomja melledet, ahogy a mellemre szorítottalak...

Tőre nyelének a vége volt az. Hirtelen rándítással verette volna át a szívét mellem nyomásával.

De a karját félrelöktem. S hátamon Idushoz vittem. Idus ápolja mostan.

Damó hümmögése

melyben kibontakozik, hogy miféle ok miatt vagynak öszvékeverve az írásnak módjai

Én má' gyanéttom, hogy eztet az én írásomat valaki igencsak vizslatja. Tanálom ugyan eresz alá bégyukva, ahol őrizni szoktam, még nagy szerencse, hogy esővíz el nem mosta volt.

Hogy az Idus nézegeti, aztat tudom. De úgy ismeri minden rejtekgugát ezen háznak, hogy végképp elüle eldugni nem bírom.

Aztán mikor megint veszem elő, hogy folytassam ezen krónikámat, látom ám, hogy bizon összevissza vannak itt írva a szavak.

Az is lehet, hogy már nem emlékszem, miként írtam?

Deám látom, hogy a tintának is többféle színe adódik. Amivel én írok, ez kissé lilás színű, mert bodzabogyó leviből van csinálva, a másikat meg gyanéttom, hogy korombul vízzel van kikeverve.

Aztán meg az is föltűnik nékem, hogy a hadnagy a saját nevét néhol nagybetűre javította át.

Hogy Idus micsinálna az én keletkező históriámmal, aztat nemigen tudom, csak sokat sóhajtoz, tézsi mellére keresztben két tenyerit, s mond nékem:

„Te, Damó, te, Damó, Damó, nem értelek én tégedet. Hát nem volt jó tenéked ittenek az én szoknyámnak környezetében? Hát minek köllött neked még a hadnaggyal is összebogozódnod? Tán a féltékenség vitt rá? Tudhatod, hadnagyot nem szívelhetem. Én csak tégedet szeretlek, te hüle...”

Ebből aztán gondolom, hogy Idus, ha elolvassa is, amiket írtam volt, azért bele nem firkáll...

De – fényes égből hull a hó,
virág virít a fán,
és réten-erdőn jár Damó,
az átkozott zsvány.

(Damó balladája, 6-dik strófa)

OKTÓBER

Beszélgetés az időkrül Pál úrral

mely mutatja, hogy a jó történet éltet mindeneket, s nincsen időhöz kötve

„Hallom, történeteket irkálsz” – mondta a nagyúr.

„S pedig dugdosom. S mint Idus meséli mindenkinek, elolvassa. Mert kikutatja.”

„S hallom nem szereti, hogy leábrázoltad őtet. Azt, hogy mint tépi meg a fejedet, mikor haragszik. S igaz?”

„S hát azért írom. S magamot is írom, miként lobog a gatyám. Hol üldöz engemet tán valami sütőlapáttal vagy mivel nyomomba csapdosva. Igaz, néha esik hasra.”

„Mondhatom, jól nézhetek ki. S mér köll ilyet írni?”

„Mer a népek az ilyent szeretik. S nagyságod is hogy neveti, ugye.”

„No, jó, jó, de most már igaz vagy nem? Télleg így vót? S hát a hadnagy pofozása rajtad? Az is vót?”

„Mán, gondolom, ha érdekes, akkor vót.”

„Jaj, te! Oszt magadot is így alázod, csak hogy légyen érdekes?”

„Nem. Mert azt is lehet tudni, hogy ami mán így van ábrázolva, az többet nem lehet. Köll másat, újat csinálni. S nem csak a jáccásban, a deszkán a népeknek.”

„Hát mit? Mán majd elszégyelli magát a világ, vagy mi? Hogy tán ne utánozza azt, amit bémutatnál? Így gondullod? Te Damó, te Damó! Hogy miköt ki nem tanálsz.”

„S még, főleg, amiket még ki nem »talállok«. Mert mán sokat kitanáltam, miként igaz. Így-e?”

„Hanem, ha írod, hogy a hadnagy tégedet csak megpofoz, akkor miért mégis elrontottad a játékot, amikor visszaütöttél neki?”

„Az vót rendkívüli eset.”

Nevet a nagyságos. Azt mondja:

„Pádovában láttam Arlekinót. Néki is elő van írva, miként tegye magát a színen. S azt beszéll, amit kíván, csak a történet menetitül el ne térjen. S tapsolják, amikor jó beszédek tud mondani. Ollant, aki nincs is néki leírva. Aztat ő tanájja ki. De, mondom, amit cselekedni köll, attul el nem térhet. S te meg? Megvered a hadnagyot a színen? S nem is vót írva, mondgyák.”

„S a történet addig él, amíg tudjuk variállni. Így emberekkel történik, él a történet. A történetet viszontag meg csak emberek történhetik, hát így ők a történettel, általa és benne is élnek vele együtt.”

„De ám ember nem él örökké...”

„Ez igaz. De a lelki valóságban mégis.”

„Úgy, hogy mások jáccák a vót embereket?”

„S nem? Ok azokat éltetik magukban.”

„A történettel...”

„Ja.”

Fejit csóválta a nagyúr, közben meg mosolygott. Mert annyira kérdezte, hogy mit lehet tenni, amikor minden elvész. Haza, föld, minden. Köll jáccani a fájdalomat. Majd elfájik. S mondom is.

„Elfájik a fájdalom?”

„Köll legyen.”

„Haj, haj, Damó” – mongya a nagyúr.

Nézeget nagyon. S kérdi akkor:

„Hát azért amikor a hadnagy megpofozott tégedet a jáccásban, s fájt neked, te mért ütöttél vissza? Az nem vót írva, hogy visszaüssél...”

„Jó, jó, de az azért vót, mer nem tett különbséget. A jáccás meg az igaz között.”

„Talán a hatást akarta fokozni, hogy igazinak mutatta be, nem?”

„Jó, de az nekem nagyon fájt. Akkora egy pofon.”

S má’ úgy nevetett a Pál úr, hogy na.

„Oszta mé’ nem fájtad el a fájást? Mi? Vagy ez nem olyan?”

Hallgatok. Nem érti tán, hogy tényleg más? Ha jáccom a történetet, s bármilyen vélem jáccó hiszi, hogy mostan rajtam fordítja meg

aztat, amit én mutatok bé a megírással. Igaz, hadnagy még belé is irkált. De a színen a Soma jácca hadnagyot. S mondtam neki, ne keverje össze a kétféle fájást. Mer ha nekem nagy pofont ád, híresztelvén, hogy mostan igazabbat jáccik, hát tüllem megkapja viszont. Ha cimborám is. Oszt mondom a nacságosnak:

„Az úgy van, hogy nálunk a jáccáskor is van előírva a cselekmény sora. Attul eltérni nem lehet. Osztán ha a színen mindenki akar mást csinálni, mint előírtam, abbul lesz a zavar.”

„De beszélni beszélhetnek, amit akarnak?”

„Hát. Csak a történet el ne kanyarodjék. Mert akkor vissza köllök kanyaréttani.”

„Jó nagy pofonnal, mi?”

„Ja. Úgy, hogy kitessék a való.”

„Szóval, Damó, azt mondd, hogy amíg a történet él, addig mi is élünk? S ha meghalunk, más ember veszi át a helyet, hogy éljen a történet? De miért nem játszhatja mindenki csakis önmagát?”

„Mert kevesen vagyunk, nagyságos úr. Mi, magyarok, kevesen vagyunk. S más is köll játszani, amiként van a történet.”

Mán vártam, hogy emlékezzék, amikor este beszélgettünk a Sárvárba indulásom előtt. Akkor kérdezte, hogy mi van, ha pusztulunk, veszünk... Hát ez van e! Így köll csinálni!

S emlékeztetem, mert nem mongya.

„Ja, igen, igen” – bólint aztán méges. Úgy elgondolkodott, ugye.

(Gondújja a naccságos, még jó, hogy lökött ez a Damó. Mert így majd kisebb gyanút kelt, amikor át kell jutnia a törökök közt Esztergomba. Márpedig kell, hogy odavigye a rábízott oltári szencséget. Csak ám most nincsen olyan biztosítékul a vajda népe, mint a Biblia esetében volt. Osztan magyar templomban kell lennie annak a szencségnek, s ott, ahol még nem úr a török. Mert itten a templomot is felgyútotta, s akkor naccságos úgy határozott, hogy Damó által elküldi.)

„Csak az jó benne, hogy magyar szó van a jáccásban. Ez jó. S becsüjétek is meg, aki eztet beszéli, ha nem is nagyon kimódoltan, hanem csak egyszerűen, nem oskolázottan...”

Aztat tészem én. Én la, Damó. Ebbül, ni, ittenek lesz a szépség.

Ez is ollan, hogy nem azonnal tudható, mi miért van úgy, ahogyan van.

Lám még a kapura tett gúnyírást se értették mingyá. Ugye? Hogy majd megtudják-é?

S majd meg is tudták.

Majd meg is tudták, ugye. Ilyen az idő következése. Hogy majd tudták... Bizon!

**MAGYAR-ORSZÁGBAN,
ÚGYMINT
OZORAI BÁNSÁGTUL MÁRAMAROSIG,
FOGARASFÖLDJÉTÜL A CSALLÓKÖZIG
KERESTETIK**

**bizonos jámbor Damó,
aki eszéki béget maga kezével
alázólag meggyilkolta volt
ítem oltári szentségei meg elrablotta.**

Kézreadója 100 aranyokban részeltetik.

A veszprémi vásár látogatásakor

melyből tudjuk, hogy a hadnagy milyen cselet vetett Damónak

Vótam Veszprémben, s látom a hadnagyot, amint a templomtorony sarkában üldögél. Keziben fényes tűre, s aztat dobája. Népek nézik, mint pontosan tudja eltanálni az előfutosó patkányt, s még a farkát is lemesni. Érdeklődnek. Állok én is, s nézem.

S képződik nékem egy valamikori képe őneki, amikor vót fijatal, és aztán nekünk mutatta nagy ügyes tudását. Az vót egy karddal való mutatván, amilleneket szoktak végváriak csinálni, s eztet csak ő. De ez rég vót, s nem illen, mint ez a mostani.

Az úgy volt, hogy néki az asszonnépek hoztak egy kappanyt. Kappany vót koppasztva, s vót jó darab. S ez arra vót, hogy véle a tudását bémutassa. S amikor kapta kézbe, hát jól megfogta, és körben járkálva mutatta. S még közben jól jóízűen megmondva minden testedarabját a kappanynak, mindenkiten nevetéseket csiholl.

Humoros egy beszédekert intézett hozzája. S jól szabadszájúlag megmonta, hogy mellik része mi vóna. S eztet nevették ottan. Asszonok arcukot köténvel takargyák, s úgy mosolyognak onnan kifele.

De el nem futnak. Mert várgyák a mutatvánt.

Vót a hadnagy egy imponálló a világospiros selemingiben, ahogyan ottan járkállt. Lejánok érette még két kezüköt összetéve a combjuk közibe is dugták a szoknyás lábuk közibe, hogy el ne csurrintsonak talán, annyira izgulnak.

S ez vót hadnagy férfias egy büszkeséginek meg tréfálós hangulatának egy esete. Mán igazándi.

S kikerekültek az tekintetek. Ő meg tészí szépen lassan a fejire aztat a kappant. S véle járkál, s úgy tész, mintha az meg leesni akar, és úgy kiegyensúlyozza méges, ugye. Igyen jácca magát, népekből előcsiklandozván az aggodalmat, le ne essen, mert akkor hogyan csinálja meg. S kicsinként ide-odaugrál, hogy mán mulatságos az ő mozgása. Gyerekek meg visítanak jókot, úgy teccik nékiek.

S megint szép büszkén, jó derékkel, vállal körbelépeget. Hadd nézzék. Hiszen termetire is becsöletes.

No, akkor végre megáll a kör közepin. Kicsit még pontosabban béigazítja. Még jó párszor, hadd feszüljön, akik nézik. S lassan az oldalán függő kardjához finoman nyúl. Oda nem néz, hanem láccik, hogy az egyensúlyozás a fő gondja, kardot meg úgy csettenti, ki is lökteti fölfele igen finoman, hogy nem is lehetne hallani, ha nem vóna akkora egy feszülő nagy csönd, amint hallgatják.

S lassan elővonja. Lassan arca előtt elhúzza, hadd csillogjon rajta a napfény. S nemsokára térgyibül megroggyanik, s felvészen egy ollan állást, hogy ugrani készülő macskáé az, s meg jó csizmájának pereme szélén kicsinként helyezkedik. De ollan ám, hogy erő érzete is nagyon láccik.

S még akkor újra elneveti magát, ejti kezibe kappant, s lazítja el lábát. Mán ollan idegesen kacagnak mindenek, hogy annál még többeket odavonzanak, ugyan, mi leszen itten.

No, elég. Akkor gyorsan újra vissza, s a kardot megint elvonja maga előtt. Majd aztán... mint egy millomod pillanatban, hogy nem láccik, s inkább talán csak hallatszik egy suhintás. A megvillanó karddal a feje tetején tartott kappanyt széjjelhasítja. De úgy röpül ám a kappan két darabban, hogy csak a feje meg a nyaka van egyik oldalához tartozólag, máskülönben pontosan szimmetriájáson egyforma. S csak alig a hadnagy homloka fölött egy ujjnyival vót ottan ugye.

Hát aztán az ordított boldogság! S én aztat a fijatal képit a hadnagnak így emlékezem. Mán amikor lett hadnagy, eztet elhagyta, mondom, mert azt monta, hogy komolnak köll magát viselni, s nem való az őhozá.

... de hát mostan meg a patkányt hagyigálja.

S ottan van egy hentesféle, s akargya mutatni, hogy ő mennyire hogy becsülli, s lép oda, hogy vállát megveregesse néki. Hadnagy eztet hagyja, aztán rájanéz a dagatt hentesformájúra, s kezire, mutatván, hogy végye le onnan a mocskos mancsát.

Az tán nem érti, s akkor a hadnagy kicsit moccant vállán, ügyesen, mint párduc kimoccan onnant. Csak visszanéz. Nézi ötet. Az meg elpistull, ugye.

De hadnagy mán lát, s szemivel üzeni, hogy „No, hát, mi van?”

Menek oldalt, hogy az oszló népeket ne akadálózsam a pénzeknek odadobállásában.

Csak sohajtok. Hogy illesmibül éldel.

„S mit csinálsz te ittenek?” – mondom, ugye.

„Mit, mit! Hát nem látod?”

Aztán rámnéz alulról fölfelé, amint ott ül a kövön, s mondja:

„Hát te meg az én ruhámot viselled? A szép tükröcszizmámot is felhúztad?”

„Ott hagyta a kocsin.”

„S mér köll az neked?”

Majd elneveti magát.

„Értem – azt mondja. – A vásári játékokban éngemet személyesítesz meg. Mi? Te jáccod a Hadnagyot. Azt hiszem, értem.”

Naná, meg azt is, hogy hordom én a ruháját játékon kívül is. Először, mert nincsen másik. Másoccor meg így hiába keres engem a török az Ibragim megölése vádjával, mert hát ez, ugye mán így ment széjjel a népek közt, hogy én vagyok az Ibragim öljője a Kálmoska mijatt, mikor minket meglesett, osztan ha én a Hadnagy vagyok, akkor nem vagyok a Damó.

S látom, eztet gondolja a hadnagy is, de kérdezi:

„S azért a Damót is köll valakinek jáccani?”

„Köll hát. Őtet meg, vagyis az én személetem a Soma jácca. S népek hogy nevetnek a török piacfelügyellőn, hogyan tészünk belülle bolondot, hát az fölrohan a szekérre. Rángatja a Somát, hogy ő a Damó. S akkor csak kiderűt, hogy ez tévedés. S mondtam néki, hogy ez egy játék, má ne keverje a valóval.”

„Osztan a templom ajtaján ottan van a rajzolat meg az írás, hogy mennyi aranyokat kap, aki megtanálja a Damót, mert ő az Ibragim öljője. S nem félsz te?”

„Mondom. Én a Hadnagy vagyok. Soma meg a Damó. S mivel így össze vagyon keverve, ki igazodnék ki rajta.”

„De a bizatással mi lesz? A szencség eljut-é Esztergomba?”

„Az is lehet, hogy éppen emiatt Hadnagy képiben viszem el.”

„S mán meg te lészöl a Hadnagy. Helyettem?”

„Aztat nem. Ha bizatásom végire érek, lesz még üdő, amikor én lehetek az igazándi magam. Vagyis a Damó...”

Így beszélttem véle a piacon.

A vásárban

ahogyan ezeket a történeteket még jácca a folyton változó idő

„Hozzád beszéllek, koma, hallod-é? Hé, Damó...!”

Soma a vállával ellökte magát a cellámon belül a vasrácsos ajtó-tul, közelebb gyött hozzám, s csak lábfejjel maga alá kanalazván az otromba háromlábú széket, tölgyfából valót, leült szembe vélem. Megkenyhettem istrázza markát, hogy bébocsátassék.

Fölkönyököltem. Lócám vót vastag lánccal megcsináva falhoz, hogy odaerősítse, mint pócot. Osztan nézem Somát.

S mondja: „Te, pajtás, elgondolkoztam terajtad. S barátodnak engemet nevezöl-é?” Mondom. „Hát, azért – folytatja Soma – s nézd, hoztam ezen két röndös fűrész-szálakat néköd, ittenek la!” Csizmája szárából két valóban jó röndös ki szálífűrész eszközöket

eléhúz vala, jól megmutatja, látni lehessen, s meg dugja szalmának közibe. „Mer – mongya – eztet a te ügyedet én, mint cimbora is nehezen, hogy megértem. Mondok, ha mán vótál a Kislengyelbe, mért akkor ottan nem marattál? Csak onnan es el-megfutottál? Mint lóti-futi teketlen egy kutya? S tán lelkednek lett vóna jobb, ha véle ottan megmaradsz, asszonodval. S mongyák, hogy ő ottan lett valamely szép királynő, s néked gazdagságokat is adott. Ha így van-é?”

Csak lehajtom fejemet. Szégyenbül, hogy egy jó cimborámat ennek okába is jól béavatni nem tuttam. Hogy élve nem tanátam asszonomot, s méges hazudom, hogy vót még élő.

S monja: „No felejj!”

„S mé montam, mé montam, hogy királnő lett vóna. Meg aztat, hogy még vót élő. Azér montam, hogy jobban fájjon. Mert hogy fájdalomban még van, s mintha élő. Azért, hogy énbennem fájdalom elvégezi magát, s kinek ahhoz vagyon még köze rajtam kívül?”

S mondja Soma: „Nem is jártál te Kislengyelbe. Se Kassába, se Besztercébe se vótá. Csak vagy te itten a temlecbe, mert a szencségöt elloptad. Cigánlással te kalandokat megéltél-e? Mert aztat mesélik itten. S hát meg mikor Sárvárbul titokban hazagyüttél, ugye, hogy magadot szégyenletted. S Idus tégedet elbújtatott? Azt hiszed tán, nem tuggyák a népek?

És még kalandokrul szólnak, kiköt nem érthetek. És egyáltalán nem mentél te Kislengyelbe. Csak búttál el, osztan írogatsz mindenfélét, így van-é? Mán igazat kimongyad? S hát mikor megfogtak, hogy szencség eltolvajlását magadra vészed?

Koma, innent nélkülem ki nem szabadúsz, ittenek elrohacc. Ha meg hazuttál mán, akkor hazudjál jókot. Hazudjad a királnőt. Mert mink az illeneket szerettyük.”

S nem tudom én mondani Somának, hogy hazunni ebben a dologban nem es lehet sem egyik sem másik felirül dolognak. Mert úgy vagyon, ő meghalt.

Lázajim akkor is sokáig nem múltak el vala. Es vót utam, mintha lázas képzeletemben? Vót egy ollan utazás? És ha bennem talán kúszálva is, de vagyon azon emlék, hogy ottan vótam. De hogyan hogy vót ez? Amikor meg mán nem vót ő élő? És vót eltemetve? Bennem a zavar. Így képzelem, hogyan vóna jó megoldása dógoknak, hogyan vót vóna...

Két fűrészs-szálakat keresztnek tészem egybe, menek istrázsáhol, s mondom néki: „Erössen megparancsolom néked, hogy innen éngemet kibocsássál. Szájával néked eztet parancsolja a mi életünk!”

Mint ki álomban, engedelmes. Ollan bódítottán reája nézek, kit térszen az egy igazságomnak a tudása.

... A sok népek akkor mán tapsótak. Löktem bé a temlec ajtaját, csak vót csináva hitván zsákbul, ugyan Soma ötet mintha sziklának megföstötte, de hát játékban vagyon az igazság, népek aztat ne vegyék számíttásba.

Akkor ottan állunk, meghajolunk és tapsónak nekünk.

... Kálmoskám, ki játéknak rendje szerint volt mostan öltözve ör-mény asszonyomnak, kezemet megfogja, s együtt hajolunk.

Aztán nyújtjuk hátra a kezünket, hogy a többiek is megfogják, s együtt köszönjük a tapsot.

Lép oda fiam, grimaszt csinál, a fiatalabbak viharosan tapsolják.

Bár Idus szokott berzengeni, nem minden jelenetet szeret. Azt mondja, nem is úgy volt.

Csak Soma van némely zavarban, azt mondja: „Úgy szorít a csizma.”

Vajda löki oldalba, nevéssen már. S mert látják, hogy háromat is játszott, nagyon tapsolják. Mert önmagán kívül nemcsak a hadnagyot, hanem a nagyságos urat is. Hadnagy ugyan most kalapoz, piculát szed. S él.

Ugrálunk a szekérre aztán. Fürgének legyintek ostorral. S mondom, jó volt, hogy megint változtattunk. Hát azok is megnézték, akik látták már. Csak az törökök néztek csúnyán: s mit akartok? Ti szavatok szól minden torony tetejéről, az hízeleg. Már alig van magyar szó. Csak ez itt.

És ám van egy nagy találmány. Ez a múltkor lett. Kálmoska kezében két vasalóval állt a kordéj mellett mikor monta: „Mér nem jác-cuk aztat, hogy akik bėjönnek nem csak tojást meg fillért adnak, hanem hozzanak egy-egy nagy követ is. Ti meg fejezzétek be a játékot azzal, hogy építünk egy várat. S amit elkezdedek a színpadon, a népek jönnek a nézők közül, s köveket ők is rakják a falra. Vagyis ők is jáccanak velünk, így lesz nekünk kőből színház...”

(Mondom neki, mit lóbász itt két vasalót. Válaszolja, csak azér, hogy így jobban szét tudja dúrni a ruhákat, amiket vasall...)

S nézd! Milyen okossat mondott. Így is csinállunk. Igaz, a török mindig bontatja, de mégis mindig újra építjük.

Aztán adják is a garasokat, meg a tojást, sonkát. Soma megint mondja: „Baz’meg, húzd le már”.

S amint hátamot lábbal nyomja, mintha rúgni akarna, nevetve előrebukok.

S megérezem azért, mint ragyog képembe az Isten jó napsütése.

Egy áfírt oldal Damó könyvéből

melynek végezetével imáját mondja

... mikor kicsobbantom a vizet a vályúba, zuhog a tiszta víz, miért támad bennem olyan kép, mintha levágott testtagokat és fejeket öntenék magam elé?

Teremtés, adj nekem erőt. Hogy immár ne kimondjam, hanem lebíriam a tolakvó rémületek képeit! Amikor a villát markolom is, szinte lepattognak róla körmeim, olyan erővel szorítom. S mondom magamban, teremtő, Teremtő, élet...

Magunkra vagyunk mindig hagyatva. Értjük, tudjuk, védjük egymást magunkkal, amíg csak lehet, s nincsen idő elmélkedésekre. Ha morzsánként szedegetem össze életemnek minden menteni képes erejét, keletkezik bizakodás bennem. Erővel imádkozom magamban. S jó, hogy írhatom is... igaz, most, ezt nem azon sorok közé a Bibliában, amit előbb írtam, mert ott hely a betűknek már nincsen, hanem másik helyen, itten, hátrább... S nem tudom még, hogy aztat általfeketítem-é majd... Mostan ez van írva itten megfordított könyvben, hogy hátulja-alja lett eleje-föntje... Istenem, hogyan adja ez a helyzet is egy elrendezhetőségét és értelmezhetőségét a mi világunknak, hogy miként vannak a dolgok? Lehet, a dolgoknak van egy vonzata-középpontja? S akörül vagyon a minden? Kit olvashatni-fejthetni innent is meg onnant is? Így támad egyszer a megéltéknek felidézése, avagy a még nem tudottnak az előre-olvasatban való izgalmassága? Utóbbi tetszik nékem. S azon közepét dolgoknak nem lehet hagyni illetetlen, azon által van a minden... Olyan, mint a szencség, kit magamnál hordok, mert a naccságos úr reám bízta, mikor Baranavárban omlott már minden. Hogy megvigyázzam, s illő helyire én eljuttassam. Kit megtenni van bennem szándék. Pedig engem vádolnak a szencségnek elrablásával a nemtudók... Ti nem teszitek eztet? De ha úgy van, meg fogom mutatni, hogy félős gyanú-okot feloldozom, s bémutatom magamat, mintha én jó szándékom magyar templomban majd ragyog népeknek, szencség, kiből rám akkor is sugárzik, ha nem az övék, mindenkié, és így enyém.

Fejemet istállóban összeérő falhoz támasztom, imádkozom, szólítom a világnak meglévő jó akaratját, ki magát mibennünk menti és fenntartja.

Ébredő legényeknek még lovakhoz ilyenkor belépni nem szabad. Öreglegin, ki első pipáját kiszíjja, üldögél háromláb széken, tudja, istenemmel vagyok, istállóban, ugyan nem igaz helyen, de ötet ma-

gamban ilyen helyen is szólítom, s méltósággal. Lovak mellettem do-
bognak, kardomot igazítottam osztán. Erőmnél vagyok, javára a jónak.

Damó imája

*Hiszek az életben, hiszek igazában,
hiszek a szeretet megmaradásában,
hiszek magunkban, szerelmes hazámban,
meggyötört szavaink felvirágzásában,
hiszek a bűnöknek lebírhatalmában,
hiszek az éltető, termékeny tudásban,
hiszek a magunkhoz tartozásban,
s mert hiszem: hogy ami van – azért, hogy lássam,
hiszek a sebeknek megmutatásában,
valamint azoknak bégyógyulásában,
ránkhazudott hazudások elsorvadásában,
miként bűzös rossznak elmulatásában,
és legjobb mimagunknak feltámadásában.*

Hazafelé

*mely mutatja, hogy kis várban hogyan tartja magát, s kücsün lányukat
miként nevelik*

S csak júnek, júnek az menekülők. Van, hogy sok éjszakán át
legénekkal járjuk a határt, segítségökre lenni. Idáig helig ha eljutnak
vala, mán vannak végső kimerülésben, szóval, kenérvel őket meg-
támogatni bírjuk.

S hogyan enyhül meg tűznek lángjától és füstjétül elfeketedett ar-
cok, mint meglátják, itthon vagyunk, még megvagyunk. Van, ki áll
meretten, van, ki sírás nélkül zokog.

Jól kezdődik a tavasz. Éles fényű hideg a Bakonbul még le-le-sü-
völt. Jég a Balatában repett egy hete éppen, mikor Zegligethbül legí-
nekkal jüvök. Szekérenn két hordó bor is vót, kit a várbul általho-
zunk Imre dejáktul, ki jó építkezéseket tön az erősítésre.

Nézem szép tavaszodásnak jeleit, s gondúlom, lenne mán szíp má-
jus, mikor didergő menekülők közül is sokan nem fagynak meg, kiköt
néha tanálunk. Mert hijába vagyon szívnek az melege, célja tudván
tart ki csupán, míg hozzánkig eljuthat, s magát itten megerőssíti. Mi-

kor már a nép emlékeiben csak széjjeldulakodott otthona, falvai, meg templomai vannak, sok üsmérteknek halála térszi a magafeladást.

Ollan gyenge az ember. S mondom, orcája megfagyik, mozdulat mán rajta nünksen. Csak meredettség. Némán mozdulló száj. Végleges erejük kicsin morzsája csak! S mikor értik, hogy mi jelentjük megmaradásukat, sokukat elhagyja maradott erő is.

Es még vannak, kik megállnak, s rebegik, hogy: „Csak eztet megéltem”, s mán csuklanak el, mint ki meghalni akarna.

Nádasban tüzet csinálni nékik nem lehet, tehát kényszerítjük őket futós mozgásra. Bárha tudva is, hogy nem érthetik, tán rabba veszszük őket. S kik is vónánk? Amikor palánknak kapuján béfuttatjuk őket, még akkor sem mindenek fogják föl, ez lett megmenekülésök.

S hordó bor is múltkor így elfogyott. Nékiek inni attam, erősíteni őket. S megint mentünk borért.

S milyen érdekes, hogy a hadnagy vigyázott, mikor a Kálmoskával bémentünk a nádasba.

Hát nem engemet védett ő meg, hanem a leányát, Kálmoskát. S miatta engemet is. És azt mondja, hogy az Ibragimot megfojtotta amikor reánk, szerelemben valókra karddal támadni akart.

Télleg adott életet a hadnagy.

S hát én? Mikor lészen unokája, Kálmoska meg az én gyermekem?

Így megyünk hazafelé a legényekkel, hol mandolafák fehérén virágoznak az hegyben. Hófehér virágbokrok, hólapda gömbök, csillogzóan kedves mandolák.

Vagytok az tisztaság! Ki süvöltő hidegben is kimutatja magát. Keserű magvakot magatokban nevelvén lehet, hogy üde tisztaságotok fordul a keservbe, föld alá menni, mintha meghalni. S növelni megint új fát.

Szállongó kis szirmot elkapok, nyelvemre tészem, érzem keserű ízeit...

Asszonom a jeges szélben gyermekünk ruháit teregeti a palánk deszkáin. Megállítom lovam, gyönyörködve nézem őtet, aztán gyors lépésre bíztatom, menjünk...

Önmagát kutatja

melyben Damó embereknek a megmentésén fáradozik

Kívánom élni erejét mindenknek, hogy mi még leszünk.

Menekülők serege zúdul vala a völgyre, hol – mint béke kis szigeten – kaszáltuk a szénát. Állativá ijedt arcokat látok vala. Előzőnlík minket mijeink testi szenvedésébül, riadt viselkedésébül való követellés, élni, élni akarunk.

Favillák meg gereblyék összvéhagyigálva, csoportban kuporgó asszonyok, gyereket rejtők, búvók, kérlelő szeműjek, éhesek és éhesek és árnyékszürke kínzott arcújak. Isten, legyél velünk! A szaladottakkal.

Mert nem ide menekül-é a szegény, ha földjét, hazáját, ím, fölétetik?

Asszonyom segélt rajtok. Polyvás istállóban vagynak, kenyeret fálnak, ledőlnek, alusznak másnap estelig. Egyiköknek-másikuknak komoly beszédjibül kiragyog szép szavainknak ízes fűzése, érezem rajtok, az én gyermekkorom nyelvit mondják, szemem is könnyezik. De nem köll aztat tudni mastan, mennyire hogy benne vagynak a szívemben, fontosabb inkább segítenni őket.

Napokig ottan vótak, kicsikét megnyugodvák. S monták, monták a szörnyűséget, miköt énmagam jól tudok. Hát csak ez ismétlődik mán örökig? Miben vagyon hát ez miü életünknek tanulsága?

Megmondom: éltetni a lehető. Ha darab kenyérvél, akkor azval, ha angyalok harsonás végitélettyivel, akkor azval. Ha meg nem mondásával dolgoknak, akkor azzal. Mégis pontossan mindent tudatva.

Néztem Krisztusban valókot. Mán ha segíthetsz, nünksen üdő beszéllni. Nékiek báránt pucollok, parázson pirítottom, osztogatom húsát. Egyétök, mint ostyát, a bárán húsát, magatokat megtarcsátok. S légyünk.

... Őszre vált hajamnak, megélt évejimnek millen tanulsága ez?

„Tudod, magyar – mondja egyikök, amikor mán elmenni készültek vót – gyereken mijatt meg asszonon mijatt elfogadtam kezedbül a báránnak húsát. Ne kívánd a nyáladzós köszönetet. Voltam legíne Zríninek Szigetvárban, néköd tehát azt monhatom, láttam Szolimánnak meghalását. Egy a mi közös dógunk itten. S méges elesett a vár. Láttam Zríninek holtát, véle vótam, mikor kitörtünk onnant. S vagyunk. Én csak kardot kívánok meg harcot. S tudjad, eztet a kegyelmezést, magyar, tüllem is megkapod, ha úgy fordulna a sor. De aztat mongyad meg, hol lehetek én katona? Merre menjünk...?”

Túlran rajtonk, nyugotnak harcossá lenni, tudom van lehetőség. De ezt tudja ő is. Bizonos. Pécsnek elestét ki tudja, s Egerét, Nógrádét északon, merre is mehetnék?

Nézem ezen embert, s gondúllo, mintha magamot, aki ugyanígy kutattam negyven éve, Mohácsnak eleste után, hogy hová merre menjek.

S mondom néki: „Zsoldos mindenütt lehecc, kivált nyugoton. De tanálsz életet Fejérvárban is, igaz, idegent. S merre menjél? Tucc-e arra menni, ahol lelkedben nincsen az idegenség? Aztat kutassad. Annak iránya nem mündüg méretik a nap mozgásátul.”

Nézett rám, mint ki ért.

„S megösmérj, ha erre jössz fegyverben. Mert ha zsoldosok dúlnak, mindegy az, millen nyelven beszélnek. Magadban keressed az irányt.”

Nyugotnak menni őket segítettem.

Az év

melyben egy öregember vízért indult a réti édes forráshoz

Van úgy, hogy az embert nem választja széjjel magát sem testében, sem lelkében a való egy világtul. Teljes érzete ez mindeneknek, s maga szerént. Mert nem zavarja más. Nem zavarják ellenkedések, s nem azoknak tudása, hanem csak jó magabízás.

Mintha mosolgas, nagyon mélrül jüvő. Van a bakonyi pataknak sikamlós meleg vize, kicsit ugyan agyagos, mégis nem zavaros, ki ígyen az réten melegedik föl, hol napsütés érheti. Vagynak benne megszínesült levelek, pedig még tart a nyár. Ugyanis a fűzfa már a nyárnak közepin ledobálja leveleit, nem mindet, de mondom, elég sokat, s ezek aztán a vízben vagynak, s ollan puhává és hajlékonnyá áznak, sokukrul meg mán a levél húsa is lekorhadik, s láttatik illen helyzetben csipkés szerkezete a levélnek, de télleg ollan, mint csipke, fekete. S ammiként kavarg, átfordul, csusszan, meghajlik, elragadja megint a víz, felülről fény hol reája hullik, tiszta egy struktúrája vagyon, kit nézni szeretek. S mivel hogy itt-ott még sárgásbarnája is jobban felragyog egyazon csipke fekete hálózatnak, hát van, mint arany.

Méregzöld-büszke a fűzfa, ki igazi élő levelejit tarttja. S aztat látni, hogy azon levelek, kik ággal együtt víz alatt tenyésznek vala, merthogy oda lehajoltak volt, még komolabban zöd színűjek. S réten lassan mán kikerics kinyíllik, mint sápatag, enyhe lila fátylas kicsi

halál. S mindezeknek felette évnék hatalmas buzgalma árad, tészí dógát. Ottan gereblyézik a szénát. Köztök asszonom.

Néha érzem, az őszbül indulnék el visszafelé, mint ki háta megett tudja az telet, s megállnék nyárnak közepinn, jünne mélrül az figyelem, sokszoros jele gyanútalanságnak, s volna érdekes, visszafelé élni az évszakot. Mint ki tudja, mi vár rájuk, mert onnan feljül jövők.

Fontos-é az, amit én tudok, nem tudom. Fontos csak az, hogy tészí dógát bizalommal a természeti mindenség. Magamot legjobban ha nem mondom, benne egészen elmerülök, vagyok, mint büszke ződje a levélnek.

Virítanak nyárnak vízi virágai, megállt az üdő felettök, hihető így is van. S énbennem vagyon egy illen nyugalom. Mely nyugalomnak mélységeit én nem borzollom, vagyok, mintha aluvólag felettök.

Lila kúszó virág búvik a nádszálaknak derekában, s fűszerszámszagú nagy levelek, mintha szárnyak, egyenletesen mozognak. Kinn meg a sárga domboldalok vagynak, mint repülésében megállapodott madár, ki szárnyait lefele hajlítja. S minden rögcskében, valamint rajta nyött minden növényekben érzem azt a lassú pontos mozgást, mely nem áll meg sohasem, mint maga törvényt tejjesítő összesség.

Én szeretem a mozdulatokat nézni is, csinyáni is. Ollan az, hogy ember, ha dógozik, hajlong, egyenesedik, lendül, s lendíti kaszát, csípőből megrúgódzik, térddel-bokával beállván kiméri suhintásnak helyit, ő maga is vagyon egy pontos része azon mozgásnak.

Vízért indultam patakhöz, s kőkorsót földre tettem. Ittenek környül vagynak hegyek, árnyékok mán így délután fele hosszan a völgyön nyúllik végig.

Én meg hallgatom nádasnak ződ suhogását, jól esik hűvöske szelölője, nyakamot, hogy éri. Vízre reája kezemvel csapok, s hűsöllök.

Látom, gereblyéknek nyele világít, csillanik meg a fénben. S gondúlom, hogy mely nagy mélsége vagyon az mozdulatoknak. Hőség most már enyhül, nap is lebukik. Elbomlóan, mint szerelemnek délfokán asszoni nézés, változik csöndes szépbe minden. Lészen jó alkonyat.

Jövömből hozzám érkező édes asszonytól az ég áld gyönyörű leánygyermeket nékem. Véle merengünk az időn. Fiúarcon. Férfiarcon. Os-apai arcon.

Tavasszal megzúdulnak a vizek a hegyekből, s a gyöngyhabzásos forgatagok ideje után egy hűvös reggelen széles tükör-ragyogás-sá csitul, nyugszik el az áradás. Áll a ragyogásban ló és ember, égerfa és halványzöld-fátylas bokor. Az elsimult víz mélyén bebetör még néhány vízer, látom, amint ágacskákat, harasztot sodor, s a patakköveken áthajló vízkupolák hangja csak a suttogás. Koromsötét iszapmélyben halak motoznak, felpattanó égőzöld fűszálak vízgyöngyterhes derekához kap az enyhe szél, és ilyenkor úgy érzem, voltam én már, éltek engem, éltek mások, éltek valamikor engem. Úgy érzem, hogy él a fiam is.

Úgy érzem, hogy él. Itt áll mellettem. Itt áll mellettem a hűvös ragyogásban, s olyan jelenvalóan, hogy látom, miként igazítja ruháját, lép odébb kicsit, s mintha őt is megérintené a tükör-ragyogás zenéje – víz-susogás, füzéres virágú nyárfa lombjai között a szellő –, fejét emeli, s mert érzi, miben vagyunk, hallgat, mosolyog. Ideérzem a fiamat. Közelítem, aztán eltolom magamtól. Koromsötét iszapmélyben motozó halak közül néz vissza rám az arca. Onnan akart megszületni, oda merül vissza, érzékenyen játszik velem, s mozduló szájával mondja: „Nem vagyok, apám, csak képzelsz engem...”

Így vagyunk együtt. Tiszta az ég. Koromsötét a patakmély, patak, gyászpatak. Érintetlen homlokomra mélyi mozdulatokat vetítő idő, árnyék, termő szomorúság...

Volt, hogy lehetett volna, hogy volt is, volt, hogy nem lett, de azért kell tudnom. Ez az én fájdalom. Enyém, mint minden élet, aki nem élhette meg a neki ígért, ajándékozott időt. Kemény tükörből ragyog rám: képzet, kitépték a lelkét.

Mérhetetlen figyelemmel nézem mégis. Patak, gyászpatak...

Ám azért – ha nincs is – kitaláltam őt. Hogyan ellenkezett volna velem, hogyan került volna kalandokba, hogyan parancsolt volna a szíve békülést a helyzetekben, hogyan, s milyen is lehetett volna – ostobának látszó? – mégis a fiam. Akit szerettem volna bármilyennek. Gyötrődő férfiszívemmel ilyennek képzeltem őt el, fiamat. Damót.

Őt gondoltam el a kavargó történetekben, ezért vannak ezek az írások. S az étellel állok mégis itt a parton, hűvös tavaszban

és minden évszakokban. Arcát képzeltem a teremni bátor magabízásnak helyéül, amikor betűkbe fegyelmeztem a rémületet, s arra bátorítottam, hogy legyen. Szörnyeteg-lelkek ijesztése ellenére is legyen.

Így gondolkodtam Damóról, akit púposnak mondanak, én, a hadnagy, aki elképzeltem és megírtam őt.

Damó balladája

Fényes égből hull a hó,
levél se leng a fán,
réten-erdőn jár Damó,
az átkozott zsvány.

Nádasokban bújdokol,
az arca hófehér,
sáppadozgat, mint a hold,
csak ábrándokban él.

Fényes égből hull a hó,
egy hulla leng a fán,
szűk kötélbe bújt Damó,
az átkozott zsvány.

És hómező és jégpatak
sötét mélyére hull,
egy széttört arc a jég alatt
elnyugszik szótlantul.

És fényes égből hull a hó,
s fehérlő némaság
rejtí arcát szótlantul,
s az átkozott világ.

De – fényes égből hull a hó,
virág virít a fán,
és réten-erdőn jár Damó,
az átkozott zsvány.

Damó

Irritációk és alakoskodások

Május

- Dalolt a pacsirta** – melyből megtudjuk, hogy kár a vitéznek gögösködni, amikor nem tudna elrejtőzni az ártatlan és igaz békés élet mögé. Kiért vagy, merthát különben minek is vóna7
- Holdudvar** – melyből azt tudjuk, miként nehéz harcossá lennie a gyermekembernek, kivált, ha mézen-tejen nevelődött vala9
- A vallatás** – a pásztorok, bizony, hogy nem engedik a fiatal pásztort öfö-ljük nőni fontosságban. Meg önérzetben, mint ahogy az máskor is len-ni szok10
- „Küldj utána...”** – melyből látjuk, hogy a közös érdek helyett önmaga kö-rébe visszautasított Damó, ha végvári vitéz is, miként gondolja kesere-detten csinálni következőket a valóságban. S hogyan, hogy így sem le-hetne igaza12
- A kútnál** – bizony, hogy késő mán azon gondolkodnia a Damónak, ami úgy nem lehet13
- A Púpos madarakot rajzol** – de ám azért üdöbe tellik, amíg Damóbul ki-fáj a bánat15
- A padlás** – melyben igazán a Damó bánatának gyógyítására egy udvari leány – kit Idusnak gyanéthatunk – van jó gyakorlatokkal16
- Epe** – ez Pál nagyságos úr valamely odalági asszonrokona gyónása az utálatokrul, melyek eltöttik lelkét a férfi nélkül való asszonoknak. Mán meg azt is hiszi örült asszon, hogy Pál úr a férje17
- A csíny** – ez Damónak bizonyos tette, melyről sajátlag magyarázattal is majd későbbben szolgálunk19

Június

- Isten reggele** – amely bémutatja, hogyan patvarkodnak egymással a pász-torok, hogy megcsúfítja a nagyobb a kisebbet21
- A nevekrül** – melyben Damó arról elmélkedik, hogy a dolgok neve és a dolgok maguk nem mindig egyeznek egymással. S ebből aztán sok más is következik23
- Az érzékenségrül** – mely mutatja, hogy Damó hiszi, mintha a dolgok rendjét csupán valamely szóbeli megmondás irányítaná el erre vagy ar-ra. Holott pedig nem éppen26

A nádas – ebben Damót látjuk amikor gyermeke anyját, az örmény lányt elcserélik a Pál úrral. Hogy török lánynak tudják őtet a népek, ez má jellemző őrájuk. Osztan a Damó örül is a naccságos visszatértének meg nem is, mert hát a kedvesit meg elveszik tőle	28
A' pletykárul – ez arrul szól, hogy Damó kiigazítja aztat, amit udvarbéli népek meséllnek, mert a dógok nem úgy vannak ám, amiként azok lát-szonak	30
A vég – amikor végre Pál úr kiszabadulván török fogságbul nehéz szívvel látja, mivé lett az ország	31
Púposnak asszonya mongya – Idus megvilágítja, hogy szerelemnek van-nak furcsa esetei	33
Damó gyűlölködik – ez láttatja, hogy harcba' jó nehéz vüselletű ember. De ám aztat szenvedni igen keserves a sajátjának	34
Mohácson által – mivelhogy Damó ügyekezik Sárvárba, honnan az új Bibliját elhozni küldetése van Pál úr által	36
Allahnak vitéze – ki Damóbul iszonyatos dógokat vált ki, látván annak tökéletes képességit	38
A Testamentom fábiájának való lapos fadarabrul – amely írás mutatja, hogy Damó a kést jobb szeretné fafaragásra használni, mintsem ölés-nek eszközéül	39
Pál úr levele	41
A Ichér arcus – melyből látszik, hogy Damó, a nagy kópé éppen azt a le-velet tartotta meg, amit nem köllött volna. Nála van az üres, abba meg miket nem képzell?	43

JÚLIUS

Kesergő legények – ugyancsak elmondja ezen rész, miként hogy nagyon fontos a férfiembernek, ha még katona is, valaki nő vagy asszony erős szeretete. Mert anélkül mit is ér lenni ebbe' a világba'	45
Vallomás – miként meséli vitézbül lett testvér, azaz nehéz dolog, hogy ad-jon igazságot néki, aki maga is bűnös	47
A szégyen – kiben kitudódik, hogy Damó mán Sopronig ellovaglott, pedig erre bízása egyáltalán nem volt, s hogy ottan meg egy gyerekkori leány-cimborája adódik néki a szemébe	48
A föld – kiben Damó elmeséli az ő kalandozását	50
Idus haragszik – mely részben Damó tudhatja, hogy Idus mekkora egy igazi vitéz	52

Az írásnak létegeiről – má megint nagyon egy észlelet, hogy az ostoba Damó bizony hogy elhagyta a Bibliáját, s Idus meg kileste, miként jutott el mégis a naccságoshoz, s benne még egy titkos levél is, mert ha Idus nem tudta volna, akkor Damó se tudná, meg mink se	53
Damó felakasztja magát – má meg azt gondolja a Damó, hogy jobb is volna nékie nem élnie, ha illen egy ostoba vót a Biblia elhozása ügyében, mint azt az Idus elmonta neki	54
A dísznőhajsza – osztán folytatja a történetet, hogy a büszke leánt hogyan hogy értelmezi a Damó. Avvagy a büszke leán esetleg hogyan hogy tréfálva jáccik Damóval, s még hiteti is el különféle dógokkal	55
Idus összefoglalja – melyben van írva rejtélyes viüsellet	57

AUGUSZTUS

Kálmosvirág – mutatja a dolgoknak a kifejeletit	59
A varázsolás – amelyik mán elmélyíti az előbbieket	63
A varázsolás (2.) – ki még csak jobban magyarázza	66
Jelel a tavaszodásnak – ugyanis Damó az udvaron ülve azon studérozik, hogy szép-szép az érett nyár, de hajh, még szebb a kora tavasz . . .	67
Má' nyílik a tavasz – amikor télleg eljött a tavasz, s másodcor szerelmes a Damó, és megláthatjuk, hogy milyen nagyon	68
Az oltári szentségről – aki titkos helyen rejtőzik	69
Kálmoska boldog verse – akin érezni lehet, hogy mely nagyon. S eztet az Idus elolvasta	70
Damó szerelmes éneke – mely a Kálmoska boldog versének a szinte mása	71
Riadalom – ez csak Damónak egy álmodása, amelyik az álmodáshoz hasonlóan folytatódik a valóságbanban is	72
Földistenapánk	73

SZEPTEMBER

A kardnak természete – amelyből megtudhatjátok, hogy a kard nem pontosan vérnek ontására való	75
Kétféle beszélget – amely rész mutatja a végváriaknak saját gondolkodását, amikor őket nagy általánosságban bécsapják valahol, s emiatt aztán a legének elvadulnak, s miként vala a küldött embernek a leölése, körül már hallottunk	77

Damó meséli a hadnagyot – aki mégsem tud békélni övéle	79
Hajának változása – melyben Damó bizonyítja, mi a becsület, s bizony a hadnagy végre valódi titkokat vall be Damónak	81
A csönd – amely csöndben vagynak néma sikoltozások és fölhorgadott sok kérdések is	85
Damó hümmögése – melyben kibontakozik, hogy miféle ok miatt vagynak öszvékeverve az írásnak módjai	88

OKTÓBER

Beszélgetés az Időkről Pál úrral – mely mutatja, hogy a jó történet éltet mindeneket, s nincsen időhöz kötve	89
A veszprémi vásár látogatásakor – melyből tudjuk, hogy a hadnagy milyen cselt vetett Damónak	93
A vásárban – ahogyan ezeket a történeteket még jácca a folyton változó idő	95
Egy átirat oldal Damó könyvéből – melynek végezetével imáját mondja .	98
Hazatele – mely mutatja, hogy kis várban hogyan tartja magát, s kücsүн lányukat miként nevelik	99
Önmagát kutatja – melyben Damó embereknek a megmentésén fáradozik	101
Az év – melyben egy öregember vízért indult a réti édes forráshoz .	102
(Gyáspatak)	104

Országos Széchényi Könyvtár

Egyéb kiadványaink

Sír a Tisza (album)	4990,- Ft
Csáji László Koppány: <i>Dzsánkrí</i> (útleírás)	1440,- Ft
Boglár Lajos: <i>Pau brasil</i> (útleírás)	2880,- Ft
Radevszki Teodor: <i>Szigetlakók</i> (próza, magyar-bolgár)	888,- Ft
Janko Messner: <i>Dalok</i> (versek, magyar-szlovén-német)	625,- Ft
Cecilie Løveid: <i>Ludwig W</i> (dráma, magyar-norvég)	826,- Ft
Bradean-Ebinger Nelu: <i>Egy közép-európai ember</i> <i>vallomásai</i> (esszé, vers, magyar-német)	649,- Ft
Prágai Tamás: <i>Inka utazás</i> (próza)	990,- Ft
Nuridsány Zoltán: <i>Szemelvények az életműből</i> (album) ..	2500,- Ft
Sebők Éva: <i>Hazacsavargó</i> (mesék)	1190,- Ft
H. Örkényi Ilona: <i>A tarcali káplán sírhantja</i> (gulagnapló)	1190,- Ft
Toót H. Zsolt: <i>Prózaporond</i> (olvasatok)	990,- Ft
Szauer Ágoston: <i>Kalauz</i> (versek)	880,- Ft
Harry Daley: <i>Csoda Garabandalban</i>	990,- Ft
Jörg Müller: <i>Máriáról beszélni veszélyes</i>	990,- Ft
Doncsev Toso: <i>Új idők bolgárai</i> (tanulmányok, esszék) ..	790,- Ft
Alekszandr Zinovjev: <i>Homo sovieticus</i> (regény)	1390,- Ft
Bognár Antal: <i>Levélnéhezék</i> (esszék, feljegyzések)	1190,- Ft

Megrendelhetők a kiadó címén:

1054 Budapest, Zoltán u. 12.

Tel./fax: 473-1470

E-mail: masszikiado@matavnet.hu

Honlap: <http://www.masszikiado.hu>

Konczek József Magyarnándorban született 1942. február 14-én. Középiskolai tanár, újságíró. 1962 óta az Új Írás, a Napjaink, az Alföld, a Palóc-föld, a Polisz, a Céh, az Új Horizont, a Napút és az ungvári Netpansíp közölte írásait. Verseskötetei: *Galambok, galambok a történelemben* (1984), *Egy szó* (1987). Szerepel az *Elérhetetlen föld* három antológiájában. A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével tüntették ki 1994-ben.

A hadnagy állítja, hogy Damót ő találta ki, s ő írta meg történetét. Jóval később Damó szemére hányja a hadnagynak, hogy nemcsak olvassa az ő történeteit, de belé is ír, át is írja egy részüket. Végül a hadnagy drámaíró, rendező és színész is a vespéremi vásári közönség előtt. Sőt mindezt ő maga beszéli el, a játék pedig – többféle változatban – Damóról is szól meg a hadnagyról is. Ezek után talán már magától értetődőnek láthatjuk, bizonytalan egyes szereplők eredete is.

Vasy Géza

*Antán a virágzás = meglepetés! Lázasan, energikusan
elkergette óni mítosz-prózáját, mese-prózáját: a Damó=
történeket! Eredetben a történelemben a tényleg
középkori alekai várakozódnak él, meret, játszik, bulvárosol,
télts = nemekkel néze az időt a történelemben
magyarországi korában. Történelemben ironia, humor,
vadmező, vadnyáj, vér, hűség, szenvedély, nemzeti
szellem örvénylik, halhatatlannak a maga módján.*

Budapest, 1990. március 26.

Juhász Ferenc

Ára 990 Ft.

NK
MASSZI KIADÓ